

Izvješće organizacija civilnog društva

o provođenju Nacionalne strategije za uključivanje Roma
i Akcijskog plana Desetljeća u

HRVATSKOJ

u 2012. i 2013. godini

DECADE OF
ROMA
INCLUSION
2005-2015

Izvješće organizacija civilnog društva

o provođenju Nacionalne strategije za uključivanje Roma
i Akcijskog plana Desetljeća u

HRVATSKOJ

u 2012. i 2013. godini

Pripremljeno od koalicije organizacija civilnog društva

Institut saveza za tranzicijska istraživanja i nacionalnu edukaciju – Institut STINE (vodeća organizacija)
Romsko nacionalno vijeće ■ Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć

Autori

Ljubomir Mikić ■ Milena Babić

Koordinirala

Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma (Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation),
u suradnji s programom „Najviše od fondova EU za Rome“ (Making the Most of EU Funds for Roma)

Izdavač

Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation
Teréz körút 46.
1066 Budapest, Hungary
www.romadecade.org

Oblikovanje i prijelom teksta: www.foszer-design.com

©2014 Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation

Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati, pohraniti u sustav za pretraživanje, prenositi u bilo kojem obliku ili na bilo koji način bez dopuštenja izdavača.

Sva izvješća organizacija civilnog društva dostupna su na www.romadecade.org/civilsocietymonitoring

Ovo Izvješće pripremila je koalicija organizacija civilnog društva: Institut saveza za tranzicijska istraživanja i nacionalnu edukaciju – Institut STINE (Split), Romsko nacionalno vijeće (Zagreb) i Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć (Vukovar). Vodeći istraživač koalicije je Ljubomir Mikić (Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć), a voditelj projekta je Stojan Obradović (Institut STINE).

Autori Izvješća su Ljubomir Mikić i Milena Babić (Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć), u konzultacijama s Bibijanom Papo i Davidom D. Orlovićem (Romsko nacionalno vijeće). U provođenju projekta sudjelovali su sljedeći istraživači: Agron Tahiri, Siniša Senad Musić, Čedo Todorović, Samanta Malkoč Hendeković i Branislav Tekić.

Savjete u izradi izvješća pružale su sljedeće organizacije: Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma (Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation), Odjel za javne politike Srednjoeuropskog sveučilišta (Central European University's Department of Public Policy), Europski centar za prava Roma (European Roma Rights Centre), Habitat for Humanity, Fond za obrazovanje Roma (Roma Education Fund) te, iz Fondacija Otvoreno Društvo (Open Society Foundations): Program „Najviše od fondova EU za Rome“ (Making the Most of EU Funds for Roma), Ured za romske inicijative (Roma Initiatives Office) i Projekt za unaprjeđenje zdravlja Roma (Roma Health Project).

U 2013. i 2014. godini Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma podržala je izradu izvješća koalicija organizacija civilnog društva u osam država: Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Crnoj Gori, Srbiji i Velikoj Britaniji. U pilot godini, 2012., podržana je izrada izvješća iz Albanije, Bugarske, Češke, Mađarske, Makedonije, Rumunjske, Slovačke i Španjolske.

U izvješćima, koalicija organizacija civilnog društva dopunjuju ili pružaju alternativne informacije u odnosu na one sadržane u izvješćima o napretku Desetljeća za uključivanje Roma, koje podnose vlade država sudionica u Desetljeću te u ostalim izvješćima koje o provođenju svojih nacionalnih strategija za uključivanje Roma države članice dostavljaju Europskoj komisiji. Ova izvješća nisu izrađena s namjerom da zamijene kvantitativno praćenje i evaluaciju koje provode državne vlasti, već da lokalna znanja usmjere u okvire nacionalnih i europskih političkih procesa te da pruže osvrt na stvarni društveni utjecaj vladinih mjera. Izvješća organizacija civilnog društva pružaju podatke koji dopunjuju one službene te daju alternativne podatke u slučaju nepostojanja službenih podataka, ili alternativna tumačenja objavljenih podataka.

Projekt koordinira Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma, u suradnji s programom „Najviše od fondova EU za Rome“ (Making the Most of EU Funds for Roma program) i Uredom za romske inicijative Fondacija Otvoreno Društvo.

SADRŽAJ

Sažetak	7
Preporuke	15
Kratice	19
Uvod	21
1. Strukturni zahtjevi	23
2. Borba protiv diskriminacije	35
3. Obrazovanje	47
4. Zapošljavanje	57
5. Zdravstvena zaštita	63
6. Stanovanje	69
Bibliografija	75

Ovo je Izvješće, kao alternativni doprinos u praćenju i vrednovanju postignuća nacionalnih strategija za integraciju Roma u Hrvatskoj, izradila koalicija tri hrvatske organizacije civilnog društva. Pritom se ne teži da Izvješće bude sveobuhvatan izvor informacija o položaju pripadnika romske zajednice u Hrvatskoj u posljednjih deset godina ili da zamijeni odgovarajuća državna izvješća o tom pitanju. Slijedeći detaljni predložak za praćenje kojeg je pripremila Tajništvo Desetljeća za uključivanje Roma (u suradnji s programom „Najviše od fondova EU za Rome” i Uredom za romske inicijative Fondacije Otvoreno Društvo), u Izvješću se nastoji dati kratak pregled odgovarajućih politika i strategija za integraciju Roma te ocijeniti njihov utjecaj u razdoblju 2012.–2013. godine. U skladu sa zadanim izvještajnim okvirom, Izvješće sadrži informacije o zadovoljavanju strukturnih zahtjeva, borbi protiv diskriminacije, obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i stanovanju, koje su predstavljene u okviru zasebnih tematskih poglavlja.

Strukturni zahtjevi

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske (ULJPPNM) je nacionalna kontakt točka za provođenje „nacionalnih strategija za uključivanje Roma” (NSUR). Unatoč manjku osoblja i ograničenim financijskim sredstvima u državnom proračunu, učinkovitost ULJPPNM-a je održavana na razumno zadovoljavajućoj razini. Specijalizirano međusektorsko Povjerenstvo za praćenje provedbe NSUR-a, koje stručno i administrativno podržava ULJPPNM, nadležno je za nadziranje operativnih komponenti NSUR-a. Ovo Povjerenstvo treba dodatno unaprijediti svoj rad, prije svega jačanjem kapaciteta svojih romskih članova.

Uključenost lokalnih i područnih (regionalnih) vlasti u provođenje NSUR-a ostala je na niskoj razini te se može smatrati „najslabijom karikom” u procesu. Do kraja 2013. godine samo su četiri jedinice lokalne i područne samouprave (JLPS), od ukupno 33, ispunile zadatak usvajanja lokalnih/regionalnih akcijskih planova za provođenje NSUR-a 2013.–2020. godine. S obzirom da u velikoj mjeri ovisi o usvajanju akcijskih planova JLPS-e, 2013. godine nije došlo do širokog uključivanja romskih organizacija civilnog društva (OCD) i lokalnih predstavnika Roma u provođenje NSUR-a.

Općenito, nedostajala je učinkovita koordinacija između različitih slojeva vlasti u provođenju i praćenju NSUR-a i pripadajućih akcijskih planova Desetljeća za uključivanje Roma (APDUR). Formalna koordinacija je bila vrlo rijetka. Dojam je da institucije na istim ili različitim razinama vlasti često nisu bile međusobno upoznate s mjerama koje su provodile za integraciju Roma. Obično su djelovale nekoordinirano; samostalno i na vlastitu inicijativu. Nedostajalo je integriranog praćenja i evaluacije mjera. U NSUR-u 2013.–2020. godine se primjećuje da uspješno provođenje njenih ciljeva i mjera zahtijeva usklađeno i koordinirano djelovanje sudjelujućih partnera i drugih zainteresiranih sudionika. To podrazumijeva uspostavu mehanizama kojima će se osigurati vertikalna i horizontalna koordinacija i djelovanje. U Strategiji se opetovano navodi da međusektorska suradnja i među tijelima vlasti na svim razinama treba biti ojačana te da, s tim u vezi, treba nastaviti praksu održavanja međusektorskih sastanaka, započetu 2010. godine. Međutim, primjetno je da u središnji mehanizam za praćenje cjelokupnog provođenja operativnih komponenti Strategije – Nacionalno povjerenstvo za praćenje – formalno nisu uključeni predstavnici lokalnih i područnih (regionalnih) vlasti.

Postojanje određene neusuglašenosti između glavnih politika i politika koje „ciljaju” Rome moguće je, prije svega, primijetiti u području stanovanja. Jaz se može pojaviti između mjera usmjerenih na poboljšanje

životnih uvjeta u segregiranim romskim naseljima i napora općih politika usmjerenih na socijalno uključivanje Roma u širu zajednicu i suzbijanje diskriminacije.

Sustav za praćenje i evaluaciju provođenja NSUR-a iz 2003. godine (Nacionalni program za Rome) formalno je postojao, ali se pokazao neučinkovitim i nedovoljno sistematičnim, odnosno neprikladnim za sveobuhvatno i kontinuirano ocjenjivanje provođenja predviđenih mjera. U NSUR-u 2013.–2020. godine se predviđa uspostava novog, robusnog sustava i mehanizama za praćenje i evaluaciju. Međutim, osim formalnog osnivanja Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, u 2013. godini nije postignut značajniji napredak.

U NSUR-u 2013.–2020. godine su utvrđena opća načela za osiguravanje financijskih sredstava za njezino provođenje do 2020. godine. Iako je usvajanje Akcijskog plana za provedbu NSUR-a za razdoblje 2013.–2015. godine prvenstveno moguće sagledati u kontekstu prihvaćanja financijskih obveza za održivo provođenje NSUR-a u srednjoročnom razdoblju, može se zaključiti da je s tim dokumentom inicijalno potvrđeno i prihvaćanje ispunjavanja dugoročnih financijskih obveza. Akcijskim planom je predviđeno da će za provođenje NSUR-a u trogodišnjem razdoblju, samo iz državnog proračuna, biti osigurano oko 6 milijuna eura, odnosno oko 2 milijuna eura godišnje. Međutim, Akcijskim planom se ne upućuje izričito na financiranje iz fondova EU. Potencijalno financiranje iz izvora Europske unije za razdoblje 2014.–2020. godine bilo je teško procijeniti jer se završetak cjelokupnog procesa programiranja očekuje u lipnju ili srpnju 2014. godine. Krajem 2013. i početkom 2014. godine zainteresirane organizacije civilnog društva i ULJPPNM organizirali su nekoliko javnih događaja radi podizanja svijesti i poticanja romskih i neromskih sudionika na sudjelovanje u javnim raspravama o nacrtima programskih dokumenata.

Sudjelovanje romskih OCD-a u provođenju projekata financiranih iz fondova EU bilo je na relativno niskoj razini. Prema analiziranim podacima samo su četiri romske OCD-e sudjelovale u provođenju IPA projekata u razdoblju do 2013. godine. Određeni napredak je postignut 2013. godine, u okviru IPA IV komponente. Do 2013. godine najvažniji je pojedinačni korisnik i sudionik u trošenju sredstava iz IPA fondova za projekte usmjerene na romsku zajednicu (naročito za pružanje financijski zahtjevnijih infrastrukturnih usluga u dva romska naselja) bio ULJPPNM.

Borba protiv diskriminacije

Odgovarajući pravni status bitan je preduvjet za osiguravanje jednakosti pojedinca u pristupu javnim službama i raznim pravima. Međutim, ne postoje precizni podaci o broju Roma koji žele regulirati svoj status u Hrvatskoj. Neke novije procjene ukazuju da između 500 i 1.000 Roma u Hrvatskoj nema državljanstvo, dok ih je još 1.000 do 2.000 s neutvrđenim državljanstvom i pod prijetnjom da postanu osobe bez državljanstva. Nadalje, procjenjuje se da oko 25% sadašnje romske populacije, uglavnom oni koji su u Hrvatsku došli u novije vrijeme, nema osobne identifikacijske isprave ili uvjerenja o državljanstvu i rodne listove iz zemlje podrijetla. Također, neodređeni broj Roma nema službeno uređen boravak u Hrvatskoj i/ili osobne identifikacijske isprave izdane od nadležnih tijela Republike Hrvatske. Pomoć u rješavanju statusnih pitanja Roma u prethodnom su razdoblju pružali mobilni timovi uspostavljeni temeljem NSUR-a iz 2003. godine, nekoliko nevladinih organizacija, UNHCR i Pučki pravobranitelj. U NSUR-u 2013.–2020. godine se ponovno podsjeća na taj problem i postavlja cilj da se do 2020. godine, u skladu s odgovarajućim zakonskim okvirom, završi proces (100%) reguliranja državljanstva ili stalnog boravka za sve Rome, koji imaju čvrstu poveznicu s Republikom Hrvatskom.

Osvješćivanje javnosti o neprihvatljivosti diskriminacijskog ponašanja i mehanizmima zaštite od diskriminacije provodilo se kroz nekoliko projekata, kako onih usmjerenih na cjelokupnu javnost, tako i onih posebno usmjerenih na Rome. Zamjenici predsjednika Vlade Republike Hrvatske, koji su predsjedali koordinacijskim tijelima i tijelima za praćenje provođenja NSUR-a, služili su kao uzor u promicanju poštovanja prema Romima. Ipak, rasna ili etnička pripadnost bila je najčešća osnova diskriminacije na koju su se građani, posebno Romi i Srbi, žalili Pučkom pravobranitelju 2012. godine.

U okviru APDUR-a za 2011. i 2012. godinu nastavljeno je provođenje mjera, usmjerenih na smanjivanje institucionalne diskriminacije Roma, u sva četiri prioritetna područja djelovanja. Osim toga, mjere za una-

prjeđenje sustava za borbu protiv diskriminacije i podizanje svijesti javnih službenika i dužnosnika o anti-diskriminacijskom zakonodavnom okviru poduzimane su kroz projekte koje su provodili Ured Pučkog pravobranitelja i ULJPPNM; u okviru projekta financiranog sredstvima iz programa IPA razvijen je sveobuhvatan sustav praćenja stanja diskriminacije.

Pučki pravobranitelj blisko surađuje s ULJPPNM-om te je, između ostalog, sudjelovao u javnim konzultacijama o nacrtu Akcijskog plana za provedbu NSUR-a za razdoblje 2013.–2015. godine, koje su održane na internetu. Pučki pravobranitelj se 2011. godine umiješao u jedan parnični postupak povodom posebne tužbe podnesene radi utvrđivanja diskriminacije Roma. Nadležni sud je 2012. godine utvrdio da se radilo o diskriminaciji te je romskim žrtvama dosudio odštetu.

Vlada je izvijestila o nekoliko općih mjera poduzetih u skladu s presudom Europskog suda za ljudska prava iz 2007. godine o povredi prava na zaštitu od mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja te o diskriminaciji koju je pretrpio jedan Rom. Novi Kazneni zakon stupio je na snagu 1. siječnja 2013. godine. U Zakonu se definira zločin iz mržnje kao kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe te se propisuje da će se takvo postupanje, ako za počinjeno djelo Zakonom već nije propisano teže kažnjavanje, uzeti kao otegotna okolnost pri odmjerenju kazne. Također, u Zakonu se propisuje da javno poticanje na nasilje i mržnju predstavlja posebno kazneno djelo protiv javnog reda. Uzimajući u obzir zaključak Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) iz 2012. godine, da rasno motivirano nasilje nad Romima ostaje pitanje koje zabrinjava, treba s oprezom razmotriti relativno mali broj službeno prijavljenih kaznenih djela počinjenih iz mržnje prema Romima.

Romskoj djeci je posvećena posebna pozornost, naročito u dva prioritetna područja Desetljeća – obrazovanju i zdravstvu; mjere za poboljšanje stanja su provođene u okviru Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu.

Romkinje su kontinuirano izložene višestrukoj diskriminaciji, kako od šireg društva, tako i od članova zajednica kojima pripadaju, osobito u marginaliziranim i neurbaniziranim zajednicama. U NSUR-u 2013.–2020. godine ponovno se ističe ovaj problem i predviđa poduzimanje niza mjera kako bi se ukazalo na složenost marginalizacije i višestruke diskriminacije Romkinja. U NSUR-u 2013.–2020. godine se prepoznaje i ističe potencijalni rizik da djevojke i žene Romkinje postanu žrtve trgovine ljudima. Sugerira se da se taj rizik može čak i povećati pristupanjem Hrvatske Europskoj Uniji, zbog otvaranja državnih granica i smanjenja graničnih kontrola. Strateški ciljevi i mjere za borbu protiv trgovine ljudima sadržani su u Nacionalnom planu za suzbijanje trgovanja ljudima 2012.–2015. iz 2012. godine. Ministarstvo unutarnjih poslova prikuplja i predstavlja godišnje statistike o broju identificiranih žrtava trgovine ljudima prema državljanstvu, ali ne i prema etnicitetu (nacionalnom podrijetlu) žrtava, što može ukazivati na potrebu prikupljanja podataka razdijeljenih prema nacionalnoj pripadnosti.

U prethodnom razdoblju nisu zabilježeni specifični slučajevi diskriminacije građana EU temeljem njihovog državljanstva, uključujući i Rome, koji su državljani drugih država članica, u ostvarivanju prava na slobodu kretanja zajamčenog propisima EU i nacionalnim propisima.

Većina romskih imigranata u Hrvatskoj, koji se suočavaju s problemima pravnog reguliranja boravišta i hrvatskog državljanstva, potječu iz republika bivše SFRJ. Neki od njih, koji već dugo žive u Hrvatskoj, uključujući i neke rođene u Hrvatskoj za vrijeme SFRJ pa čak i kasnije, nisu mogli regulirati svoj status u skladu s relevantnim propisima Republike Hrvatske. Ovaj problem ne pogađa samo etničke Rome, već i neke druge građane bivše Jugoslavije nehrvatskog etničkog podrijetla, na primjer Srbe i Bošnjake.

U 2013. godini usvojena je Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013.–2015. godine. Migracijska politika, slično kao i Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje 2013.–2015. godine, ne uključuje nikakve konkretne reference na Rome.

Obrazovanje

Čini se da opće mjere za desegregaciju u obrazovanju nisu dale praktične rezultate. Prema opažanjima intervjuiranih predstavnika Međimurske županije, broj školskih odjeljenja u kojima su zastupljeni isključivo romski učenici stalno raste i sada je veći nego u vrijeme presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Oršuš i drugi protiv Hrvatske* iz 2010. godine. Ovaj trend može dovesti do stvaranja segregiranih romskih škola. Međutim, metodologija za utvrđivanje broja segregiranih i integriranih razreda je ostala problematična.

U NSUR-u 2013.–2020. godine postavljen je cilj da se do 2015. godine uspostavi sustav podrške obrazovnim ustanovama za razvoj obrazovnih programa i primjenu obrazovne prakse koja će osigurati odgovarajuću pripremu djece za školu i uvjete za njihovu istinsku društvenu integraciju, uz poštovanje različitosti u multikulturalnom okruženju. Eksperimentalno provođenje i praćenje Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja pokrenuti su u kolovozu 2012. godine. Predviđeno je da, počevši od školske godine 2014./2015., građanski odgoj postane obavezan predmet u svim osnovnim i srednjim školama. Međutim, plan i program romskog jezika i kulture za učenike osnovnih škola još nije usvojen te manjinska prava na odgoj i obrazovanje na jezicima kojima se služe Romi u Hrvatskoj, bilo Romani Chib ili bajaški (starorumunjski) jezik, ostaju neprepoznata i neostvarena. Sadržaji koji se odnose na povijest i kulturu Roma ostaju uglavnom nedostupni i nevidljivi u redovnom obrazovanju.

Nastavljeno je provođenje mjera usmjerenih na sprječavanje diskriminacije smanjivanjem marginalizacije i utjecaja socijalne isključenosti i siromaštva, poput sufinanciranja roditeljskog udjela u troškovima programa predškolskog odgoja i stvaranja preduvjeta za povećanje upisa djece oba spola u osnovnim i srednjim školama. Sva romska djeca upisana u osnovne škole u Međimurju 2012. godine prethodno su, od rujna 2011. do lipnja 2012. godine, bila uključena u programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Nepostojanje službenih podataka i odgovarajućih istraživanja onemogućuje pravilnu ocjenu stanja i opseg raspoređivanja romske djece u posebne oblike obrazovanja. Podaci za školsku godinu 2013./2014. Centra za odgoj i obrazovanje iz Čakovca (posebne obrazovne ustanove za učenike osnovnih škola s ozbiljnim teškoćama u razvoju u Međimurskoj županiji), pokazuju da romska djeca čine 41,12% od ukupno 197 učenika Centra. Ovi podaci, pogotovo imajući u vidu službeni udio Roma u stanovništvu Međimurja (4,49% prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine), ukazuju na značajnu nadzastupljenost romskih učenika u posebnom obrazovanju u Međimurskoj županiji.

Osnovno obrazovanje u trajanju od osam godina obvezno je i besplatno za svu djecu u dobi od šest do petnaest godina, koja stalno borave u Republici Hrvatskoj. I dok se broj romskih učenika osnovnih škola u posljednjih osam godina povećao za više od pet puta, mnogi od njih napuštaju školu u dobi od 15 godina, bez da su završili cijeli ciklus osmogodišnjeg obrazovanja. U nedostatku posebnih strateških planova za rješavanje problema ranog napuštanja škole u Hrvatskoj, osmišljeno je nekoliko mjera za promicanje završetka obveznog školovanja romskih učenika koje se provode u okviru NSUR-a. Za potrebe praćenja napretka uključivanja Roma u obvezno obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta prikuplja i iskazuje brojčane i međusobno usporedive podatke o romskim učenicima u osnovnim školama; učenicima koji su napustili školu; učenicima koji ponavljaju godinu; učenicima kojima je pružena pomoć u učenju hrvatskog jezika; i učenicima u produženom dnevnom boravku u školama. Iako nisu dostupni podaci o broju romskih učenika koji su završili osnovnu školu u odnosu na ukupan broj pripadnika romske manjine starijih od 15 godina, njihovo je prikupljanje predviđeno u okviru NSUR-a 2013.–2020. godine.

Jedan od ciljeva NSUR-a 2013.–2020. godine je da se do 2020. godine uspostave mehanizmi za veće uključivanje romske djece oba spola u programe predškolskog odgoja u trajanju od najmanje jedne godine (pet sati dnevno tijekom pedagoške godine), uz istovremenu preporuku da predškola traje najmanje 2 godine. U međuvremenu, mjere provedene od usvajanja NSUR-a iz 2003. godine pridonijele su poboljšanju uključivanja romske djece u predškolski odgoj, mada postoje neujednačenosti u njihovom provođenju u različitim dijelovima države. Službeni podaci iskazani po školskim godinama ukazuju na veće ili manje promjene u broju romske djece u predškolskom odgoju i obrazovanju na početku i na kraju godine. U 2012. i 2013.

godini diljem zemlje je provedeno niz projekata kojima se potiče integracija romske djece predškolske dobi, kao i sudjelovanje njihovih roditelja u predškolskom odgoju i obrazovanju.

Nastavljeno je s pružanjem različitih mjera potpore Romima uključenim u srednjoškolsko obrazovanje (poput dodjeljivanja stipendija i smještaja u školskim domovima te financiranja dodatnih aktivnosti i diplomatskih putovanja) i više razine obrazovanja (stipendije). Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) provodio je mjere sufinanciranja i financiranja obrazovanja Roma kroz uključivanje u programe osposobljavanja za zanimanja i osposobljavanja uz zapošljavanje, u kojima je sudjelovao 21 korisnik 2012. i 15 korisnika 2013. godine.

Zapošljavanje

U okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012. godine (s produženom primjenom do kraja 2013.) HZZ je provodio mjere usmjerene na povećanje zaposlenosti Roma, koje su uključivale: sufinanciranje zapošljavanja mladih i drugih Roma sa stečenim kvalifikacijama; sufinanciranje uključivanja Roma u programe javnih radova; sufinanciranje/financiranje sudjelovanja Roma u programima stručnog osposobljavanja i osposobljavanja uz zapošljavanje (osposobljavanje na radnom mjestu); sufinanciranje samozapošljavanja Roma; i stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa za nezaposlene mlade Rome koji su završili četverogodišnje srednjoškolsko i sveučilišno obrazovanje. U 2012. i 2013. godini mjere za poticanje zapošljavanja koristio je ukupno 1.421 Rom (od čega 471 žena).

Programi javnih radova provedeni u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012. godine bili su usmjereni na dugotrajno nezaposlene osobe u nepovoljnom položaju na tržištu rada, uključujući i Rome. Ti su programi provedeni u obliku kratkoročnih mjera radi ublažavanja socijalnih posljedica nezaposlenosti i uglavnom su uključivali zapošljavanje na komunalnim i drugim manje složenim poslovima u jedinicama lokalne samouprave i njihovim tvrtkama. Osobama uključenim u javne radove isplaćivani su minimalna plaća (uključujući i zdravstveno osiguranje) i troškovi prijevoza. Polovicu potrebnih financijskih sredstava osigurao je HZZ, dok je druga polovica dodijeljena iz lokalnih proračuna. U javne radove bilo je uključeno 17.826 osoba u 2012. (43% više nego u 2011.) i 15.405 u 2013. godini, od kojih su 3,55%, odnosno 4,65% bili Romi. Neki romski čelnici su izrazili zabrinutost zbog neprimjerenog korištenja sredstava iz NSUR-a za zapošljavanje Roma u javnim radovima, tvrdeći da se ona isplaćuju neromima (koji su potpisali izjave tvrdeći da pripadaju romskoj manjini). Međutim, HZZ je izvijestio da su ti navodi istraženi i da nisu pronađene nepravilnosti.

Uz izuzetak mjera za zapošljavanje u javnim radovima, nekoliko je Roma bilo uključeno u mjere poticanja zapošljavanja mladih, sufinanciranja sudjelovanja u programima stručnog osposobljavanja i osposobljavanja uz zapošljavanje te stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa. Doduše, obrazovna struktura romskog stanovništva vrlo je nepovoljna.

U područjima djelovanja koja se odnose na zapošljavanje i ekonomsko uključivanje Roma u NSUR-u 2013.–2020. godine je postavljen opći cilj prevladavanja jaza između romske manjine i većinskog stanovništva na tržištu rada. Posebni ciljevi i mjere predviđene Strategijom u velikoj se mjeri podudaraju s mjerama sadržanim u APDUR-u 2005.–2015. godine, koje su provedene u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012. godine. Međutim, u NSUR-u 2013.–2020. godine se zaključuje da, unatoč mjerama, sredstvima i naporima koje je Hrvatska uložila u poboljšanje ekonomskog statusa Roma s ciljem povećanja razine njihove zaposlenosti, nisu postignuti zadovoljavajući rezultati. Iako nezaposlene osobe ne prati prema nacionalnosti već broj nezaposlenih Roma procjenjuje prema, na primjer, njihovom prebivalištu, uvjerenjima potrebnim za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi i poznavanju romskog jezika, HZZ, u svrhu praćenja napretka u provođenju odgovarajućih mjera NSUR-a, vodi detaljne statistike o stanju i obilježjima Roma koji su uključeni u njegove evidencije. Nastojanja usmjerena na podizanje svijesti i izgradnju razumijevanja javnosti o prednostima integracije Roma (uključujući integraciju Romkinja) za cijelo društvo su, između ostalog, podržani kontinuiranim posjetima osoblja HZZ potencijalnim poslodavcima i informiranjem nezaposlenih Roma o mogućnostima zapošljavanja. 170 Roma (76 žena) evidentiranih od strane HZZ zaposleno je na otvorenom tržištu u 2012. te njih još 226 (114 žena) u 2013. godini.

HZZ je, kroz informativne radionice i savjetovanja, provodio ciljanu izobrazbu usmjerenu na samozapošljavanje Roma. Ova je inicijativa uključila 43 romska korisnika (7 žena) 2012. i 61 (13 žena) 2013. godine. Radi usporedbe, 2011. godine je u istu mjeru bilo uključeno 38 Roma (6 žena), dok 2009. i 2010. nije zabilježen niti jedan korisnik. Pet Roma i 2 Romkinje bili su korisnici mjere sufinanciranja samozapošljavanja Roma 2013. godine.

Pitanje mobilnosti Roma iz ruralnih područja na tržištu rada nije posebno razmatrano u okviru NSUR-a, dijelom zbog nepostojanja sustavnih podataka o posebnostima pojedinih mikroregija. Ni u NSUR-u 2013.–2020. godine, niti u ostalim strateškim dokumentima se ne spominju Romi kao specifična "ciljana" skupina u okviru programa poljoprivrednih subvencija.

Zdravstvena zaštita

Zbog nedostatka odgovarajućih evidencijskih podataka razdijeljenih prema nacionalnosti bilo je relativno teško pratiti napredak u proširenju obuhvata s pravom na osnovnu zdravstvenu zaštitu i pristupom uslugama zdravstvene zaštite.

Problem obuhvata Roma zdravstvenim osiguranjem treba razmotriti kao ključnu formalnu prepreku njihovom pristupu zdravstvenim uslugama. U NSUR-u 2013.–2020. godine se ukazuje na neriješena statusna pitanja (neposjedovanje osobnih dokumenata) i nepravodobne prijave na Zavod za zdravstveno osiguranje po završetku ili napuštanju škole ili po prestanku zaposlenja, kao na probleme koji sprječavaju uređivanje zdravstvenog osiguranja za određeni broj Roma. U Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine upućuje se na to da 82% odraslih Roma u dobi od 16 ili više godina ostvaruje pravo na zdravstveno osiguranje, dok ih 92% ima pristup zdravstvenim uslugama kada je to potrebno. Prema rezultatima iste ankete to pravo ostvaruje 97, odnosno 98% neromskog stanovništva.

Mjere APDUR-a 2005.–2015. godine na području zaštite zdravlja, uključujući i pristup zdravstvenoj zaštiti, bile su usmjerene na različite romske zajednice (urbane, ruralne, segregirane, itd.) i provedene su na različitim geografskim lokacijama, bilo u prostorijama zdravstvenih i drugih javnih institucija ili (putem mobilnih timova) na terenu. Međutim, službeni podaci o broju i vrstama poduzetih aktivnosti te njihovim korisnicima i ostvarenim rezultatima i dalje ostaju uglavnom nesistematizirani i neunificirani te nepotpuni i na državnoj i lokalnoj razini. Dakle, službeno prikupljeni podaci ne pružaju pouzdanu osnovu za mjerenje ukupnog razmjera i utjecaja provođenja NSUR-a i drugih strateških djelovanja na području zdravstvene zaštite Roma.

U NSUR-u 2013.–2020. godine razmatra se pitanje diskriminacije Roma uz zaključak da se predrasude o romskom stanovništvu, što dovodi do diskriminacije, pojavljuju i u području zdravstvene zaštite i među zdravstvenim radnicima, ali se ukazuje i na nedostatak preciznih podataka s tim u vezi. Dakle, može se zaključiti da neke naznake diskriminacije i kršenja prava Roma u sustavu zdravstvene zaštite postoje, mada njihov opseg i učestalost pojavljivanja ostaje službeno nezabilježen.

U Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva 2012.–2020. godine navodi se da usvajanje Zakona o zaštiti prava pacijenata iz 2004. godine nije značajno doprinijelo zaštiti prava pacijenata, uglavnom zbog nedostatka institucionalnih kapaciteta i političke volje te transparentnosti u njegovom provođenju. U Strategiji se ukazuje da pacijenti nisu dovoljno svjesni svojih prava i da treba razviti odgovarajući sustav za praćenje ostvarivanja njihovih prava. Pučki pravobranitelj ističe da Zakon ne sadrži odredbu o učinkovitom pravnom sredstvu za zaštitu prava pacijenata.

Nadležne nacionalne i područne (regionalne) vlasti i zdravstvene ustanove izvijestile su o brojnim romskim korisnicima obuhvaćenim informativnim i edukacijskim mjerama, koje su provedene u županijama i u mjestima s brojnijim romskim stanovništvom. Najvidljiviji napredak u provođenju spomenutih mjera postignut je u povećanju broja cijepljene romske predškolske i školske djece, koji u nekim lokalnim sredinama doseže i do 100% i jednak je stopi cijepljene neromske djece iste dobi. Vezano uz percepciju cijepljenosti romske djece, u Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine navodi se da je ta

cijepljenost dosegla udio od 97% među romskom djecom u predškolskoj dobi do 6 godina starosti te 96% među djecom u školskoj dobi od 6 godina.

Značajnija koordinacija između sektora zdravstvene zaštite i drugih sektora, u smislu sustavnog i integriranog pristupa zdravlju, nije zabilježena.

Stanovanje

Iako se u NSUR-u 2013.–2020. godine upućuje na načela „destigmatizacije, desegregacije i degetoizacije“ u rješavanju stambenih pitanja Roma, u njoj se ne predviđaju jasni i sustavni planovi i mjere za promicanje stambene desegregacije segregiranih romskih područja. Slično kao u NUSR-u iz 2003. godine, u njoj se radije usmjeravaju ciljevi i mjere na istraživanje prostorne organizacije romskih naselja, prostornog uređenja i zaštite okoliša, kao i legalizacije i podizanja standarda i adekvatnosti stambenih objekata Roma u segregiranim lokalnim romskim sredinama. Teško je odrediti točan broj Roma koji žive u segregiranim okruženjima, prvenstveno zato jer mnoga segregirana „romska naselja“ nadležne lokalne i područne (regionalne) vlasti nisu službeno evidentirale niti uključile u planove prostornog uređenja. Ne postoje mjerljivi ili drugi sustavni pokazatelji o promjenama u broju Roma koji su živjeli u segregiranim sredinama 2012. i 2013. godine.

Provođenje NSUR-ovih politika prostornog uređenja i legalizacije romskih stambenih objekata i naselja smatraju se ključnim pravnim i tehničkim uvjetom za razvoj komunalne strukture i strukture socijalnih usluga unutar i oko segregiranih romskih naselja te su, kao takve, te mjere ostale visoko prioritetne tijekom 2012. i 2013. godine. Krajnji rok za podnošenje zahtjeva za legalizaciju bespravno izgrađenih objekata bio je 30. lipnja 2013. Pošto postupak legalizacije zahtijeva dodatna sredstva koja Romi često nemaju, vlasti su dale sredstva za legalizaciju više od 350 romskih kuća 2013. godine. Vlasti izvješćuju o brojnim mjerama usmjerenim na razvoj komunalne infrastrukture i socijalnih usluga u i oko segregiranih romskih naselja 2012. i 2013. godine; uglavnom ukazujući na izgradnju pristupnih cesta i vodovodne mreže te rekonstrukciju stambenih objekata u Varaždinskoj, Međimurskoj, Sisačko-moslavačkoj i Osječko-baranjskoj županiji.

Najveće ulaganje u poboljšanje infrastrukture u romskim naseljima 2012. i 2013. godine, u iznosu većem od 1.9 milijuna eura, ostvareno je kroz IPA 2008 „Projekt potpore Romima – faza III: Infrastrukturna poboljšanja u romskim naseljima Orehovica i Sitnice“, u Međimurskoj županiji. Projekt je bio usmjeren na izgradnju komunalne infrastrukture, uključujući ceste i sustave opskrbe vodom i strujom. Iako su navedene intervencije imale pozitivne učinke na neke lokalne romske zajednice, preciznije mjerljive naznake o promjeni broja Roma s poboljšanim pristupom komunalnoj infrastrukturi i socijalnim uslugama u 2012. i 2013. godini nisu službeno predočene i teško ih je neslužbeno procijeniti. Međutim, stanovnici segregiranih romskih naselja u Slavonskom Brodu i Sisku, intervjuirani za potrebe ovog istraživanja, istaknuli su da izgradnja vodoopskrbne, električne i kanalizacijske mreže nije donijela poboljšanje uvjeta življenja, jer je pravno uređivanje pristupa postojećim mrežama bilo uvjetovano uređenim pravnim statusom stambenih nekretnina. Naime, bez odgovarajuće dokumentacije koja uključuje rješenje o legalizaciji, građevinsku dozvolu ili rješenje o izvedenom stanju građevine, komunalna poduzeća ne dozvoljavaju priključenje zgrada na komunalne infrastrukturne mreže.

Ne postoje posebni propisi kojima bi bile uređene obveze države u osiguravanju stambenog smještaja za socijalno ugroženo stanovništvo, uključujući i Rome. Posebne mjere u području socijalnog stanovanja uglavnom provode malobrojne jedinice lokalne samouprave. U NSUR-u 2013.–2020. godine se, međutim, predviđa primjenu socijalnih programa osiguravanja stambenog zbrinjavanja za romske obitelji i pojedince, gdje je to potrebno. Također, u Strategiji se predviđa zamjena romskih stambenih jedinica, koje se ne mogu legalizirati te izgradnja kuća za Rome u skladu sa Zakonom o područjima od posebne državne skrbi, sukladno planovima područne (regionalne) i lokalne samouprave. Ove mjere su dodatno razrađene i ugrađene u Akcijski plan za provedbu NSUR-a za razdoblje 2013.–2015. godine, ali službena izvješća s preciznim podacima o njihovom utjecaju, dostupnosti socijalnog stanovanja i broju romskih korisnika u 2013. godini do sada nisu objavljena.

U NSUR-u 2013.–2020. godine se zaključuje da stanovanje treba biti sastavni dio većine nacionalnih strategija i programa, ali i mjera, kao pitanje koje obuhvaća sve značajne sektore, dok aktivnosti vezane uz stanovanje trebaju biti dio integriranog pristupa uključujući, posebno, ljudska prava, obrazovanje, zdravlje, socijalna pitanja, zapošljavanje i sigurnost te desegregaciju. Međutim, nije bilo značajnijih ili vidljivijih poboljšanja u širenju obuhvata stambenih intervencija, urbanog planiranja i ruralnog razvoja ili u činjenju da iste postanu dijelom sveobuhvatnog međusektorskog pristupa.

Od usvajanja NSUR-a iz 2003. godine područne (regionalne) i lokalne vlasti uglavnom su bile uključene u stvaranje uvjeta za urbanizaciju romskih naselja; prije svega u području prostornog planiranja, stvaranjem i usvajanjem odgovarajućih prostornih planova i ostale dokumentacije. Do početka 2013. godine izrađeno je svih 14 županijskih programa za poboljšanje stanja prostora i okoliša na lokacijama nastanjenim Romima, od kojih je 13 i usvojeno. Istovremeno, izrađeno je i usvojeno 25 prostornih planova za 17 lokacija u 16 jedinica lokalne samouprave s područja 13 županija.

PREPORUKE

Preporuke koje slijede temelje se na analizama provođenja i utjecaja nacionalnih strategija za integraciju Roma, koje su sadržane u ovom Izvješću. Preporuke su grupirane po tematskim poglavljima Izvješća i ciljanim dionicima.

Strukturni zahtjevi

Državne vlasti

- Vlada treba osigurati da Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM), kao nacionalna kontakt točka za provođenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma (NSUR), ima odgovarajuće organizacijske, financijske i ljudske resurse za učinkovito i djelotvorno obavljanje širokog spektra poslova.
- Svim članovima Povjerenstva za praćenje provedbe NSUR 2013.–2020. godine treba osigurati odgovarajuće informacije, znanja i vještine neophodne za njihovo sudjelovanje u praćenju provođenja svih operativnih komponenti NSUR-a na učinkovit i djelotvoran način. U tom smislu treba organizirati sveobuhvatnu izobrazbu, terenske posjete i savjetodavne sastanke s odgovarajućim sudionicima.
- Treba promicati i uspostaviti u praksi učinkovitu koordinaciju između različitih razina upravljanja u provođenju i praćenju NSUR-a.
- Treba uspostaviti integrirani sustav za praćenje i evaluaciju provođenja NSUR-a 2013.–2020. godine na svim razinama vlasti i u svim područjima djelovanja. Sustav treba biti sistematiziran i primjeren za pružanje sveobuhvatnog i detaljnog pregleda provođenja mjera koje su predviđene politikama, njihovih konkretnih rezultata i financijskih učinaka u kontinuitetu.
- Jasna mjerila i pokazatelji napretka trebaju biti razvijeni i ugrađeni u akcijske planove za provođenje NSUR-a.
- Potrebno je osigurati da glavne politike i politike usmjerene na integraciju Roma budu usklađene, odnosno da ne budu u nesuglasju. Sve intervencije trebaju zadovoljiti odgovarajuće kriterije za borbu protiv diskriminacije i biti osmišljene da osiguraju održivost.
- Srednjoročnu evaluaciju provođenja NSUR-a 2013.–2020. godine treba provesti sredinom 2014. godine, kao što je i predviđeno NSUR-om. Posebnu pažnju u reviziji treba posvetiti pitanju preciznosti i jasnoće mjerila i pokazatelja uspješnosti pojedinih mjera predviđenih NSUR-om i pripadajućim Akcijskim planom za razdoblje 2013.–2015. godine. Potrebu za revizijom i izmjenama NSUR-a treba široko raspraviti, uz sudjelovanje romskih sudionika i stručnjaka.

Državne vlasti i EU

- Pitanja integracije Roma treba odgovarajuće uključiti i naglasiti u Partnerskom sporazumu Europske komisije i Republike Hrvatske te u operativnim programima kojima će se utvrditi strateški i investicijski prioriteti Republike Hrvatske u okviru kohezijskog političkog okvira EU za razdoblje 2014.–2020. godine. Pristup fondovima EU treba biti osiguran.
- Treba osigurati koordinaciju između različitih fondova i programa EU, da bi se omogućile integrirane intervencije na svim razinama.

Lokalne i područne (regionalne) vlasti

- Sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLPRS) zadužene da usvoje lokalne i regionalne akcijske planove za provođenje NSUR-a 2013.–2020. godine trebaju ispuniti svoje obveze u najkraćem mogućem roku. Planovi JLPRS-a trebaju biti razvijeni u suradnji s lokalnim romskim zajednicama, temeljem utvrđenih lokalnih potreba i prioriteta i s jasnim i mjerljivim ciljevima, rokovima, izvorima financiranja i tijelima za provođenje. Stoga je potrebno uspostaviti lokalna i regionalna povjerenstva za praćenje i regionalne informacijske centre za Rome. S tim u vezi, ULJPPNM i Povjerenstvo za praćenje provedbe NSUR-a na nacionalnoj razini bi JLPRS-ima trebali dati jasne smjernice i pružiti svu potrebnu potporu.

Državne vlasti/Lokalne i područne (regionalne) vlasti/Razvojne i donatorske agencije

- Svi odgovarajući sudionici trebaju jačati, podržavati i promicati mjere čiji je cilj održivo jačanje organizacijske i individualne izgradnje kapaciteta romskih sudionika na lokalnoj i nacionalnoj razini. Posebnu pozornost treba usmjeriti na stvaranje održivih kapaciteta romskih organizacija civilnog društva i JLPRS-a za pribavljanje i korištenje fondova EU za uključivanje Roma.

Borba protiv diskriminacije

Državne vlasti

- Mjere za potporu rješavanju statusnih problema Roma, uključujući imigrante i tražitelje azila, treba ubrzati i proširiti. Odgovarajuća pravna pomoć i financijska potpora moraju biti osigurani svim Romima u potrebi.
- Treba nastaviti i proširiti kampanje i intervencije usmjerene na podizanje javne svijesti o suzbijanju diskriminacije i rasizma te za sprječavanje institucionalne diskriminacije. Posebnu pažnju treba posvetiti pitanjima višestruke diskriminacije Romkinja, djece i ostalih, posebno ugroženih kategorija romske zajednice. U tim aktivnostima treba osigurati sudjelovanje romskih predstavnika.
- Svim Romima u potrebi na svim razinama vlasti treba učiniti dostupnima besplatnu pravnu pomoć i zaštitu od diskriminacije.

Obrazovanje

Državne vlasti

- Treba nastaviti provoditi mjere za desegregaciju u obrazovanju. Metodologija koja se koristi za utvrđivanje broja segregiranih i integriranih razrednih odjela treba biti precizno utvrđena, standardizirana i korištena. Uz sudjelovanje svih odgovarajućih neromskih i romskih sudionika, treba razviti i promicati nove, primjerene i učinkovite, mjere usmjerene prema integraciji u obrazovanje.
- Treba dodatno poticati i provoditi interkulturalni odgoj i obrazovanje. Sadržaje vezane uz povijest i kulturu Roma treba na odgovarajući način ugraditi u redovno obrazovanje, uključujući i temu genocida (Porajmos) koji je počinjen nad Romima u II svjetskom ratu.
- Treba razviti i usvojiti nastavni plan i program romskog jezika, kulture i povijesti za učenike osnovnih škola. Obrazovanje na jeziku romske nacionalne manjine (Romani Chib) i drugim jezicima koje koriste Romi u Hrvatskoj (bajaški/starorumunjski) treba biti osigurano u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. U tu svrhu treba planirati i na odgovarajući način osigurati ljudske, financijske i tehničke resurse, uključujući i kvalificirane romske nastavnike.
- Problem (mogućeg) neopravdanog smještanja romske djece u programe ili objekte za posebno obrazovanje, kao i problem omogućavanja romskim učenicima da prođu u viši razred bez najmanjeg potrebnog znanja treba temeljito istražiti i na odgovarajući način riješiti.
- Mjere pružanja pomoći za završetak obveznog obrazovanja i sprječavanja visoke stope napuštanja školovanja među romskim učenicima treba dodatno razraditi i proširiti. Upise u obrazovne progra-

me srednjih škola, pogotovo one koji omogućuju nastavak obrazovanja na sveučilištima, treba i dalje poticati i podupirati. Mjere trebaju biti usmjerene na romske učenike (djecu) i roditelje, škole i sustav socijalne skrbi.

- Predškolski odgoj treba biti dostupan svojoj romskoj djeci te je potrebno osigurati ujednačeno provođenje ciljanih mjera u svim dijelovima zemlje gdje su naseljeni Romi. Treba promicati predškolski odgoj u trajanju od dvije godine.
- Model stipendiranja srednjoškolskih učenika i sveučilišnih studenata treba reformirati kako bi bio uspješniji.
- Programi stručnog osposobljavanja i usavršavanja uz rad (osposobljavanje na radnom mjestu) trebaju biti prošireni, poduprti s većim financijskim sredstvima i pravilno usklađeni s potrebama tržišta rada. Treba uspostaviti sustav priznavanja neformalnog osposobljavanja.

Zapošljavanje

Državne vlasti

- Programi pružanja pomoći u traženju posla, uključujući i stručno osposobljavanje i usavršavanje uz rad (osposobljavanje na radnom mjestu) trebaju biti personaliziraniji, usko povezani s društvenim i obrazovnim aktivnostima te u skladu s radnim kapacitetima Roma i potrebama na tržištu rada.
- Treba poticati inovativne pristupe.
- Potrebno je uspostaviti sveobuhvatan sustav pomoći Romima bez osnovne ili srednje škole, da bi se povećala mogućnost njihovog zapošljavanja.

Državne vlasti/Lokalne i područne (regionalne) vlasti/Razvojne i donatorske agencije

- Mjere samozapošljavanja i poticanja poduzetništva treba dodatno razraditi i podržati. Te bi mjere trebale doprinijeti smanjenju stope neformalnog zapošljavanja među Romima.

Zdravstvena zaštita

Državne vlasti/Lokalne i područne (regionalne) vlasti

- Modele za mapiranje i praćenje zdravstvene zaštite Roma i njihove zdravstvene situacije treba razviti u suradnji s romskim sudionicima. Ti modeli trebaju osigurati prikupljanje podataka razdijeljenih po nacionalnoj pripadnosti, radi boljeg planiranja i praćenja strateških intervencija u području zdravstvene zaštite Roma.
- Treba intenzivirati i proširiti aktivnosti usmjerene na povećanje obuhvata mjera i prevencije bolesti.
- Treba sprječavati diskriminaciju u sustavu zdravstvene skrbi, a razumijevanje prava pacijenata poboljšati. Potrebno je uspostaviti učinkovite mehanizme za ostvarivanje prava pacijenata te prava na odštetu i odgovarajuću naknadu za diskriminaciju i/ili kršenja prava Roma u zdravstvenom sektoru.
- U suradnji s predstavnicima Roma i organizacija civilnog društva u cijeloj zemlji treba razviti i provesti ciljane kampanje za podizanje svijesti o zaštiti zdravlja i prevenciji bolesti te o pristupu zdravstvenim uslugama i pravima pacijenata.
- Potrebno je planirati i provoditi koordinaciju između zdravstva i drugih sektora, posebno sektora obrazovanja, zapošljavanja, socijalne skrbi, stanovanja i nediskriminacije, da bi se osigurao sustavan i integrativan pristup zdravstvenoj zaštiti.

Stanovanje

Državne vlasti/Lokalne i područne (regionalne) vlasti

- Treba razraditi i pažljivo planirati desegregaciju u rješavanju stambenih pitanja Roma, integrirane stambene politike i sveobuhvatan međusektorski pristup ciljanim intervencijama, uključujući stano-

vanje. Konkretno mjere i intervencije treba razvijati i provoditi u suradnji s romskim sudionicima i JLPRS-om.

- Treba donijeti zakon o socijalnom stanovanju ili neki drugi odgovarajući oblik nacionalne regulative u području stanovanja za socijalno ugrožene stanovništvo, uključujući i Rome.

Državne vlasti/Lokalne i područne (regionalne) vlasti

- Konkretno provođenje politika prostornog uređenja i legalizacije romskih stambenih objekata i naselja treba biti prioritetno i ubrzano, tako da se stvore pravne i tehničke pretpostavke za razvoj komunalne infrastrukture i mreže socijalnih usluga i/ili pristupa njima u i oko segregiranih romskih naselja. Provođenje treba biti odgovarajuće potpomognuto činjenjem financijskih, tehničkih i pravnih sredstava dostupnih romskom stanovništvu.

KRATICE

ECRI	Europska komisija protiv rasizma i nesnošljivosti
ERRC	Europski centar za prava Roma
ESF	Europski socijalni fond
EU	Europska unija
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
IPA	Instrument pretpristupne pomoći
NSUR	Nacionalne strategije za uključivanje Roma
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacija civilnog društva
OSCE/ODIHR	Organizacija za europsku sigurnost i suradnju/Ured za demokratske institucije i ljudska prava
PHARE	<i>(Pologne et Hongrie – Aide à Restructuration Economique)</i> Program pomoći Europske zajednice zemljama srednje i istočne Europe
REF	Fond za obrazovanje Roma
TRS	Tematska radna skupina
ULJPPNM	Ured Vlade Republike Hrvatske za ljudska prava i prava nacionalnih manjina
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNHCR	Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za izbjeglice

Pozadina

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine, Romi su peta po veličini nacionalna manjina u Republici Hrvatskoj i čine 0,40% stanovništva države.¹ Popisom je registrirano 16.975 osoba koje se izjašnjavaju kao Romi. U usporedbi s 9.463 Roma koji su bili registrirani popisom stanovništva iz 2001. godine, broj Roma se povećao za gotovo 45%. Međutim, stvarni broj Roma u Hrvatskoj je puno veći i prema procjenama Vijeća Europe² dostiže između 30.000 i 40.000 osoba. Neusuglašenost podataka uglavnom proizlazi iz činjenice da se dio Roma ne izjašnjava o svojoj nacionalnoj pripadnosti ili živi u Hrvatskoj bez službeno reguliranog boravišta ili državljanstva.

Romi žive diljem Hrvatske. Ipak, postoje značajne razlike u koncentraciji populacije po jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Skoro jedna trećina Roma, službeno registriranih u Hrvatskoj, živi u Međimurskoj županiji. Više od 1.000 Roma živi u Zagrebu te Osječko-baranjskoj, Sisačko-moslavačkoj, Brodsko-posavskoj i Primorsko-goranskoj županiji, dok u devet županija njihov službeni broj ne prelazi 26 osoba. Još je primjetnija nejednaka rasprostranjenost na razini gradova i općina; u kojima Romi često u značajnom broju naseljavaju pojedina (često segregirana) naselja ili određena marginalizirana područja.

Kao i u drugim europskim državama, položaj Roma u Hrvatskoj je u velikoj mjeri određen njihovom dugogodišnjom marginalizacijom i isključenošću iz većinskog društva. Brojni naslijeđeni problemi, posebnosti romskih zajednica i međusobne podjele unutar cjelokupne zajednice s jedne strane te izloženost diskriminaciji, netoleranciji i predrasudama s druge strane, neke su od ključnih prepreka njihovom punom uključivanju u šire društvo. Unatoč određenim postignućima tijekom prošlog desetljeća, kvaliteta života mnogih Roma je prilično loša i obilježena je visokom razinom siromaštva i nezaposlenosti, niskom razinom obrazovanja, lošim uvjetima stanovanja i neodgovarajućom zdravstvenom zaštitom.

U listopadu 2003. godine, usvajanjem Nacionalnog programa za Rome, hrvatska Vlada je formalno izrazila i potvrdila svoju opredijeljenost za pružanje sustavnije pomoći i podrške za uključivanje pripadnika romske zajednice u šire društvo. Strateški dokument za zaštitu i uključivanje Roma iz 2003. godine je dodatno razvijen i ojačan u ožujku 2005. godine usvajanjem nacionalnog Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. godine. Uzimajući u obzir međunarodne standarde zaštite ljudskih prava, strategije EU te postignuća u prethodnom razdoblju i trenutačne potrebe, Vlada je u studenom 2012. godine donijela Nacionalnu strategiju za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine (u travnju 2013. godine popraćenu pripadajućim Akcijskim planom za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2015. godine).

Ciljevi

Ovo Izvješće je izradila koalicija triju hrvatskih organizacija civilnog društva, kao alternativni doprinos praćenju i evaluaciji postignuća nacionalnih strategija za uključivanje Roma u Hrvatskoj. Nije se težilo da ono

1 Izvor: Državni zavod za statistiku. Vidi na „Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.“, dostupno na: www.dzs.hr.

2 Vidi Council of Europe, Estimates and official numbers of Roma in Europe [Procjene i službeni broj Roma u Europi], ažurirano 2. srpnja 2012., dostupno na: http://hub.coe.int/c/document_library/get_file?uuid=3f6c4a82-0ca7-4b80-93c1-fef14f56fdf8&groupId=10227.

bude sveobuhvatni izvor informacija o položaju Roma u Hrvatskoj tijekom prošlog desetljeća ili da zamjeni odgovarajuća državna izvješća o tom pitanju. Slijedeći detaljni obrazac za praćenje kojeg je pripremilo Tajništvo Desetljeća za uključivanje Roma (u suradnji s Uredom za romske inicijative Fondacije Otvoreno Društvo i programom „Povećanje iskorištenosti fondova EU za Rome“), u Izvješću se teži pružiti kratki pregled odgovarajućih integracijskih politika i strategija za Rome te procijeniti njihov utjecaj u razdoblju 2012.–2013. godine. U skladu sa utvrđenim izvještajnim okvirom, u Izvješće su uključeni podaci o strukturnim zahtjevima, borbi protiv diskriminacije, obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i stanovanju, koji su predstavljeni u posebnim tematskim poglavljima.

Metodologija

Metode istraživanja korištene u procesu prikupljanja informacija za ovo Izvješće uključivale su:

- Istraživanje usmjereno na prikupljanje i analiziranje dostupnih nacionalnih i međunarodnih dokumenata o položaju Roma i odgovarajućim politikama za uključivanje Roma u Hrvatskoj;
- Formalne i neformalne razgovore (intervjue) i komunikaciju s “ciljanim” romskim i neromskim sudionicima; i
- Tematske rasprave u fokus grupama uz sudjelovanje isključivo romskih ili i romskih i neromskih sudionika iz različitih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, koje su provedene uz izradu studija slučaja, od kojih su neke uključene u odgovarajuća tematska poglavlja ovog Izvješća.

Osim navedenog, članovi i predstavnici koalicije organizacija civilnog društva korisne su informacije prikupljali na konferencijama i tematskim raspravama organiziranim na nacionalnoj i lokalnoj razini. Romsko nacionalno vijeće, koje okuplja više od 40 romskih organizacija civilnog društva, kontinuirano je sakupljalo i analiziralo ažurirane informacije i podatke prikupljene od svojih članova i suradnika tijekom cijelog procesa izvještavanja.

1. STRUKTURNI ZAHTJEVI

Institucionalna struktura za koordinaciju i praćenje NSUR-a na nacionalnoj razini

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske

Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) je središnje nacionalno tijelo za procese uključivanja Roma u Republici Hrvatskoj. Ured je osnovan u travnju 2012. godine, temeljem Uredbe Vlade Republike Hrvatske.³ Ovaj Ured je preuzeo ulogu središnjeg tijela za uključivanje Roma od bivšeg Ureda za nacionalne manjine, koji je prestao postojati. Do usvajanja Nacionalne strategije za uključivanje Roma u studenom 2012. godine,⁴ ULJPPNM je, između ostalog, bio nositelj glavne odgovornosti za izradu, koordiniranje i praćenje provođenja nacionalnih strategija za uključivanje Roma sadržanih u Nacionalnom programu za Rome iz 2003. godine i Akcijskom planu Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. godinu.⁵ Od tada, ULJPPNM ima ulogu kontaktne točke za provođenje strategije i glavno je tijelo odgovorno za praćenje i cjelokupno izvještavanje o napretku strateških mjera, komunikaciju i suradnju sa svim odgovarajućim romskim i neromskim sudionicima te za prikupljanje i pružanje svih potrebnih podataka vanjskim evaluacijskim timovima i zainteresiranoj javnosti.

Čini se da gotovo svi zadaci ULJPPNM-a, vezani uz integraciju Roma, spadaju u djelokrug rada unutarnje Jedinice za provedbu nacionalnih programa i projekata za nacionalne manjine. Rad te Jedinice je dodatno podržan, koliko je to potrebno i prikladno, od osoblja tri ostale unutarnje jedinice ustrojene u okviru ULJPPNM-a.⁶ Konkretnije, Jedinica je odgovorna za provođenje sljedećih temeljnih zadataka:

- koordiniranje i praćenje provođenja nacionalnih strategija za uključivanje Roma (NSUR) i sudjelovanje u predlaganju njihovih izmjena i dopuna u skladu sa smjernicama Europske unije te strateškim i programskim dokumentima;
- osmišljavanje dugoročne politike i strategije unaprjeđivanja prava romske nacionalne manjine, koordiniranje izrade i praćenja provođenja odgovarajućih strateških dokumenata, analiziranje i pripremanje stručnih podataka te izvještavanje o provođenju tih dokumenata;
- obavljanje stručnih i administrativnih zadataka za *Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.–2020.*;
- poduzimanje odgovarajućih mjera za unaprjeđenje položaja pripadnika nacionalnih manjina, posebice Roma;
- poticanje suradnje između tijela državne uprave i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave s udrugama i organizacijama nacionalnih manjina, naročito s romskim udrugama i organizacijama;
- praćenje nacionalnih propisa i međunarodnih dokumenata u vezi s pravima nacionalnih manjina, naročito romske manjine;

3 Vlada Republike Hrvatske, *Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina*, 5. travnja 2012., Narodne novine, broj 42/12.

4 Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]* (Zagreb, studeni 2012.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/23102013/nacional%20roma%20inclusion%20strategy%202013-2020.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.).

5 Nacionalni program za Rome iz 2003. i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. su zamijenjeni novom Strategijom iz 2012. i više nisu u primjeni.

6 Jedinice za suzbijanje trgovanja ljudima i poslove međunarodne suradnje; za praćenje provedbe Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava i preporuka Pučkog pravobranitelja te suradnju s organizacijama civilnoga društva; za provedbu nacionalnih programa i projekata za nacionalne manjine; i za izradu i provedbu politika i strategija za nacionalne manjine.

- obavljanje poslova vezanih uz korištenje sredstava i provođenje projekata financiranih iz nacionalnih i međunarodnih izvora, uključujući EU, pogotovo onih namijenjenih za prostorno planiranje, uređenje i infrastrukturni razvoj romskih naselja;
- obavljanje tehničkog nadzora nad provođenjem projekata i sudjelovanje u pripremi natječajne dokumentacije te objavi i provođenju natječaja; te
- suradnja s nadležnim tijelima u provođenju programa financiranih od Europske unije.⁷

Odlukom Vlade o ULJPPNM-u u Uredu je predviđeno ukupno 27 državnih službenika, od kojih je šest, uključujući i jednog pomoćnika ravnatelja ULJPPNM, planirano u Jedinici za provedbu nacionalnih programa i projekata za nacionalne manjine.⁸ U ULJPPNM-u je 2013. godine bilo 17 službenika, od kojih je jedan bio Rom. Rad Ureda dodatno je bio podržan sa četiri privremena vježbenika i dva romska pripravnika. Unatoč manjku službenika i ograničenim financijskim sredstvima iz državnog proračuna, učinkovitost i djelotvornost ULJPPNM-a u obavljanju širokog spektra poslova održavana je na razumno zadovoljavajućoj razini.⁹ Ured je uspio osigurati zadovoljavajuću vidljivost među romskim i neromskim sudionicima te u široj stručnoj javnosti. Njegov strukturno slabiji položaj u odnosu na resorna ministarstva uključena u provođenje NSUR-a ojačan je sudjelovanjem njegovih predstavnika u radu i radom specijaliziranih međusektorskih tijela za koordinaciju i praćenje.¹⁰

Specijalizirana međusektorska tijela za koordinaciju i praćenje

Radi praćenja i koordiniranja provođenja mjera predviđenih Nacionalnim programom za Rome iz 2003. godine i Akcijskim plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. iz 2005. godine, Vlada je osnovala dva međusektorska tijela – *Povjerenstvo za praćenje Nacionalnog programa za Rome* i *Radnu skupinu za praćenje Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma* – koja su uključivala imenovane predstavnike romskih udruga i institucija.

Nakon donošenja Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.–2020. godine, osnivanjem *Povjerenstva za praćenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.–2020. godine*, Vlada je uspostavila mehanizam za praćenje provođenja svih operativnih komponenti Strategije. Povjerenstvo za praćenje osnovano je u srpnju 2013. godine.¹¹ Njime su zamijenjena dva prethodno spomenuta međusektorska tijela. Predsjednika, zamjenika predsjednika i 14 članova Povjerenstva imenovala je Vlada Republike Hrvatske u listopadu 2013. godine,¹² ali ono nije bilo potpuno operativno do kraja godine.

Povjerenstvom za praćenje predsjedava predsjednik/ca, koji/a je potpredsjednik/ca hrvatske Vlade i nacionalni koordinator/ica Desetljeća za uključivanje Roma, dok je zamjenik predsjednika/ce Povjerenstva predstavnik Roma u Hrvatskom saboru. Među 14 članova Povjerenstva su predstavnici šest resornih ministarstava,¹³ predstavnik ULJPPNM-a te sedam predstavnika romske manjine, uključujući tri Romkinje, koje su predložile romske institucije i udruge. Članovi Povjerenstva koji predstavljaju romske institucije i organizacije, imenovani na prijedlog ULJPPNM-a, temeljem javnog poziva za predlaganje kandidata. ULJPPNM pruža stručnu i administrativnu pomoć Povjerenstvu.

Povjerenstvo je zaduženo za:

- provođenje sustavnog praćenja i koordiniranje provođenja Nacionalne strategije;
- predlaganje mjera za unaprjeđenje provođenja Strategije i Akcijskog plana za njeno provođenje;

7 Vlada Republike Hrvatske, *Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina*, članak 6.

8 Isto, Okvirni broj državnih službenika ULJPPNM-a.

9 Razgovor s Brankom Sočancem, ravnateljem ULJPPNM-a. Zagreb, Hrvatska: 30. siječnja 2014.

10 ULJPPNM je stručno tijelo Vlade Republike Hrvatske. Ured koordinira provedbu NSUR, ali nema ovlasti da izravnije utječe na rad resornih ministarstava.

11 Vlada Republike Hrvatske, *Odluka o osnivanju Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020.*, 4. srpnja 2013., Narodne novine, broj 86/13.

12 Vlada Republike Hrvatske, *Rješenje o imenovanju predsjednice, zamjenika predsjednice i članova Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine*, 3. listopada 2013., Narodne novine, broj 125/13.

13 Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU; Ministarstvo socijalne politike i mladih; Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja; Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta; i Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava.

- izradu preporuka, mišljenja, stručnih obrazloženja i izvješća te smjernica u vezi s provođenjem Strategije;
- predlaganje izmjena i dopuna Strategije i pripadajućeg Akcijskog plana;
- praćenje rasporeda i utroška sredstava izdvojenih iz državnog proračuna za provođenje mjera Strategije; i
- raspodjelu financijskih sredstava za rješavanje problema i poboljšanje uvjeta života pripadnika romske nacionalne manjine.¹⁴

Sredstva za rad Povjerenstva osiguravaju se iz državnog proračuna, na proračunskoj poziciji ULJPPNM-a. Tijekom 2014. godine, radi poboljšanja rada Povjerenstva i jačanja kapaciteta njegovih članova, prije svega onih koji pripadaju romskoj manjini, ULJPPNM planira organizirati nekoliko krugova ciljne izobrazbe uz potporu programa Fondacije Otvoreno Društvo – „Povećanje iskorisćenosti fondova EU za Rome“ (Making the Most of EU Funds for Roma – OSF-MTM).

Sudjelovanje lokalnih / regionalnih vlasti, civilnog društva i izabranih romskih institucija na lokalnoj i regionalnoj razini

Iskustva i neke nezavisne analize provođenja NSUR-a i nacionalnih akcijskih planova Desetljeća iz prethodnog razdoblja ukazala su na potrebu jačanja uloge i odgovornosti lokalnih i područnih (regionalnih) vlasti u provođenju odgovarajućih političkih mjera te za poboljšanjem vertikalne, međuresorne i međusektorske suradnje.¹⁵ Slično je, prije nekog vremena, zaključilo i Povjerenstvo za praćenje Nacionalnog programa za Rome, navodeći da sustavno provođenje odgovarajućih mjera zahtijeva dodatne napore i koordiniranost rada državnih tijela i lokalnih i regionalnih vlasti.¹⁶ Iako je vremenom poboljšano, sudjelovanje i doprinos lokalnih i regionalnih vlasti u provođenju i praćenju strateških integracijskih mjera ostalo je na relativno niskoj razini i bilo je koncentrirano u područjima sa značajnijom romskom populacijom. Predstavnici (regionalnih) samouprava s većim brojem Roma, kao i predstavnik Udruge općina Republike Hrvatske, bili su uključeni u rad Povjerenstva za praćenje Nacionalnog programa za Rome,¹⁷ ali ne i u Radnu skupinu za praćenje Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma. U smislu doprinosa i sudjelovanja u cjelokupnom procesu, lokalne i regionalne vlasti ocijenjene su „najslabijom karikom“. Njihovo sudjelovanje bilo je određeno nejasno utvrđenim poslovima i zadacima, a konkretni angažman je u velikoj mjeri ovisio o njihovim posebnim interesima i je bio prepušten njihovim vlastitim inicijativama.

U razdoblju prije osnivanja Povjerenstva za praćenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.–2020. godine (vidi Poglavlje 1. gore) romske organizacije i vijeća romske nacionalne manjine su na lokalnoj i regionalnoj razini¹⁸ bile uključene u provođenje i praćenje NSUR-a i akcijskih planova Desetljeća prvenstveno preko svojih predstavnika u Povjerenstvu za praćenje Nacionalnog programa za Rome i njegovih tematskih radnih skupina te u Radnoj skupini za praćenje Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma. Prema stanju u svibnju 2013. godine, od 27 članova Povjerenstva za praćenje, devet je izabrano iz reda pripadnika romskih organizacija i institucija, uključujući četiri Romkinje.¹⁹ Istovremeno, tri su muška predstavnika Roma bili članovi Radne skupine za praćenje Akcijskog plana Desetljeća, koja je imala ukupno

14 Vlada Republike Hrvatske, *Odluka o osnivanju Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020.*, točka II.

15 Jagoda Novak, Ivana Faletar and Aron Pecnik, *Provedba Akcijskoga plana Desetljeća za uključivanje Roma za Hrvatsku u periodu 2009. – 2010. godina (u kontekstu Okvira za praćenje Desetljeća za uključivanje Roma, UNDP, 2008)*, veljača 2011., 55, dostupno na: http://www.ombudsman.hr/dodaci/584_Integracija%20Roma-kinja%20-%20Centar%20za%20ljudska%20prava.pdf.

16 Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalnog programa za Rome, *Izvješće o provođenju Nacionalnog programa za Rome za 2007., 2008. i 2009. godinu*, 10, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/izvjesce_o_%20provodjenju_nacionalnog_programa_za_rome_2007_08_09.pdf.

17 Predstavnici Međimurske i Osječko-baranjske županije te Grada Zagreba.

18 Vijeće nacionalne manjine na lokalnoj ili regionalnoj razini je specifična manjinska institucija izabrana u skladu s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. Vijeća predstavljaju manjinske interese u svojim lokalnim zajednicama i osiguravaju sudjelovanje manjina u javnom životu. Osim toga, ona imaju savjetodavnu ulogu u radu lokalnih i regionalnih vlasti.

19 Vidi Vlada Republike Hrvatske, „Nacionalni program za Rome – Članovi povjerenstva“, 28. svibnja 2013., dostupno na: http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme_i projekti/aktualne teme/nacionalni_program_za_rome/nacionalni_program_za_rome/clanovi_povjerenstva.

jedanaest članova.²⁰ Uz izuzetak izabраниh predstavnika, većina romskih organizacija i lokalnih institucija, osobito onih iz socijalno i teritorijalno najviše marginaliziranih i malobrojnijih romskih zajednica, bili su prilično pasivni te nisu sudjelovali ili su bili nedovoljno uključeni u izradu, provođenje i praćenje nacionalnih integracijskih mjera. Tako ograničena uključenost romskih OCD-a bila je, u određenoj mjeri, uzrokovana stvarnom neaktivnošću velikog broja registriranih romskih udruga i njihovim nedovoljnim ljudskim i financijskim kapacitetima za odgovarajuće djelovanje.²¹ Osim toga, čini se da je, vezano za predstavljanje romskih zajednica i njihovih specifičnih interesa u provođenju i praćenju NSUR-a, stalno dolazilo do osobnog suparništva i nedostatka odgovarajuće suradnje među čelnicima različitih romskih organizacija.

Državne vlasti su prepoznale postojeći jaz u inkluzivnom planiranju politika i partnerstvu s lokalnim i regionalnim vlastima i romskim organizacijama u osmišljavanju glavnih političkih intervencija NSUR-a. Tijekom procesa planiranja i izrade Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.–2020. godine, radi prevladavanja spomenute slabosti i postizanja odgovarajućeg sinergijskog učinka, Vlada je naglasila potrebu daljnjeg jačanja i uspostave funkcionalne suradnje između različitih sudionika, uključujući i lokalne i regionalne vlasti i romske organizacije.²²

Pokrenut krajem 2011. godine, proces razvoja Nacionalne strategije osigurao je sudjelovanje i uključenost širokog kruga lokalnih, nacionalnih i međunarodnih sudionika. Lokalne i regionalne vlasti, romske organizacije i neromske OCD-e sudjelovale su u odgovarajućim raspravama, radionicama i regionalnim javnim debatama. One su bile zastupljene i u radnim skupinama koje su bile zadužene za razradu posebnih područja djelovanja. Osim toga, transparentnost i uključivost procesa razvoja Strategije dodatno su, iako još uvijek u vrlo ograničenoj mjeri, ojačani konzultacijama sa zainteresiranom javnošću o nacrtu Strategije putem interneta, koje je proveo ULJPPNM.²³ Slično, uključujući i javne konzultacije putem interneta, predstavnici lokalnih i regionalnih vlasti i romskih udruga sudjelovali su u izradi Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.–2015., koji je usvojen u travnju 2013. godine.²⁴ Međutim, treba napomenuti da je relativno mali broj zainteresiranih sudjelovao u navedenim javnim konzultacijama putem interneta. Na primjer, od ukupno 10 onih koji su sudjelovali u e-konzultacijama o nacrtu Akcijskog plana, četiri su bile romske organizacije i institucije, dok su lokalne i regionalne vlasti dostavile samo jedan odgovor.²⁵

U odnosu na ranije primjenjivane nacionalne strateške dokumente za integraciju Roma, u Nacionalnoj strategiji se preciznije opisuje i naglašavaju uloga i zadaci lokalnih i regionalnih vlasti i romskih udruga u njenom provođenju i praćenju, uključujući i praćenje i provođenje pripadajućih akcijskih planova.

U Nacionalnoj strategiji se naznačuje da bi jedinice lokalne i regionalne samouprave s odgovarajućim brojem Roma trebale:

-
- 20 Vidi Vlada Republike Hrvatske, „Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015 – Radna skupina“, 28. svibnja 2013., dostupno na: http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme_i projekti/aktualne teme/nacionalni_program_za_rome/akcijski_plan_desetljeća_za_ukljucivanje_roma_2005_2015/radna_skupina.
- 21 Za više detalje vidi, npr., Jagoda Novak, Ivana Faletar and Aron Pecnik, *Provedba Akcijskoga plana Desetljeća za uključivanje Roma za Hrvatsku u periodu 2009. – 2010. godina (u kontekstu Okvira za praćenje Desetljeća za uključivanje Roma, UNDP, 2008)*, 9–10; Jagoda Novak, Aron Pecnik and Bajro Bajrić, *Analiza i smjernice za osnaživanje romskog civilnog sektora u Republici Hrvatskoj*, 2012, dostupno na: http://www.ombudsman.hr/dodaci/628_Analiza%20i%20smjernice%20za%20osnazivanje%20kapaciteta%20romskog%20civilnog%20sektora%20u%20RH.doc.
- 22 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 22.–24.
- 23 Za detalje o provedenom savjetovanju putem interneta i prijedloge dostavljen od zainteresirane javnosti, uključujući romske i neromske OCD-e i ostale dionike, vidi „Okončano savjetovanje na nacrt Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine/Očitovanja zainteresirane javnosti“, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=80.
- 24 Vidi, Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, travanj 2013., dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/23102013/action%20plan%20for%20the%20implementation%20of%20nris%202013-2015.pdf>.
- 25 Vidi *Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću – Nacrt Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje 2013.–2015.*, dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/01012014/objedinjene%20primjedbe.pdf>.

- sudjelovati u mapiranju romskih zajednica na svojim područjima;
- izraditi i usvojiti lokalne i regionalne akcijske planove koji će biti u skladu s utvrđenim potrebama i izazovima te odgovarajuće usklađeni s Nacionalnom strategijom i njenim pripadajućim akcijskim planovima;
- osnovati lokalna/regionalna povjerenstva za praćenje Nacionalne strategije radi praćenja provođenja Strategije na svojim područjima;
- osnovati terenske centre za podršku i informiranje (romski info-centri) u županijama s značajnijim romskim stanovništvom/većim romskim zajednicama;
- surađivati s tijelima državne uprave u provođenju Strategije i sudjelovati u evaluaciji i reviziji nacionalnih strateških dokumenta te planiranju i stvaranju revidiranih ili novih dokumenata;
- povoditi mjere utvrđene njihovim lokalnim planovima za uključivanje Roma te osigurati i raspoređivati sredstva potrebna za njihovo provođenje; te
- poboljšati kvalitetu života i položaja Roma u svojim lokalnim zajednicama, uspostavljanjem intenzivnije suradnje s vijećima i pojedinačnim predstavnicima romske nacionalne manjine u provođenju mjera za uključivanje Roma.²⁶

Prema Strategiji, 33 jedinice lokalne i područne samouprave dužne su izraditi i usvojiti lokalne i regionalne akcijske planove za njezino provođenje.²⁷ U Strategiji se navodi da priprema lokalnih i regionalnih akcijskih planova treba uključivati sudjelovanje svih sudionika na lokalnoj razini, prije svega vijeća i predstavnike romske nacionalne manjine, romske udruge i lokalne pripadnike romske zajednice.²⁸

Vremenskim okvirom za provođenje Strategije utvrđeno je prvo tromjesečje 2013. godine kao krajnji rok za dovršenje tog zadatka.²⁹ Međutim, iz dostupnih podataka se vidi da su samo četiri jedinice regionalne samouprave (županije) donijele akcijske planove do kraja 2013. godine,³⁰ dok je jedna županija bila u procesu izrade plana³¹. Razvoj dva regionalna akcijska plana 2013. godine je tehničkom/operativnom pomoći podržao UNDP Hrvatske. U tom smislu, neke slabosti Nacionalne strategije iz 2012. godine ogledaju se u činjenici da specifične uloge i zadaci, predviđeni za lokalne i regionalne vlasti, više ukazuju na ono što „treba učiniti“, nego što „mora biti učinjeno“. Osim toga, Strategija nije određen vremenski okvir za obavljanje određenih zadataka. Izvori financiranja i točni iznosi potrebni za izvršenje zadataka također nisu jasno određeni. Potencijalno, to bi moglo dodatno opteretiti ionako ograničene proračune lokalnih i regionalnih jedinica i/ili ugroziti njihovu ulogu u provođenju mjera za integraciju Roma, predviđenih Strategijom i njenim pripadajućim nacionalnim i lokalnim akcijskim planovima.

Vežano uz regionalne romske informacijske centre, u Strategiji se predviđa njihovo osnivanje na temelju odluka Povjerenstva za praćenje Nacionalne strategije, temeljem prijedloga ULJPPNM-a, u suradnji s romskim udrugama i jedinicama lokalne i područne samouprave. Međutim, 2013. godine nije započela uspostava tih centara.

Problemi u funkcioniranju romskih i neromskih vijeća nacionalnih manjina na razini jedinica lokalne i područne samouprave su, uz neke iznimke, prisutni već godinama. Unatoč nekim naporima središnjih vlasti i napretku postignutom u prethodnom razdoblju,³² postoje primjeri neodgovarajućeg prihvaćanja njihove

26 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 129.–130.

27 Strategija navodi: „Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojima romska nacionalna manjina ostvaruje pravo na izbor vijeća ili predstavnika će na temelju Strategije i njoj pripadajućih/pratećih akcijskih planova izraditi i donijeti lokalne i područne akcijske planove koji će sadržavati prioritetne mjere s nositeljima i rokovima za uključivanje i poboljšanje položaja romske nacionalne manjine na lokalnoj razini, sukladno uočenim specifičnim potrebama i problemima“, vidi str. 129–130. S tim u vezi, na izborima za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina u 2011. romska je manjina imala pravo birati 18 vijeća i 15 predstavnika u 12 županija, 13 gradova i 8 općina.

28 Isto, 130–131.

29 Isto, Poglavlje VI.3 Vremenski okvir provedbe, 137.

30 Grad Zagreb i županije Međimurska, Varaždinska i Osječko-baranjska.

31 Sisačko-moslavačka županija.

32 Na primjer, određena financijska potpora iz državnog proračuna za obuku članove vijeća nacionalnih manjina, uključujući Rome i lokalne vlasti osigurana su u okviru provedbe Akcijskog plana Vlade za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjine 2011.–2013.

savjetodavne uloge u radu lokalnih i regionalnih vlasti te vrlo skromnih kapaciteta, uključujući nedovoljno financiranje njihovog rada.

U Strategiji se ponovno ističe važnu ulogu civilnog društva, uključujući romske udruge i lokalna i regionalna vijeća romske manjine, u ostvarivanju njenih ciljeva. Slijedom toga u njoj se naglašava i potreba njihovog sustavnog i odgovarajućeg educiranja. Akcijskim planom 2013.–2015. godine, usvojenim na nacionalnoj razini, predviđa se njihov doprinos provođenju niza mjera u svojstvu „sudionika u provedbi“. Međutim, njihova sudionička uloga u provođenju i praćenju Strategije i pripadajućeg nacionalnog Akcijskog plana su i dalje u velikoj mjeri ovisni o provođenju pojedinih lokalnih aktivnosti koje, između ostalog, uključuju usvajanje lokalnih i regionalnih planova djelovanja i osnivanje lokalnih/regionalnih povjerenstva za praćenje Strategije, kao i uspostavu regionalnih informacijskih centara za Rome. Do sada se sudionička uloga romskih organizacija civilnog društva te lokalnih i regionalnih vijeća romske nacionalne manjine može razmatrati jedino kroz sudjelovanje njihovih predstavnika u Povjerenstvu za praćenje Nacionalne strategije osnovanom na nacionalnoj razini.

Koordinacija između različitih razina upravljanja

Formalni okviri i djelotvorni mehanizmi za učinkovitu koordinaciju između nacionalnih i lokalnih/regionalnih vlasti u provođenju i praćenju Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. iz 2005. godine su nedostajali. Ranije je spomenuto da je sudjelovanje lokalnih i regionalnih vlasti u tim procesima „najslabija karika“. Primjeri formalne koordinacije bili su vrlo rijetki i uglavnom su se odnosili na aktivnosti provedene u okviru posebnih lokalnih projekata financiranih od EU. Dojam je da institucije na istim ili različitim razinama vlasti često nisu bile međusobno upoznate s određenim mjerama za integraciju Roma koje su provodile. Obično su djelovale nekoordinirano, npr. samostalno i na vlastitu inicijativu. To je značajno pogoršalo problem prikupljanja i uređivanja odgovarajućih podataka i informacija te dodatno otežalo integrirano praćenje i evaluaciju učinaka provođenja NSUR-a i nacionalnih akcijskih planova Desetljeća.

U NSUR-u 2013.–2020. godine se primjećuje da uspješno provođenje njenih ciljeva i mjera zahtijeva usklađeno i koordinirano djelovanje svih sudjelujućih partnera i zainteresiranih sudionika. To podrazumijeva uspostavu mehanizama kojima će se osigurati usklađena vertikalna i horizontalna koordinacija i djelovanje.³³ U Strategiji se ponovo navodi da međusektorsku suradnju, između ostalog i među tijelima vlasti na svim razinama, treba ojačati te nastaviti praksu održavanja međusektorskih sastanaka, započetu 2010. godine.³⁴ Međutim, primjetno je da u središnji mehanizam za praćenje cjelokupnog provođenja svih operativnih komponenti Strategije – Nacionalno povjerenstvo za praćenje – formalno nisu uključeni predstavnici lokalnih i područnih (regionalnih) vlasti,³⁵ dok su isti bili zastupljeni u Povjerenstvu za praćenje Nacionalnog programa za Rome s tri člana.

Neusuglašenost glavnih i ciljanih politika

Kao jednoj od 22, Ustavom priznate, nacionalne manjine u Hrvatskoj, Romima su zajamčena prava propisana Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine³⁶ te drugim propisima kojima se uređuju prava nacionalnih manjina. Donošenjem Nacionalnog programa za Rome 2003. go-

33 Dodatno se u Strategiji naglašava da je „koordinaciju i usklađeno djelovanje potrebno [je] postići između glavnih dionika koji uključuju Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina kao središnju točku za procese uključivanja Roma u Republici Hrvatskoj, tijela državne uprave, javne ustanove i servise, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, civilni sektor općenito te dionike iz redova romske nacionalne manjine, uključujući članove i članice “ciljanih” romskih zajednica. Ovo podrazumijeva djelovanje i suradnju viših i nižih razina na relaciji ministarstva – javne ustanove i servisi na regionalnoj i lokalnoj razini – jedinice lokalne samouprave – romske zajednice u oba smjera, od gore prema dolje i od dolje prema gore, ali također međusektorsku suradnju dionika na svim razinama.“ Vidi Poglavlje VI.1 Uloge provedbenih tijela i partnera, 128–131.

34 Isto.

35 Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Rješenje o imenovanju predsjednice, zamjenika predsjednice i članova Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine.*

36 *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina*, Narodne novine, broj 155/02, 47/10, 80/10 i 93/11.

dine, Vlada je formalno izrazila i potvrdila svoje opredjeljenje za pružanje sustavne pomoći i podrške Romima u Hrvatskoj, „cijeneći da postojeći jaz Romi sami ne mogu prebroditi, a odlučno nastojeći promijeniti postojeće stanje, s ciljem ostvarivanja Ustavom i pravnim sustavom Republike Hrvatske zajamčenih prava te uklanjanja svih oblika diskriminacije.“³⁷ Ciljane politike za integraciju Roma dodatno su ojačane donošenjem Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. iz 2005. godine, uključujući i usvajanje ažuriranih planova djelovanja za 2009.–2010. i 2011.–2012. godine. Te politike, uključujući Nacionalnu strategiju iz 2012. godine i Akcijski plan za njenu provedbu iz 2013. godine nadopunjavale su i nadopunjuju odgovarajuće odredbe zakona i političke mjere sadržane u dokumentima glavnih strategija.³⁸

Glavne i ciljne politike u velikoj mjeri su međusobno usklađene. Međutim, mogu se identificirati određene neusuglašenosti među njima. Prije svega, u području planiranja ciljanih politika vezanih uz stanovanje i prostorno uređenje u segregiranim romskih naseljima.³⁹ Problem se uglavnom odnosi na jaz koji može nastati između ciljanih mjera usmjerenih ka poboljšanju općih uvjeta života u tim segregiranim naseljima i nastojanja općih/glavnih politika usmjerenih na socijalno uključivanje Roma u širu zajednicu i suzbijanje diskriminacije protiv njih.⁴⁰ Čini se razumnim postaviti pitanje doprinose li takve ciljne politike i mjere te u kojoj mjeri, čak i nenamjerno, održavanju ili produbljivanju socijalne isključenosti pripadnika segregiranih romskih zajednica? Naime, postoji rizik da će mogućnosti za širu socijalnu integraciju Roma, u marginaliziranim i segregiranim romskim naseljima, kao i za poboljšanje njihovog pristupa različitim (integriranim) javnim službama ostati relativno male, unatoč poboljšanjima stambene i komunalne infrastrukture u segregiranim romskim zajednicama. Stoga taj problem može imati dugoročne negativne učinke i na druge ciljne i glavne politike (primjerice, one usmjerene prema pristupu Roma integriranom javnom obrazovanju i odgovarajućem pristupu građana raznim socijalnim i zdravstvenim službama) i povećati njihovu neusuglašenost te nametnuti potrebu za pitanjem o ostvarivanju prava na „odgovarajuće stanovanje.“⁴¹ Drugi primjer koji se može razmotriti u svjetlu mogućih neslaganja između glavnih i ciljanih politika je projekt financiran sredstvima IPA fonda: „Produženi boravak za učenike romske nacionalne manjine“, kojeg u 2013./2014. godini provode vlasti Međimurske županije i Fond za obrazovanje Roma. Komponenta ovog projekta koja uključuje osiguravanje toplih obroka isključivo za romsku djecu suočila se s negativnim reakcijama nekih roditelja neromske djece.⁴² Neki neromski roditelji vjeruju da se tom ciljanom mjerom romska djeca stavljaju u povlašten i nejednak položaj u odnosu na neromsku djecu. Ovo uvjerenje može dovesti do produbljivanja postojećeg socijalnog jaza između romske i neromske djece, umjesto da mjera doprinosi obrnutom procesu. Stoga, iako ju treba razmatrati kao pozitivnu prema Romima, ta mjera može imati negativan utjecaj na postizanje desegregacijskih i integracijskih ciljeva cjelokupnog projekta.

37 Government of the Republic of Croatia, *Nacionalni program za Rome* [Nacionalni program za Rome], listopad 2003., dostupno na: http://www.dijete.hr/en/documents/national-plans-and-strategies/doc_view/221-the-national-program-for-the-roma.raw?tmpl=component.

38 Kao što su: Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina 2011.–2013.; Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013.; Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju (JIM) iz 2007.; Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja (JAP) iz 2008.; Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja 2011.–2012.; Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.–2016.; Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.–2015.; Nacionalni program za zaštitu i promociju ljudskih prava 2013.–2016.; Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020., i drugi.

39 Na primjer, ciljana politička mjera je provedena 2011.–2013., u okviru IPA 2008 Projekta potpore Romima – faza III. Mjera/projekt bila/o je usmjeren na poboljšanje životnih uvjeta u dva romska naselja u općinama Orehovica i Mursko Središće u Međimurskoj županiji, razvojem komunalne infrastrukture – cesta i sustava opskrbe vodom i strujom.

40 Za više o tom pitanju vidi, npr., European Union Agency for Fundamental Rights – FRA, *Housing conditions of Roma and Travellers in the European Union: Comparative report* [Uvjeti stanovanja Roma i Putnika u Europskoj uniji: Komparativni izvještaj], listopad 2009., dostupno na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/703-Roma_Housing_Comparative-final_en.pdf.

41 Elementi odgovarajućeg stanovanja obuhvaćaju pravnu sigurnost zakupa; dostupnost usluga, materijala i infrastrukture; prihvatljivost; odgovarajuće životne uvjete; dostupnost; položaj koji omogućava pristup zapošljavanju, zdravstvu, obrazovanju, skrbi o djeci i drugim društvenim sadržajima; i prikladnost vezanu uz kulturu. Isto, 13.

42 Vidi, npr., Index.hr, „Jesu li u Međimurju zahvaljujući EU romska djeca ‘jednakija od drugih?’“, 20. studenoga 2013., dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/jesu-li-u-medjimurju-zahvaljujuci-eu-romska-djeca-jednakija-od-drugih/712467.aspx>.

Praćenje i evaluacija NSUR-a i akcijskih planova desetljeća

Sustav za praćenje i evaluaciju u okviru Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. iz 2005. godine (vidi Poglavlje 1. gore) formalno je bio uspostavljen i operativan, ali se pokazao neučinkovitim i nedovoljno sistematiziranim i prikladnim da omogući sveobuhvatno razmatranje i cjeloviti pregled provođenja predviđenih političkih mjera u kontinuitetu. Sustav nije uspio uspostaviti jedinstvenu metodologiju i okvir za ujednačeno prikupljanje podataka o aktivnostima te poduzimanju posebnih mjera, njihovim rezultatima i održivosti, kao i financijskom učinku. U velikoj mjeri ovisio je o često fragmentiranim i nesistematiziranim informacijama i podacima koje su pružala resorna tijela državne uprave nadležna za provođenje i praćenje mjera u posebnim područjima djelovanja, kao što su obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravstvo. Nedostatak ili manjak odgovarajućih podataka o romskoj zajednici u nekim područjima djelovanja (primjerice zdravstvu) – naročito onih razdijeljenih prema nacionalnom podrijetlu, spolu i dobi – bila je još jedna značajna slabost sustava.

Jasno ukazujući na slabosti prepoznate u praćenju i evaluiranju Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine i ranijih akcijskih planova Desetljeća, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine se predviđa uspostava novog, robusnog sustava i mehanizama za praćenje i evaluaciju provođenja nacionalnih politika za integraciju Roma i posebnih mjera. U Poglavlju V. Nacionalne strategije: „Okvir za praćenje provedbe (napretka)“ opisuje se okvir i mehanizme praćenja, kao i uloge različitih sudionika u procesu praćenja. Radi osiguravanja odgovarajućeg praćenja, evaluacija i izvještavanja o provođenju NSUR-a 2013.–2020. godine i, između ostalog, socio-ekonomskog uključivanja Roma u okviru procesa strategije Europa 2020 godine, u Strategiji se postavljaju posebni ciljevi i definiraju inicijative usmjerene na:

- osiguravanje prikupljanja statističkih podataka o romskoj manjini (podliježe zahtjevu poštivanja zaštite osobnih podataka) razvrstanih po spolu i dobi;
- unaprjeđenje metodologije prikupljanja podataka o stopama siromaštva, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, obrazovanju, zapošljavanju i kvaliteti života među romskim stanovništvom;
- unaprjeđenje metodologije prikupljanja podataka o zdravlju, zdravstvenim navikama i drugim zdravstvenim pokazateljima romskog stanovništva;
- unaprjeđenje metoda praćenja uključivanja, zastupljenosti i sudjelovanja romske manjine u društvenom, političkom i kulturnom životu zajednice.

Provođenje mjera za ostvarenje navedenih ciljeva je odgovornost resornih ministarstava i ULJPPNM-a, u suradnji s Državnim zavodom za statistiku i odgovarajućim istraživačkim institucijama. Osnovni mehanizam za praćenje provođenja Strategije je *Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.–2020. godine* (vidi Poglavlje 1. gore). Posebne uloge u procesu praćenja dodijeljene su odgovarajućim tijelima/agencijama, ULJPPNM-u, romskoj zajednici, javnim ustanovama i odgovarajućim povjerenstvima za praćenje Nacionalne na razini jedinica lokalne i područne samouprave te ostalim domaćim i međunarodnim organizacijama i agencijama. Sveukupno praćenje provođenja Strategije provodit će se preko izvješća o provođenju pripadajućeg akcijskog plana. U tom smislu, ULJPPNM snosi odgovornost za imenovanje stručnog tima za razvoj metodologije i jedinstvenog obrasca za praćenje provođenja Strategije od strane svakog tijela/ agencije, na svakoj razini provođenja. Sukladno tome, treba reći da su u Akcijskom planu za provedbu Nacionalne strategije uključivanje Roma za razdoblje 2013.–2015. godine navedeni odgovarajući pokazatelji rezultata, izvori provjere i načini prikupljanja podataka, dostupne polazne informacije te rokovi i financijska sredstva za svaku od odgovarajućih mjera.

Sadržaj i provođenje Nacionalne strategije podliježu periodičnim evaluacijama i revizijama. U Strategiji su određene dvije vrste evaluacija: srednjoročna, koja će se provoditi sredinom 2014. godine i neovisna – vanjska 2015. godine, krajem provođenja Akcijskog plana 2013.–2015. godine. Redovna ili izvanredna revizija Nacionalne strategije i/ili pripadajućeg akcijskog plana može se pokrenuti na inicijativu nacionalnog Povjerenstva za praćenje, u skladu s utvrđenim potrebama. Predviđeno je da će revizije Nacionalne strategije koordinirati ULJPPNM, u suradnji s ostalim nacionalnim i lokalnim sudionicima, uključujući i Rome kao “ciljanu” skupinu.

Međutim, osim formalnog osnivanja Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.–2020. godine, 2013. godine nije ostvaren značajniji napredak u uspostavi i

funkcioniranju integriranog sustava praćenja. Na primjer, zbog kašnjenja u usvajanju lokalnih i regionalnih akcijskih planova za provođenje Strategije, odgovarajuće su vlasti propustile uspostaviti lokalna i regionalna povjerenstva za praćenje u planiranom roku – do kraja drugog tromjesečja 2013. godine.⁴³

Raspodjela proračunskih sredstava

Od donošenja Nacionalnog programa za Rome 2003. godine, financijska sredstva za njegovo provođenje redovito su bila raspoređivana u državnom proračunu. Ta su sredstva 2004. godine iznosila 122.000 eura, a 2009. su dosegla iznos od 5.287.400 eura, uključujući financiranje iz fondova EU.⁴⁴ Za provođenje Nacionalnog programa iz 2003. godine i Akcijskog plana Desetljeća za razdoblje 2009.–2010. godine iz državnog proračuna je osigurano oko 2,75 milijuna eura.⁴⁵ U narednom dvogodišnjem razdoblju, 2011.–2012. godine, sredstva državnog proračuna izdvojena za provođenje Akcijskog plana povećana su skoro 50% i iznosila su oko 3,75 milijuna eura.⁴⁶ Zbog nedostatka sveobuhvatnih sustavnih podataka, prethodno spomenuti iznosi ne uključuju sredstava iz državnog proračuna utrošena za provođenje drugih nacionalnih strategija usmjerenih na zaštitu i promicanje ljudskih prava i poboljšanje kvalitete života svih građana, kao i onih usmjerenih na zaštitu i promicanje prava nacionalnih manjina. Isto se odnosi na sredstva za integraciju Roma koja su bila izdvajana iz lokalnih i regionalnih proračuna, fondova EU i drugih raspoloživih izvora, uključujući i odgovarajuće međunarodne organizacije.

Sredstva iz Državnog proračuna za potrebe uključivanja Roma dodjeljivana su na proračunskim stavkama resornih ministarstava i drugih državnih institucija nadležnih za provođenje pojedinih politika i mjera iz NSUR-a.⁴⁷ Do danas je većina sredstava EU i pridruženih financijskih udjela i doprinosa iz državnog proračuna potrošena u Međimurskoj županiji, gdje živi skoro trećina romske populacije u Hrvatskoj. I dok su neke lokalne romske zajednice ostale nedovoljno podržane odgovarajućim financijskim sredstvima, može se reći da se raspodjela raspoloživih sredstava EU po ostalim županijama uglavnom, uz manja odstupanja, podudarala s brojnošću lokalne romske populacije.⁴⁸ Neke mjere, poput dodjele stipendija romskim učenicima i sufinanciranja roditeljskog udjela u troškovima predškolskog odgoja od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, bile su usmjerene na sve Rome (učenike) diljem države.

Koordinacija operativnog planiranja i programiranja za razdoblje 2012.–2020. godine je u nadležnosti Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Proces provodi Upravni odbor za razvoj programskih dokumenata, preko sedam tematskih radnih skupina (TRS) predvođenih resornim ministarstvima i sastavljenima od predstavnika nadležnih ministarstava i drugih relevantnih sudionika, uključujući i jednog predstavnika OCD-a u svakoj TRS-i. Treba napomenuti da takva ograničena zastupljenost predstavnika (neromskih) OCD-a u TRS-ovima ne osigurava odgovarajuće zastupanje romskih interesa (romskih organizacija) i veću transparentnost procesa.⁴⁹ Međutim, sudjelovanjem u radu pet TRS-ova, ULJPPNM aktivno zagovara odgovarajuće ciljne mjere te naglašavanje Roma i njihovih potreba u okviru procesa te doprinosi osiguravanju da prioriteta vezani uz uključivanje Roma budu unijeti u odgovarajuće programske dokumente.

Krajem 2013. i početkom 2014. godine zainteresirane organizacije civilnog društva i ULJPPNM-a su organizirali nekoliko javnih događanja radi podizanja svijesti i poticanja sudjelovanja romskih i neromskih sudionika u javnim raspravama o nacrtima programskih dokumenata Republike Hrvatske za financijsko razdoblje 2014.–2020. godine. Na jednom od njih, održanom sredinom siječnja 2014. godine, ULJPPNM

43 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine*, Poglavlje VI.3 Vremenski okvir provedbe, 137.

44 Isto, 21.

45 Isto.

46 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Akcijski plan Desetljeća za uključivanje za 2011. i 2012.*, svibanj 2011., 3, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/akcijski_plan_2011_12.pdf.

47 Npr., na proračunskim pozicijama ULJPPNM, Ministarstva graditeljstva i prostornog planiranja, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, itd.

48 Ljubomir Mikić, *Korištenje fondova EU za integraciju Roma u Republici Hrvatskoj: Iskustva i izazovi*, studeni 2013., dostupno na: http://www.center4peace.org/images/PDF/Romi_EU%20fondovi_11%20studeni%202013.pdf.

49 Isto.

je predstavio i promovirao prijevod priručnika mreže EURoma: „Rješavanje potreba Roma u programskom razdoblju strukturnih fondova od 2014. do 2020.“

Do kraja 2013. godine, sudjelovanje romskih udruga u procesu javne rasprave ostalo je prilično ograničeno, uglavnom zbog njihovih nerazvijenih kapaciteta za djelovanje. Jačanje kapaciteta romskih organizacija ostaje predmetom detaljnog planiranja i unaprjeđenja što je, između ostalog, jasno navedeno u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine.⁵⁰ S tim u vezi, vrijedi spomenuti da su u programiranju Europskog socijalnog fonda (ESF) za 2013. godinu uključene dvije linije ugovaranja potpora: „Mikro-projekti za financiranje inovativnih aktivnosti malih organizacija civilnog društva na lokalnoj razini“, u ukupnom iznosu od 1 milijun eura te „Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva koje djeluju u području pružanja socijalnih usluga“, u iznosu od 2 milijuna eura.

Dugoročne financijske obveze za održivo provođenje NSUR-a

U NSUR-u 2013.–2020. godine utvrđena su opća načela za osiguravanje financijskih sredstava za njezino provođenje do 2020. godine.⁵¹ Prema tim načelima, odgovarajuća financijska sredstva trebaju biti osigurana iz državnog i lokalnih/regionalnih proračuna te raspoloživih međunarodnih izvora, prvenstveno iz programa IPA i instrumenata kohezijske politike EU. U Strategiji se napominje da će sredstva za svaku političku mjeru biti precizno određena u pripadajućim akcijskim planovima, uz uključivanje ciljanih iznosa za svako tijelo/agenciju koje ju provodi. U pogledu održivosti, u Strategiji se ističe da posebnu pažnju treba posvetiti izradi Nacionalnog programa reformi i programiranju za razdoblje 2014.–2020. godine te osiguravanju da ciljevi, mjere i aktivnosti utvrđeni u Strategiji budu prikladno uključeni u odgovarajuće dokumente, kako bi se osigurala mogućnost širokog spektra intervencija do 2020. godine.

Iako se više odnosi na prihvaćanje srednjoročnih obveza, može se zaključiti da su dugotrajne financijske obveze u odnosu na održivo provođenje Strategije u osnovi/inicijalno potvrđene usvajanjem Akcijskog plana 2013.–2015. godine. Akcijskim planom je predviđeno da će u trogodišnjem razdoblju biti osigurano oko 6 milijuna eura, odnosno oko 2 milijuna eura godišnje iz državnog proračuna.⁵² Međutim, planom se izričito ne upućuje na financiranje provođenja mjera iz fondova EU. Potencijalno financiranje iz izvora EU tijekom financijskog razdoblja 2014.–2020. godine teško je sada (početak 2014.) procijeniti, s obzirom da se završetak procesa programiranja očekuje u lipnju/srpnju 2014. godine.

Pristup fondovima EU

Vladin Ured za udruge i Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva uspostavili su instrumente za pružanje bespovratnih financijskih potpora (sredstva za sufinansiranje) NVO-ima u provođenju projekata koje financira EU. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva je 2013./2014. godine pokrenula (pilot) program „Europa Plus“ namijenjen olakšavanju privremene financijske likvidnosti nevladinih organizacija u provođenju odobrenih pred-strukturnih i strukturnih projekata EU, dodjelom povratnih beskamratnih financijskih potpora.

Dosadašnje sudjelovanje romskih OCD-a u provođenju projekata financiranih od EU ostalo je na relativno niskoj razini. To je ograničilo njihov pristup nepovratnim financijskim potporama putem prethodno navedenih instrumenata uspostavljenih na nacionalnoj razini. Unatoč dobroj informiranosti o odgovarajućim natječajima EU i pozivima za dostavu projektnih prijedloga, romske udruge su podnijele relativno mali broj zahtjeva te su, stoga, dobile relativno male novčane iznose iz raspoloživih fondova EU. Na razinu primjene i korištenja fondova EU romskih organizacija u velikoj mjeri utječu, između ostalog, vrlo zahtjevni kriteriji za dodjelu financijskih potpora te nemogućnost poštovanja kompliciranih pravila za njihovo korištenje te

50 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, Poglavlje IV.4.6 Uključivanje u društveni i kulturni život, 92–94.

51 Isto, Poglavlje VI.2 Financijski okvir provedbe Strategije, 131–136.

52 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013 – 2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 4.

nedostatak sposobnosti za pripremu konkurentnih aplikacija. Dostupni i analizirani podaci ukazuju da su do 2013. godine samo četiri romske NVO sudjelovale u provođenju projekata iz programa IPA – dvije u svojstvu voditelja projekta i dvije kao projektni partneri.⁵³ Treba spomenuti da je do 2013. godine najvažniji pojedinačni korisnik i sudionik u povlačenju sredstava iz IPA fondova za projekte (usluge) usmjerene na romsku zajednicu bio ULJPPNM.

Određeni napredak je postignut 2013. godine, u okviru IPA IV komponente – od 15 projekata izravno usmjerenih na Rome, kao krajnje korisnike i 2 projekta u kojima su Romi jedna od “ciljanih” skupina, u njih šest sudjeluje ukupno sedam romskih NVO, sve kao projektni partneri.

---

53 Vidi Ljubomir Mikić, *Korištenje fondova EU za integraciju Roma u Republici Hrvatskoj: Iskustva i izazovi*.

2. BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE

Registracija i identifikacijski/osobni dokumenti

Odgovarajući pravni status bitan je preduvjet za osiguravanje jednakosti pojedinca u pristupu javnim službama i raznim pravima. Međutim, ne postoje precizni podaci o broju Roma koji žele regulirati svoj status u Hrvatskoj. Neke novije procjene ukazuju da između 500 i 1.000 Roma u Hrvatskoj nema državljanstvo, dok ih je još 1.000 do 2.000 s neutvrđenim državljanstvom i pod prijetnjom su da postanu osobe bez državljanstva.⁵⁴ Nadalje, procjenjuje se da oko 25% sadašnje romske populacije, uglavnom oni koji su u Hrvatsku došli u novije vrijeme, nema osobne identifikacijske isprave ili uvjerenja o državljanstvu i rodne listove iz zemlje podrijetla.⁵⁵ Osim toga, neodređeni broj Roma nema službeno uređen boravak u Hrvatskoj i/ili osobne identifikacijske isprave izdane od nadležnih tijela Republike Hrvatske. U Nacionalnom programu za Rome iz 2003. godine predviđene su posebne mjere pomoći Romima koji dugotrajno borave u Hrvatskoj, u razumijevanju njihovih statusnih prava i dobivanju osobne dokumentacije. Sukladno Programu, uspostavljeni su mobilni timovi sastavljeni od predstavnika nadležnih ministarstava, državnih tijela i službi, uključujući i predstavnike Roma, koji su postali aktivni sredinom 2004. godine. Konzultirani od strane romskih predstavnika, mobilni su timovi proveli terenske posjete brojnim romskim naseljima u županijama s najbrojnim romskim zajednicama radi ocijene stanja i posebnih potreba lokalnog romskog stanovništva da im pruže savjete i pomoć u postupcima registracije i po drugim odgovarajućim pitanjima. U rješavanju statusnih pitanja Roma pomagalo je i nekoliko nevladinih organizacija, UNHCR i Pučki pravobranitelj⁵⁶. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, 234 osobe romskog podrijetla su primljene u hrvatsko državljanstvo u razdoblju od 30. kolovoza 2007. do 4. siječnja 2012. godine,⁵⁷ dok je 20 njih ostvarilo status državljana 2012. godine.⁵⁸ U 2012., ECRI je izjavio kako je razumio da je ovaj projekt bio uspješan te da smatra da ga treba dodatno ojačati i popratiti uklaňanjem svih administrativnih prepreka, kako bi upis rođenja/upis u matične knjige i odgovarajući postupci bili jednostavniji i dostupniji.⁵⁹

U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine ponavlja se važnost reguliranja statusa Roma u Hrvatskoj u skladu sa zakonskim okvirom, utvrđujući rješavanje statusnih pitanja kao jedno od glavnih strateških područja djelovanja. U Strategiji se predviđa jačanje i širenje rada mobilnih timova, kao i uspostavljanje multidisciplinarnih informacijskih pultova u svim područjima u kojima žive Romi. Opći cilj je da se do 2020. godine, u skladu s odgovarajućim pravnim okvirom i uz značajnu potporu nadležnih tijela, dovrši postupak (100%) reguliranja državljanstva ili stalnog boravka za sve Rome koji imaju čvrstu poveznicu s Republikom Hrvatskom.⁶⁰ Jedan od ciljeva u Strategiji, usmjeren na postizanje općeg cilja, odnosi se

54 O nižim podacima izvijestio je Pučki pravobranitelj Republike Hrvatske – vidi Pučki pravobranitelj, *Izvešće o pojavama diskriminacije za 2012.*, lipanj 2013., 43, dostupno na: <http://www.ombudsman.hr/index.php/hr/izvjesca/izvjesca/finish/21-2012/2-izvjesce-o-pojavama-diskriminacije-za-2012-godinu>; dok je o višim podacima izvijestila Europska komisija protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) – vidi ECRI, *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle) [CRI(2012)45]* [Izvešće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja) [CRI(2012)45]], 20. lipnja 2012., 34, dostupno na: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Croatia/HRV-CbC-IV-2012-045-ENG.pdf>.

55 Vidi ECRI, *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle) [Izvešće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja)]*, 33.

56 Npr. u 2009. i 2010. UNHCR i Ured Pučkog pravobranitelja realizirali su IPA projekt: „Socijalna uključenost: potpora marginaliziranim zajednicama“.

57 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 103.

58 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 98.

59 Vidi ECRI, *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle) [Izvešće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja)]*, 33.

60 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 110.

na utvrđivanje broja osoba koje imaju značajne poteškoće pri reguliranju svog statusa, detektiranjem putem mobilnih timova.⁶¹

Podizanje javne svijesti o suzbijanju diskriminacije i rasizma

Usvajanjem Zakona o suzbijanju diskriminacije iz 2008. godine (koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009.) Hrvatska je dobila cjelovit i sveobuhvatan zakonski akt kojim se uređuje pitanje i sustav za ukidanje diskriminacije na jedinstven način.⁶² U skladu sa Zakonom, Pučki pravobranitelj je postao središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije. Praktična primjena Zakona bila je ojačana provođenjem Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2008.-2013. godine iz 2008. godine i pripadajućim dvogodišnjim akcijskim planovima. Nadalje, Akcijskim planom za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina 2011.–2013. godine iz 2011. godine bile su predviđene mjere za zaštitu nacionalnih manjina, uključujući i Rome, od bilo kakve aktivnosti koja bi mogla ugroziti ostvarivanje njihovih prava i sloboda te za promicanje tolerancije prema različitosti i suzbijanje diskriminacije.

Određene mjere za suzbijanje diskriminacije Roma i rasizma te na podizanju javne svijesti o neprihvatljivosti diskriminacijskog ponašanja i mehanizama za zaštitu, poduzete su provođenjem nekoliko općih projekata i projekata koji su "ciljali" Rome. Na primjer, javna antidiskriminacijska kampanja bila je organizirana u okviru projekta financiranog od EU (PROGRESS): „Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije“, kojeg je u 2009. i 2010. godini proveo Ured Pučkog pravobranitelja, u suradnji s ULJPPNM-om i jednom partnerskom NVO. Kampanja je uključivala postavljanje plakata i oglašavanje u elektronskim medijima. U 2010. i 2011. godini ULJPPNM je, u suradnji s dvije organizacije iz Zagreba, proveo projekt financiran sredstvima EU (PROGRESS): „Poticanje raznolikosti na hrvatskom tržištu rada“, koji je za cilj imao jačanje kapaciteta ključnih sudionika u procesu zapošljavanja za prepoznavanje, prevenciju i borbu protiv diskriminacije na tržištu rada. Projekt je prvenstveno bio usmjeren na predstavnike poslodavaca, Hrvatski zavod za zapošljavanje, sindikate, regionalne koordinate za ljudska prava i povjerenstava za ravnopravnost spolova na županijskoj razini te je bio usredotočen na povećanje njihovog znanja o nacionalnim i antidiskriminacijskim politikama EU i nacionalnom zakonodavstvu u području zapošljavanja. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Ured Pučkog pravobranitelja i ULJPPNM zajedno su 2011. i 2012. godine proveli projekt podržan sredstvima EU (PROGRESS): „Jednaki u različitosti“, čiji je cilj bio ojačati kapacitete ključnih sudionika na tržištu rada u borbi protiv diskriminacije i razvoju i promicanju dobrih antidiskriminacijskih praksi među poslodavcima. Projekt je sadržavao komponentu provođenja snažne i široke antidiskriminacijske kampanje koja je uključivala distribuciju promotivnih materijala putem različitih komunikacijskih kanala, promidžbu preko medija, regionalne okrugle stolove, obilježavanje Dana antidiskriminacije i različitosti, okrugli stol na kome su predstavljeni rezultati projekta i projekciju filma u okviru filmskog festivala o ljudskim pravima u Zagrebu. Obilježavanje Dana antidiskriminacije i različitosti i filmski festival o ljudskim pravima (Human Rights Film Festival) bili su popraćeni dvjema raspravama o statusu Roma. Krajem 2013. godine, Ministarstvo socijalne politike i mladih pokrenulo je nacionalnu kampanju „Ne govoru mržnje na internetu!“ (predviđeno je da će trajati do kraja 2014.) radi informiranja i senzibiliziranja javnosti, naročito djece i mladih, o poštivanju ljudskih prava i negativnim učincima govora mržnje.

Primjer projekta usmjerenog na Rome (mada je to primjer projekta koji nije bio održiv zbog kasnije neodrživosti institucionalne strukture – Centra za savjetovanje, podršku i informiranje (CASI „Romani“ – koja je bila razvijena u okviru projekta) je IPA projekt: „Bolja perspektiva žena Romkinja na tržištu rada“. On je, između ostalog, sadržavao komponente osnaživanja zajednice, podizanja svijesti, informiranja i zagovaranja. Projekt su 2010. i 2011. godine proveli Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) – Regionalni ured u Zagrebu, Grad Zagreb i dvije NVO, od kojih je jedna bila romska ženska organizacija⁶³. Nekoliko ciljanih mjera za podizanje javne svijesti provedeno je i u okviru šire kampanje Vijeća Europe: „Dosta! Osloobodite se predrasuda – upoznajte Rome“, kojoj se Hrvatska pridružila 2008. godine.⁶⁴

61 Isto.

62 *Zakon o suzbijanju diskriminacije*, Narodne novine, broj 85/08 i 112/12.

63 Udruga žena Romkinja Hrvatske „Bolja budućnost“ iz Zagreba.

64 Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013. godine, za 2012. godinu*, srpanj 2013., 65–66, dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/26072013/izvjescje%20o%20provedbi%20ap-a%20za%20provedbu%20uzpnm-a%20-%20za%202012.pdf>.

Primjer pojedinaca na predsjedavajućim mjestima u međusektorskim tijelima za koordinaciju i praćenje NSUR-a (koji su imenovani iz reda zamjenika premijera) najbolja je ilustracija da su visoki dužnosnici služili kao uzor u promicanju poštovanja Rome (vidi Poglavlje 1.1.).

Međutim, unatoč prethodno spomenutim općim mjerama i mjerama koje su bile usmjerene prema Romima, treba napomenuti da su rasno ili etničko podrijetlo bili najčešća osnova diskriminacije na koju su se građani, naročito pripadnici romske i srpske zajednice, žalili Pučkom pravobranitelju 2012. godine.⁶⁵ Istovremeno, iako primjećuje da su značajna financijska sredstva uložena u rješavanje nejednakosti s kojima se susreću Romi u svakodnevnom životu,⁶⁶ ECRI navodi da su oni i dalje isključeni iz glavnih tokova u hrvatskom društvu i da trpe teške životne uvjete.⁶⁷ Medijska pokrivenost Roma predstavlja mješovitu sliku, s brojnim primjerima izvještavanja o Romima u krajnje negativnom kontekstu. Smanjenje diskriminacije Roma i podizanje razine raspoloživosti i dostupnosti besplatne pravne pomoći u narednom razdoblju su među osam prioritarnih politika NSUR-a 2013.–2020. godine.⁶⁸

Mjere za rješavanje institucionalne diskriminacije

Osim mjera podizanja javne svijesti opisanih u poglavlju 2.3., tijekom 2012. i 2013. godine provedeno je niz mjera za poboljšanje antidiskriminacijskog sustava u Hrvatskoj. Ured Pučkog pravobranitelja i ULJPPNM su proveli IPA projekt: „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije“, radi poboljšavanja postojećeg sustava zaštite od diskriminacije jačanjem kapaciteta tih dvaju tijela, kao i informiranjem i obukom djelatnika u tijelima državne i regionalne uprave, na sudovima i u državnim odvjetništvima te u javnim službama o zakonskom antidiskriminacijskom okviru. U okviru projekta razvijen je sveobuhvatni sustav za praćenje pritužbi na diskriminaciju, prikupljanje i praćenje podataka o jednakosti te daljnje jačanje potpore žrtvama diskriminacije. Tijekom 2012. godine kontinuirano su provedeni posebni tečajevi za policijske službenike o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje, u kojima je sudjelovalo nekoliko stotina polaznika (pogranični, prometni, kriminalistički i kontakt policajci u lokalnim zajednicama).⁶⁹ Kao središnje tijelo za prikupljanje i objavu podataka o slučajevima zločina iz mržnje, ULJPPNM je 2013. godine provodio projekt financiran od veleposlanstva Velike Britanije: „Potpora borbi protiv zločina iz mržnje“, koji je bio usredotočen na zločine iz mržnje temeljem nacionalne pripadnosti i spolne orijentacije.⁷⁰ Projekt je uključivao organizaciju dvaju seminara za policijske službenike, državne odvjetnike, suce i predstavnike nevladinih organizacija te održavanje dvaju okruglih stolova.

ULJPPNM je izvjestio o nizu mjera za smanjenje institucionalnog rasizma i diskriminacije Roma među tijelima javne vlasti i davateljima usluga u četiri prioritarna područja Desetljeća 2005.–2015. godine, koje su nadležna ministarstva kontinuirano provodila u okviru Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godine.⁷¹ O provedenim mjerama i njihovom utjecaju na sva četiri prioritarna područja Desetljeća izvjestio je ULJPPNM u svom Izvješću o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu, koji sadrži neke kvantitativne i kvalitativne pokazatelje napretka u odnosu na prethodno razdoblje. U području obrazovanja, broj romske djece i učenika u predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju značajno je povećan; sufinancirani su roditeljski udjeli u predškolskim odgojno-obrazovnim programima; određeni broj učenika osnovnih škola bio je uključen u program produženog boravka

65 Vidi Pučki pravobranitelj, *Izvješće o pojavama diskriminacije za 2012.*, 38–39.

66 „EU je kroz predpristupne programe namijenila četiri milijuna eura za ostvarivanje glavnih ciljeva Desetljeća u Hrvatskoj. Osim toga, sredstva iz državnog proračuna namijenjena provedbi programa pomoći za Rome povećana su 14 puta od početne godine te sada iznose više od pet milijuna eura.“, vidi ECRI, *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle) [Izvješće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja)]*, 33.

67 Isto.

68 Prioritetne politike Nacionalne strategije iz 2012. su: obrazovanje; zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život; zdravstvena zaštita; socijalna skrb; prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša; uključivanje u društveni i kulturni život; statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava za romsku nacionalnu manjinu; i unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka.

69 Vlada Republike Hrvatske, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013. godine, za 2012. godinu*, 69–70.

70 Korespondencija e-poštom s Aleksom Đokićem, ULJPPNM: 10. veljače 2014.

71 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provođenju Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, ožujak 2013.

u školama; srednjoškolicima i fakultetskim studentima su dodjeljivane stipendije, itd. U području zdravstva, nastavljeno je ulaganje napora za poboljšanje zdravlja romske dojenčadi i stope cijepljenosti romske djece, provođenjem zdravstvene edukacije roditelja i preventivnih i kurativnih mjera zdravstvene zaštite te provođenjem drugih mjera radi poboljšanja zdravlja i zdravstvene zaštite Roma. Nastavljeno je s provođenjem mjera za uključivanje nezaposlenih Roma i Romkinja u tržište rada te politika usmjerenih na zapošljavanje i osposobljavanje nezaposlenih Roma; posebna pozornost je posvećena uspostavi pozitivne klime kod poslodavaca za zapošljavanje nezaposlenih Roma kontinuiranim terenskim posjetima i informiranjem savjetnika za zapošljavanje i poslodavaca o mogućnostima zapošljavanja za nezaposlene Rome. Mjere u području stanovanja bile su usmjerene na sufinanciranje i razvoj lokalnih prostornih planova za romska naselja i stvaranje uvjeta za njihovu integraciju u funkcionalne komunalne i društvene infrastrukture.

Ipak, u izvještajnom razdoblju su zabilježeni neki primjeri institucionalne diskriminacije Roma. Na primjer, Pučki pravobranitelj je ukazao na slučaj negativnog ponašanja jednog općinskog načelnika u dalmatinskom zaleđu (Općina Škabrnja), čije su izjave dodatno potakle negativno ponašanje lokalnog stanovništva prema romskoj obitelji koja je doselila u to područje, što je rezultiralo njenim protjerivanjem.⁷² Pučki pravobranitelj je postupao u ovom slučaju, a nadležno županijsko državno odvjetništvo je podiglo optužnicu protiv načelnika zbog kaznenog djela rasne i druge diskriminacije.

Općinski načelnik nositelj je izvršnih ovlasti u općini i utjelovljuje lokalnu vlast.

Pučki pravobranitelj

Temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije iz 2008. godine Pučki pravobranitelj je postao središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije u Republici Hrvatskoj (vidi Poglavlje 2.2.). Iako nije izravno uključen u provođenje mjera predviđenih NSUR-om, Pučki pravobranitelj u okviru svojih ovlasti obavlja poslove i poduzima mjere za suzbijanje svih oblika diskriminacije protiv svih građana, uključujući i Rome. Ured Pučkog pravobranitelja blisko surađuje s ULJPPNM-om po pitanjima antidiskriminacije i sudjeluje u javnim konzultacijama o nacrtu Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013.–2015. godine, koje su održane putem interneta.⁷³ U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine posebno se upućuje na izvješća Pučkog pravobranitelja kao izvor informacija za mjerenje napretka u postizanju cilja Strategije o smanjenju diskriminacije romske nacionalne manjine do 2020. godine.

Nadležnosti Pučkog pravobranitelja uređene Zakonom o suzbijanju diskriminacije su:

- zaprima prijave fizičkih i pravnih osoba o osnovanoj sumnji na diskriminaciju,
- pruža obavijesti o njihovim pravima i obvezama te mogućnostima sudske i druge zaštite fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog diskriminacije,
- ispituje pojedinačne prijave i poduzima radnje iz svoje nadležnosti potrebne za otklanjanje diskriminacije i zaštitu prava diskriminirane osobe u slučajevima u kojima još nije započet sudski postupak,
- upozorava javnost na pojave diskriminacije,
- uz pristanak stranaka, provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe,
- nadležnom državnom odvjetništvu podnosi kaznene prijave u vezi slučajeva diskriminacije,
- prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije,
- izvještava Hrvatski sabor o pojavama diskriminacije u svojim godišnjim i, po potrebi, izvanrednim izvješćima,
- provodi istraživanja o diskriminaciji, daje mišljenja i preporuke te predlaže Vladi Republike Hrvatske odgovarajuća zakonska i strateška rješenja.⁷⁴

72 Vidi Pučki pravobranitelj, *Izvješće o pojavama diskriminacije za 2012.*, 96.

73 Za komentare o nacrtu Akcijskog plana, koje je u okviru javnog savjetovanja podnio Ured Pučkog pravobranitelja vidi na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/13012014/b/Ured_puckog_pravobranitelja.pdf.

74 *Zakon o suzbijanju diskriminacije*, članak 12.

Pojedine poslove u suzbijanju diskriminacije za koje je nadležan Pučki pravobranitelj obavljaju, kada je to propisano posebnim zakonom, posebni pravobranitelji.⁷⁵ Rad Pučkog pravobranitelja se naročito usredotočuje na slučajeve diskriminacije temeljene na rasnom ili etničkom podrijetlu, što je najčešća osnova diskriminacije s koje su se građani žalili Pučkom pravobranitelju 2012. godine.⁷⁶

Primjer intervencije Pučkog pravobranitelja protiv diskriminacije Roma je slučaj dviju romskih srednjoškolki iz Međimurja 2010. godine, kojima su odbijeni zahtjevi za obavljanje obvezne učeničke prakse u sklopu redovnog srednjoškolskog obrazovanja.⁷⁷ Pučki pravobranitelj se 2011. godine umiješao u parnični postupak u povodu posebne tužbe podnesene radi utvrđivanja diskriminacije. Prvostupanjski sud je 2012. godine presudio da se radilo o slučaju diskriminacije te je dvjema romskim žrtvama diskriminacije dodijelio odštetu. Presudu je u travnju 2013. godine potvrdio drugostupanjski sud, ali je iznos odštete smanjen.⁷⁸

Pučki pravobranitelj široko surađuje s OCD-ima. U okviru projekta financiranog od EU: „Jednaki u različitosti“ (vidi Poglavlje 2.2.), Ured Pučkog pravobranitelja je 2012. godine dodatno ojačao suradnju s OCD-ima na regionalnoj i lokalnoj razini te je odabrao pet OCD-a koje su postale regionalne antidiskriminacijske kontakt točke Pučkog pravobranitelja. Suradnja i razmatranje daljnjih poboljšanja i mogućih modela suradnje sa širokim spektrom OCD-a također su bili naglašeni u okviru IPA projekta: „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije“, koji je proveden 2012. i 2013. godine (vidi poglavlje 2.3.). Od ukupnog broja pritužbi na pojedinačne slučajeve diskriminacije koje je Pučki pravobranitelj zaprimio 2012. godine njih 14 % su prosljedile organizacije civilnog društva.⁷⁹

Provođenje presuda europskog suda za ljudska prava

Europski sud za ljudska prava presudio je u tri predmeta koja su uključivala pitanja rasističkih napada na Rome u Hrvatskoj. U dva predmeta (*Beganović protiv Hrvatske* i *Đurđević protiv Hrvatska*) sud je utvrdio povredu prava iz članka 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, ukazujući na propust države da provede temeljite i učinkovite istrage u odnosu na pravo na zaštitu od mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja,⁸⁰ dok je u jednom predmetu (*Šečić protiv Hrvatske*) presudio o povredi članka 3. i, zajedno s člankom 3., članka 14., kojim je uređeno pravo na uživanje prava i sloboda priznatih Konvencijom bez diskriminacije.⁸¹ U potonjoj presudi sud je istaknuo da „[...] kad istražuju slučajeve nasilja, državne vlasti imaju dodatnu dužnost poduzeti sve razumne korake kako bi razotkrili bilo koji rasistički motiv i utvrdile jesu li etnička mržnja ili predrasude mogli imati ulogu u događajima“⁸² Nadalje, sud je smatrao nedopustivim „[...] da je, svjesna da je predmetni događaj najvjerojatnije motiviran etničkom mržnjom, policija dopustila da istraga traje više od sedam godina bez poduzimanja bilo kakvih ozbiljnih koraka u cilju otkrivanja ili kaznenog procesuiranja počinitelja“⁸³ Iako je pravična naknada dosuđena podnositelju zahtjeva plaćena u roku koji je za to bio određen, pojedine mjere nisu poduzete zbog isteka roka zastare za vođenje kaznenog postupka u konkretnom slučaju.⁸⁴ Međutim, Vlada je 2012. godine izvijestila o nekoliko općih mjera poduzetih u skladu s

75 Isto, članak 13. Postoje tri posebna pravobranitelja/ice u Republici Hrvatskoj: pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom, pravobranitelj/ica za jednakost spolova i pravobranitelj/ica za djecu – čiji je djelokrug uređen posebnim zakonima.

76 Vidi Pučki pravobranitelj, *Izvjешće o pojavama diskriminacije za 2012.*, 38.

77 Vidi Pučki pravobranitelj, *Izvjешće o pojavama diskriminacije za 2011.*, lipanj 2012., 33-34, dostupno na: <http://www.sabor.hr/fgs.axd?id=21206>.

78 Vidi Pučki pravobranitelj, *Izvjешće o pojavama diskriminacije za 2012.*, 44-45.

79 Isto, 104.

80 Vidi European Court of Human Rights, *Beganović v. Croatia (Application no. 46423/06)* [Predmet *Beganović protiv Hrvatske (Zahtjev br. 46423/06)*, Presuda od 25. lipnja 2009., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-93258>; *Đurđević v. Croatia (Application no. 52442/09)*, [Predmet *Đurđević protiv Hrvatske (Zahtjev br. 52442/09)*, Presuda od 19. srpnja 2011., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105691>.

81 Vidi European Court of Human Rights, *Šečić v. Croatia (Application no. 40116/02)* [Predmet *Šečić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 40116/02)*, Presuda od 31. svibnja 2007., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80711>.

82 Isto, para.66.

83 Isto., para.69.

84 Vidi Council of Europe, Secretariat of the Committee of Ministers, *Action Report/Communication from Croatia concerning the case Šečić against Croatia (Application No. 40116/02)* [Akcijsko izvješće/Priopćenje Hrvatske o predmetu *Šečić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 40116/02)*], 17. travnja 2012., DH-DD(2012)410, dostupno na: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2075824&SecMode=1&DocId=1882062&Usage=2>.

presudom, i to: prijevod, širenje informacija i objavu presude; zakonske izmjene Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku; te institucionalne aktivnosti koje uključuju osnivanje Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, usvajanje Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje iz 2011. godine, praćenje slučajeva zločina iz mržnje, obrazovne aktivnosti u Ministarstvu unutarnjih poslova koje je proveo OSCE/ODIHR, preventivne kampanje, kontinuirana međunarodna suradnja s OESS/ODIHR-om i prikupljanje odgovarajućih statističkih podataka.⁸⁵ Treba je spomenuti da se u Kaznenom zakonu⁸⁶ (stupio na snagu 1. siječnja 2013.) zločin iz mržnje definira kao kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe te se propisuje da će se takvo postupanje, ako za počinjeno djelo Zakonom već nije propisano teže kažnjavanje, uzeti kao otegotna okolnost pri počinjenju djela/odmjeravanju kazne.⁸⁷ Također, u Zakonu se uređuje da javno poticanje na nasilje i mržnju predstavlja posebno kazneno djelo protiv javnog reda.⁸⁸

ECRI je 2012. godine zaključio da rasno motivirano nasilje nad Romima i dalje zabrinjava te je snažno preporučio da hrvatske vlasti osiguraju brzu i temeljitu istragu svih djela rasističkog nasilja radi progona počinitelja.⁸⁹ Ministarstvo unutarnjih poslova je 2012. godine registriralo 18 kaznenih djela motiviranih nacionalnom, etničkom, rasnom ili vjerskom mržnjom, od kojih su dva počinjena iz mržnje prema Romima te je izvijestilo da je 18, od ukupno 26, kaznenih djela za koja je kriminalističkom istragom utvrđeno da su bila motivirana mržnjom razriješeno tijekom godine.⁹⁰ Ipak, može se zaključiti „da službeni podaci vezani za rasno motivirano nasilje rijetko odražavaju pravu sliku stvarnosti te ih treba oprezno tumačiti“⁹¹

Presudom u predmetu *Oršuš i drugi protiv Hrvatske* 2010. godine utvrđena je i povreda članka 14. u vezi s člankom 2. stavkom 1. Protokola 1. (pravo na obrazovanje) Konvencije.⁹² Naime, sud je utvrdio neizravnu diskriminacije romske djece zbog njihovog smještaja u izdvojene romske razrede u dvije osnovne škole u Međimurskoj županiji temeljem njihovog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika. U međuvremenu, pozitivne pomake u ukidanju segregiranih razreda i uključivanju romske djece u redovni (većinski) obrazovni sustav su priznala nadležna tijela Vijeća Europe.⁹³ Međutim, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je izvijestilo da u dvogodišnjem razdoblju 2011./2012. nije bilo značajnijeg smanjenja broja razreda u osnovnim školama koje pohađaju isključivo romski učenici, uglavnom zbog povećanja ukupnog broja romskih učenika, njihovog redovitijeg pohađanja nastave i viših stopa prolaznosti.⁹⁴ Istovremeno, Pučki pravobranitelj ističe da segregacija romskih učenika u osnovnim školama u Međimurju zaslužuje posebnu pozornost i kontinuirano djelovanje zbog, između ostalog, pokušaja lokalnih građana iz reda većinskog naroda da spriječe romsku djecu u pohađanju predškolskih programa 2012. godine.⁹⁵

U Zakonu o suzbijanju diskriminacije sadržane su odredbe sukladne s Direktivom EU o rasnoj jednakosti, Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju i odgovarajućim direktivama o ravnopravnosti spolova.⁹⁶ Zakonom

85 Isto.

86 *Kazneni zakon*, Narodne novine, broj 125/11 i 144/12.

87 Isto, vidi članak 87. stavak 21.

88 Isto, članak 325.

89 Vidi ECRI, *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle)* [Izvješće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja)], 27.

90 Vlada Republike Hrvatske, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013. godine, za 2012. godinu*, 68.

91 Vidi ECRI, *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle)* [Izvješće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja)], 27.

92 Vidi European Court of Human Rights, *Oršuš and others v. Croatia* (Application no. 15766/03) [Predmet Oršuš i drugi protiv Hrvatske (Zahtjev br. 15766/03)], Presuda od 16. ožujka 2010., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97689>.

93 Vidi, npr., Council of Europe, Committee of Ministers, *Resolution CM/ResCMN(2011)12 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Croatia* [Rezolucija br. CM/ResCMN(2011)12 o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Hrvatskoj], 6. lipanja 2011., dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1812557&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>; Council of Europe, Committee of Ministers, *Supervision of the execution of the judgment in the case of Oršuš and others against Croatia*, [Nadzor nad izvršenjem presude u predmetu Oršuš i drugi protiv Hrvatske], 2. studenoga 2011., dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1862497&Site=COE>.

94 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provođenju Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 1.

95 Vidi Pučki pravobranitelj, *Izvješće o pojavama diskriminacije za 2012.*, 44.

96 Vidi *Zakon o suzbijanju diskriminacije*, članak 1.a. U članku je izričito navedena usuglašenost Zakona s direktivama Vijeća 2000/78/EC, 2000/43/EC, 2004/113/EC i s direktivom Parlamenta i Vijeća 2006/54/EC.

se omogućuje podnošenje zajedničke tužbe za zaštitu od diskriminacije (udružena tužba)⁹⁷ i propisuje sedam posebnih oblika diskriminacije, uključujući segregaciju.⁹⁸

Zaštita romske djece

Pitanju zaštite romske djece, kao specifične ranjive skupine, posebna je pozornost posvećena u prioritarnim područjima Desetljeća koja se odnose na obrazovanje i zdravstvo. U tom smislu su, u okviru Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu poduzete brojne pozitivne mjere za poboljšanje stanja i integraciju romske djece i učenika (vidi Poglavlje 2.3.).

Od usvajanja Akcijskog plana za Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. 2005. godine broj romske djece u predškolskom odgoju i obrazovanju povećan je sa 350 u školskoj 2005./2006. godini na 811 početkom školske 2012./2013. godine, dok je u isto vrijeme broj romske djece upisan u osnovne škole povećan s 1.013 na 5.173 učenika.⁹⁹ U školskoj 2012./2013. godini resorno ministarstvo je osiguralo 23 romska pomagača u nastavi u osnovnoškolskom obrazovanju, a još su ih dvoje bile angažirale i platile lokalne vlasti.¹⁰⁰ Pomoć u učenju hrvatskog jezika u školskoj 2011./2012. godini bila je osigurana za ukupno 700 romskih učenika osnovnih škola u sedam županija.¹⁰¹ Na razini srednjoškolskog obrazovanja, 480 romskih srednjoškolaca dobilo je stipendije u školskoj 2012./2013. godini, dok je u akademskoj godini 2011./2012. stipendije dobilo 29 romskih studenata uključenih u više razine obrazovanja.¹⁰² Treba istaknuti da su učenici stipendije za školsku godinu 2012./2013. dobili tek u svibnju 2013. godine, što je im je stvorilo mnoge financijske poteškoće. Ipak, treba napomenuti da se dodijeljene stipendije nisu vodile kao poseban prihod romskih obitelji i stoga nisu ugrožavale ostvarivanje njihovih prava iz socijalne skrbi. Resorno ministarstvo je izvijestilo da predviđene mjere, usmjerene na stvaranje preduvjeta za veće uključivanje romskih roditelja u pružanje potpore svojoj djeci u učenju i redovitijem pohađanju nastave, nisu provedene zbog nedostatka financijskih sredstava.¹⁰³ U okviru IPA IV poziva za dostavu projektnih prijedloga: „Integracija skupina u nepovoljnom položaju u redoviti obrazovni sustav“, u kolovozu 2013. godine započelo je provođenje 12 projekata usmjerenih na obrazovanje romske djece te dva projekta u koja su romska djeca uključena kao jedna od „ciljanih“ skupina. Projekte podržane iz sredstava IV. komponente IPA 2013 provode predškolske ustanove, osnovne škole i javne visokoškolske ustanove, domaće i strane NVO te jedinice samouprave, uz sudjelovanje 6 romskih NVO u svojstvu partnerskih organizacija u 5 projekata.¹⁰⁴

U području zdravstva zabilježen je vidljiv pomak u obuhvatu cijepljenosti predškolske djece koja žive u romskim naseljima i, prema izvješćima izabranih liječnika primarne zdravstvene zaštite, skoro da je dosegnuo ukupni obuhvat cijepljene neromske djece.¹⁰⁵ Terenski medicinski timovi provodili su posjete romskim naseljima radi podizanja svijesti o važnosti cijepljenja kod roditelja necijepljene djece i pozivanja necijepljene djece da prime cjepivo. Terenski timovi su, između ostalih, surađivali s županijskim zavodima za javno zdravstvo i centrima za socijalnu skrb, bolnicama, epidemiološkim službama, liječnicima opće prakse i pedijatrima. Djeca koja nisu bila redovito cijepljena prije dostizanja školske dobi cijepljena su naknadno, u skladu s programom obveznog cijepljenja.¹⁰⁶

97 Isto, članak 24.

98 Isto, članak 5. Ostalih šest oblika diskriminacije su: izravna i neizravna diskriminacija (članak 2.), uznemiravanje i spolno uznemiravanje (članak 3.) i poticanje na diskriminaciju i propuštanje razumne prilagodbe (članak 4.). Osim toga, Zakon definira teže oblike diskriminacije, poput višestruke, ponovljene i produljene diskriminacije (članak 6.) te zaštitu od viktimizacije (članak 7.).

99 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvjeshće o provođenju Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 3.

100 Isto, 19–20.

101 Isto, 23–24.

102 Isto, 3.

103 Isto.

104 Milena Babić, „Korištenje IPA Fondova za poboljšanje položaja romske zajednice u Hrvatskoj“ (PowerPoint prezentacija, skup „Korištenje fondova EU za uključivanje Roma u Republici Hrvatskoj: Naučene lekcije i perspektive za razdoblje 2014.–2020.“, Zagreb, 4. listopada 2013.).

105 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvjeshće o provođenju Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 4.

106 Government Office for Human Rights and Rights of National Minorities, *Roma Decade Progress Report 2012 [Izvjeshće o napretku Desetljeća za 2012.]*, 2013., dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/croatia%20%20roma%20decade%20progress%20report%202012.pdf>.

Rješavanje višestruke diskriminacije romkinja

Problemi marginalizacije Romkinja i njihove veće izloženosti diskriminaciji općenito su bili naglašeni u Nacionalnom programu za Rome iz 2003. godine. U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine ponavlja se i detaljnije razmatra problem veće socijalne isključenosti Romkinja iz cjelokupnog stanovništva u odnosu na romske muškarce i druge žene (neromkinje). Romkinje su izložene (višestrukoj) diskriminaciji na osnovu njihove nacionalne pripadnosti, spola i društvenog statusa. Njihova se isključenost odražava u sva četiri prioriteta područja Desetljeća, kao i u pristupu socijalnoj skrbi i pomoći, financijskim uslugama i sudjelovanju u javnom i političkom životu.¹⁰⁷ Može se zaključiti da Romkinje nastavljaju doživljavati višestruku diskriminaciju i od općeg društva i od članova svoje zajednice,¹⁰⁸ naročito u marginaliziranim i neurbaniziranim zajednicama. S tim u vezi, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine se predviđa niz mjera za rješavanje složenih problema marginalizacije, kao i višestruke diskriminacije Romkinja. Posebne mjere za unaprjeđenje statusa Romkinja su predviđene u nekim glavnim/općim nacionalnim političkim dokumentima, uključujući, primjerice, Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova 2011.–2015. godine.¹⁰⁹

Mjere provedene u okviru NSUR-a iz 2003. godine i pratećih akcijskih planova Desetljeća bile su usmjerene na poboljšanje i osnaživanje položaja Romkinja u području obrazovanja, zapošljavanja i zdravstva. Ipak, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine se zaključuje da se status Romkinja nije promijenio unatoč činjenici da je Desetljeće za uključivanje Roma sada u osmoj godini provođenja.¹¹⁰ Slično, dok ističu da je pozornost usmjerena prema uvjetima života Romkinja u posljednjih deset godina povećana, neki su nezavisni istraživači zaključili da se položaj Romkinja u posljednjih nekoliko godina vrlo malo poboljšao, djelomično zbog prepreka s kojima se Romkinje suočavaju u pristupu javnom životu i sudjelovanju u procesima odlučivanja.¹¹¹ Analiza iskustava i spoznaja stečenih tijekom provođenja mjera NSUR-a iz 2003. godine i pripadajućih akcijskih planova Desetljeća ukazuje na naročitu isključenost Romkinja iz aktivnog stvaranja, provođenja i evaluacije intervencija.¹¹² Stoga, se u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine predviđa usmjeravanje posebne pozornosti na poticanje aktivnijeg sudjelovanja i žena i muškaraca Roma, pogotovo onih iz marginaliziranih i depriviranih romskih zajednica, u odgovarajućim aktivnostima NSUR-a.

Borba protiv trgovine ljudima

U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine prepoznaje se i naglašava potencijalna opasnost da romske djevojčice i žene postanu žrtve trgovine ljudima.¹¹³ U Strategiji se navodi da su Romkinje dodatno izložene riziku da postanu žrtve trgovine ljudima zbog njihovog lošijeg socio-ekonomskog statusa, slabijeg obrazovanja i visoke stope nezaposlenosti te se sugerira da se taj rizik može i povećati pristupanjem Hrvatske članstvu u EU, zbog otvaranja državnih granica i smanjenja graničnih kontrola. Pozivajući se na mišljenje romskih ženskih udruga, u Strategiji se naglašava da Romi često postaju žrtve trgovine ljudima radi sklapanja prisilnih maloljetničkih brakova i prosjačenja. U tom smislu, u Strategiji se propisuju poseban cilj i mjere za jačanje kapaciteta lokalnih romskih zajednica kako bi prepoznale rizike od izloženosti trgovini ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasilja, s naglaskom na žene i djecu.

107 Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 76–78.

108 Vidi, npr., Niall Crowley, Angela Genova and Silvia Sansonetti, *Country Report on Croatia, Empowerment of Romani Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategies – Study [Izvješće o Hrvatskoj, Osnaživanje Romkinja u okviru Europskog okvira za nacionalne strategije za uključivanje Roma – Studija]* (Brussels: European Parliament, 2013), 7., dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493020/IPOL-FEMM_ET\(2013\)493020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493020/IPOL-FEMM_ET(2013)493020_EN.pdf).

109 *Nacionalna politika za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011. do 2015. godine*, 15. srpnja 2011., Narodne novine, broj 88/11.

110 Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 76.

111 Vidi Niall Crowley, Angela Genova and Silvia Sansonetti, *Country Report on Croatia, Empowerment of Romani Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategies – Study [Izvješće o Hrvatskoj, Osnaživanje Romkinja u okviru Europskog okvira za nacionalne strategije za uključivanje Roma – Studija]*, 7–8.

112 Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 24.

113 Isto, 77.

Strateški ciljevi i mjere za borbu protiv trgovine ljudima sadržani su u Nacionalnom planu za suzbijanje trgovanja ljudima 2012.–2015. iz 2012. godine.¹¹⁴ U njemu se predviđaju različite mjere podijeljene u osam tematskih područja djelovanja: normativni okvir; identifikacija žrtava; otkrivanje, procesuiranje i kažnjavanje počinitelja kaznenog djela trgovanja ljudima; pomoć i zaštita žrtava; prevencija; obrazovanje; međunarodna suradnja; i koordinacija aktivnosti.¹¹⁵ Tijekom provođenja prethodnog Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima 2009.–2011. godine velika je pozornost bila posvećena novim trendovima u trgovini ljudima; izvješteno je, između ostalog, da je broj romskih žrtava u protekle četiri godine povećan i da su identificirani oblici ponašanja povezani s trgovanjem ljudima.¹¹⁶ Stoga je zaključeno da treba obratiti pozornost na žrtve, pripadnike romske manjine te usmjeriti preventivne aktivnosti na povećanje svijesti među Romima o raznim oblicima trgovanja ljudima.¹¹⁷

Ministarstvo unutarnjih poslova prikuplja i predstavlja godišnje statistike o broju identificiranih žrtava trgovine ljudima prema državljanstvu, ali ne i prema etnicitetu (nacionalnom podrijetlu) žrtava, što može ukazivati na potrebu prikupljanja podataka razdijeljenih prema nacionalnoj pripadnosti.¹¹⁸ Međutim, MUP navodi da je putem nadležnih ministarstava, Hrvatskog Crvenog križa i odgovarajućih NVO iniciralo pružanje adekvatne pomoći i zaštite, uključujući i reguliranje statusa boravka u Republici Hrvatskoj te siguran povratak, ukoliko je identificirana žrtva strani državljanin, za sve identificirane žrtve trgovanja ljudima.¹¹⁹

Nediskriminacija građana EU romskog etničkog podrijetla temeljem državljanstva

Republika Hrvatska postala je punopravnom članicom EU 1. srpnja 2013. godine. Od tada su pravila EU o slobodi kretanja jednako zajamčena svim hrvatskim građanima i građanima ostalih država članica EU. Do sada nisu zabilježeni slučajevi posebnih oblika diskriminacije građana EU iz drugih država članica u ostvarivanju prava na slobodu kretanja zajamčenu od strane EU i nacionalnim propisima, uključujući i Rome koji su građani EU, odnosno drugih država članica, niti je o istima izvješteno.

Mjere prema imigrantima romskog podrijetla

Status imigranata romskog podrijetla i odgovarajuće ciljane mjere i njihovi učinci opisane su u Poglavlju 2.1.

Može se dodati da većina romskih imigranata u Hrvatskoj koji se suočavaju s problemima pravnog reguliranja boravišnog statusa i hrvatskog državljanstva potječu iz republika bivše SFRJ. Neki od njih, koji već dugo žive u Hrvatskoj, uključujući i neke koji su rođeni u Hrvatskoj za vrijeme bivše Jugoslavije pa čak i kasnije, nisu bili u mogućnosti regulirati status u skladu s relevantnim propisima Republike Hrvatske. Ovaj problem ne pogađa samo etničke Rome, već i neke druge građane bivše Jugoslavije nehrvatskog etničkog podrijetla, primjerice Srbe i Bošnjake. Iako su u Nacionalnom programu za Rome iz 2003. godine predviđene posebne mjere za olakšavanje i pomoć u reguliranju statusnih prava i dobivanju osobne dokumentacije, koje su prvenstveno bile usmjerene na Rome koji dugotrajno borave u Hrvatskoj (npr. 20 godina ili više), zabilježeni su i zahtjevi za rješavanje statusa osoba koje su došle u Republiku Hrvatsku iz susjednih zemalja i nemaju dokumentirani boravak u Hrvatskoj ili osoba koje traže rješavanje svog statusa u Republici Hrvatskoj, a trenutačno borave u inozemstvu.¹²⁰

114 Vlada Republike Hrvatske, *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine*, 2012., dostupno na: http://www.mup.hr/UserDocImages/nacionalni_programi/trgovanje_ljudima/2012/NACIONALNI%20PLAN%20FINALNO.pdf.

115 Isto, 3.

116 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2009. do 2011. godine, za 2011. godinu*, 2012., 30, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/izvjesce_za_2011god.pdf

117 Isto.

118 Vidi Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, „Trgovanje ljudima“, dostupno na: <http://www.mup.hr/31.aspx>.

119 Isto.

120 Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 105.

Treba reći da stranci mogu steći hrvatsko državljanstvo naturalizacijom (prirođenjem) ako ispunjavaju uvjete propisane u Zakonu o hrvatskom državljanstvu, uključujući da imaju otpust iz stranog državljanstva ili da imaju dokaz da će biti otpušteni iz stranog državljanstva ako budu primljeni u hrvatsko državljanstvo te da su registrirani sa statusom stranca na stalnom boravku u Hrvatskoj i to 8 godina neprekidno do odobrenja za podnošenje zahtjeva.¹²¹ U odnosu na pravno reguliranje boravišta ili državljanstva, ista pravila vrijede za imigrante romskog podrijetla, kao i za druge migrante koji ne potiču iz EU, a nalaze se u usporedivoj situaciji.

Godine 2013. usvojena je Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013.–2015.¹²² Migracijskom politikom se utvrđuju mjere koje se provode u području vizne politike, statusa stranaca, stjecanja hrvatskog državljanstva, azila, integracijskih politika, neregularnih migracija i sl., ali ne i konkretne reference na Rome, kao što to ne čini ni Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje 2013.–2015. godine.¹²³ Odgovarajuće sheme upravljanja mobilnošću između mjesta „slanja“ i „primanja“ još uvijek nisu razvijene.

Rješenja za osobe bez državljanstva, izbjeglice i interno raseljene osobe romskog podrijetla

Brojčani podaci o osobama romskog podrijetla bez državljanstva i informacije o odgovarajućim ciljanim mjerama i njihovim učincima opisane su u Poglavlju 2.1.

Prema procjenama UNHCR-a od 30. lipnja 2013. godine, u Republici Hrvatskoj se nalaze 674 izbjeglice, dok raseljenih osoba nema.¹²⁴ Podaci UNHCR-a o broju izbjeglica su razdijeljeni po zemljama podrijetla, ali ne i po etničkoj pripadnosti, tako da je broj izbjeglica romskog podrijetla teško procijeniti.

Treba reći da je posljednjih nekoliko godina u Republici Hrvatskoj došlo do povećanja broja legalnih i ilegalnih migranata, kao i tražitelja azila. Na primjer, 2010. godine je registrirano 290 tražitelja azila; 2011. njih 807; a 1.194 u 2012.; te 716 u prvoj polovici 2013. godine.¹²⁵ Međutim, do kraja 2013. godine međunarodna zaštita u Hrvatskoj je odobrena za samo 106 osoba – 57 osoba je ostvarilo azilantski status, a njih 49 „supsidijarnu“ zaštitu.¹²⁶ Vezano uz „supsidijarnu“ zaštitu, u Zakonu o azilu se propisuje da će se ona odobriti „strancu koji ne ispunjava uvjete za odobrenje azila, ali za kojeg postoje opravdani razlozi koji ukazuju da će se, ukoliko se vrati u zemlju podrijetla, suočiti sa stvarnim rizikom trpljenja ozbiljne nepravde i koji nije u mogućnosti, ili se zbog takvog rizika ne želi staviti pod zaštitu te zemlje.“¹²⁷

121 *Zakon o hrvatskom državljanstvu*, Narodne novine, broj 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94 i 130/11.

122 Republika Hrvatska, *Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013.–2015. godine*, 22 veljače 2013., Narodne novine, broj 27/2013.

123 Government Office for Human Rights and Rights of National Minorities, *Action Plan for the Removal of Obstacles to the Exercise of Particular Rights in the Area of Integration of Foreigners 2013–2015 [Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, srpanj 2013., dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/30092013/Integration_Action_Plan.pdf.

124 UNHCR, *Estimate of Refugees and Displaced Persons still seeking solutions in South-Eastern Europe, As at 30 June 2013 [Procjena broja izbjeglica i raseljenih osoba koji još uvijek traže rješenja u jugoistočnoj Europi, Stanje na dan 30. lipnja 2013.]*, dostupno na: http://www.unhcr.hr/media/com_form2content/documents/c2/a56/f9/SEE_EstimateOfRefIDPs_MapA3LC_30-06-2013.pdf.

125 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o radu Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u Hrvatsko društvo za 2013. godinu*, siječanj 2014., 2, dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/izvjesce%20o%20radu%20stalnog%20povjerenstva%20-%202013.pdf>.

126 Isto.

127 *Zakon o azilu*, Narodne novine, broj 79/07, 88/10 i 143/13, članak 7.

STUDIJA SLUČAJA

Primjer reguliranja statusa trajnog boravka

R.N. je rođena 1984. godine u Novoj Gradiški (Republika Hrvatska). Sada živi u Sisku. Otac joj je rođen 1960. u Bosni i Hercegovini (BiH). Majka joj je rođena 1966. u Sisku i hrvatska je državljanica. Prema mjestu rođenja oca, u knjigama državljanica Republike Hrvatske za R.N. je upisana zabilješka da je državljanica BiH. Međutim, ta zabilješka nikada nije provedena u knjigama državljanica BiH. R.N. je godinama živjela u Hrvatskoj kao apatrid, bez i jednog službenog dokumenta sa slikom.

Radi rješavanja svog statusa u Hrvatskoj, R.N. se za pomoć obratila organizaciji civilnog društva Civil Rights Project (CRP) iz Siska. CRP je službeno registrirana za pružanje usluga besplatnih pravnih savjeta i pomoći građanima u potrebi i, ovisno o zaprimljenim zahtjevima, surađuje sa sličnim OCD-a u BiH. Tijekom provjere statusa državljanstva oca R.N. u knjigama državljanica BiH je utvrđeno da ni on, niti njegovi roditelji nisu upisani u iste. Iz tog razloga R.N. nije bila u mogućnosti ostvariti pravo na naknadni upis u knjige državljanica BiH, temeljem čega bi barem mogla urediti svoj građanskopravni status u BiH i zatražiti izdavanje putovnice BiH. Stjecanjem putovnice BiH R.N. bi mogla započeti postupak reguliranja statusa stranca s boravkom u Hrvatskoj.

Nakon provjera u BiH, CRP je u ime R.N., 2011. godine, podnio zahtjev nadležnim tijelima Republike Hrvatske za odobrenje privremenog boravka iz humanitarnih razloga. R.N. je taj status odobren i ona ga je tri puta produžavala. CRP je nastavio s postupkom i R.N. je u siječnju 2014. godine obaviještena da je ostvarila status stranca sa stalnim boravkom u Hrvatskoj. Stjecanjem statusa stranca sa stalnim boravkom, R.N. se otvara mogućnost da sukladno važećim propisima podnese zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva naturalizacijom. Jedan od bitnih uvjeta za stjecanje hrvatskog državljanstva naturalizacijom je da stranac, koji podnosi zahtjev za prijam u državljanstvo, do podnošenja zahtjeva živi u Republici Hrvatskoj s prijavljenim boravkom 8 godina neprekidno i da ima status stranca na stalnom boravku.

Iako pozitivan, navedeni primjer samo djelomično pokazuje kako zahtjevno, komplicirano i financijski opterećujuće može biti rješavanje statusnih pitanja Roma u Hrvatskoj. S obzirom da najčešće pogađa neobrazovano i siromašno romsko stanovništvo, rješavanje statusnih pitanja Roma uvelike ovisi o raspoloživosti i pristupačnosti odgovarajuće informativne, financijske i tehničke te besplatne prave pomoći. To, naročito u pogledu broja potencijalnih korisnika te njihove segregiranosti i prostorne disperziranosti, ostaje veliki problem.

3. OBRAZOVANJE

(De)segregacija u školama

U Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma 2013.–2020. godine ukazuje se na neprovođenje mjera za sprječavanje segregacije kao jedan od najvećih problema u području osnovnoškolskog obrazovanja Roma.¹²⁸ Predmet *Oršuš i drugi protiv Hrvatske* nametnuo je razmatranje pitanja segregacije Roma u obrazovanju te je izravno utjecao na nadležne institucije da posvete mnogo više pozornosti ovom problemu (vidi Poglavlje 2.5). S tim u vezi, domaći i međunarodni sudionici su u međuvremenu uočili određena pozitivna desegregacijska kretanja.

Osnovne desegregacijske mjere koje se već nekoliko godina provode u Međimurju uključuju: predškolske programe za svu romsku djecu, uz osiguran prijevoz i prehranu; učenje hrvatskog jezika i programe produženog boravka; te stručno usavršavanje nastavnika i rad s roditeljima. Unatoč tome, desegregacija romske predškolske djece i učenika osnovnih škola ostaje jedan od izazova, pogotovo u Međimurskoj županiji. Stoga je ukidanje svih razrednih odjela koje pohađaju isključivo romska djeca do 2020. godine jedan od posebnih ciljeva Nacionalne strategije za uključivanje Roma.¹²⁹ Radi ostvarenja ovog cilja, Akcijskim planom 2013.–2015. godine predviđeno je da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta izradi pravilnik o sprječavanju segregacije u obrazovanju i desegregacijskim modalitetima.¹³⁰ Široka rasprava između lokalnih i nacionalnih romskih i neromskih sudionika bila je jedna od komponenti seminara: „Desegregacija – praktični aspekti strateških ciljeva“, kojeg su organizirali ULJPPNM i Europski centar za prava Roma (ERRC), u prosincu 2013. godine u Zagrebu.¹³¹

Problem segregacije u obrazovanju je posebno primjetan u predškolskim ustanovama i osnovnim školama koje se nalaze na područjima županije s većom koncentracijom romskog stanovništva, u blizini naselja ili dijelova naselja isključivo ili u velikoj mjeri naseljenih Romima. U Međimurskoj županiji postoji 12 takvih, tzv. „romskih“ naselja.¹³²

Iako je dostupne podatke relativno teško uspoređivati tijekom vremena, zbog razlika u opsegu i metodologiji njihovog predstavljanja i sustavnosti njihovog prikupljanja,¹³³ čini se da mjere za desegregaciju u obrazovanju nisu dale rezultate tijekom posljednjih deset godina. Podaci za školsku godinu 2001./2002. su, primjerice, pokazivali da je 511, od ukupno 865, romskih učenika osnovnih škola u Međimurskoj županiji bilo raspoređeno u 24 odvojena razreda u četiri škole.¹³⁴ Deset godina kasnije, nadležna su tijela izvijestila da su na početku školske godine 2012./2013. romski učenici u Hrvatskoj bili raspoređeni u ukupno 2.028

128 Government of the Republic of Croatia, *Nacional Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 40.

129 Isto, 47.

130 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 12.

131 Seminar je organiziran u okviru projekta ERRC-a „Dare Net Project: De-segregation and Action for Roma in Education–Network“.

132 UNDP, *Atlas romskih naselja u Međimurskoj županiji*, 2014., dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/dam/croatia/docs/Research%20and%20publications/socialinclusion/UNDP-HR-ATLAS-ROMA-MEDJIMURJE-2014.pdf>.

133 Npr. sustavno praćenje broja razreda koje pohađaju isključivo romska djeca provodi se od školske 2008./2009. godine. Vidi Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalnog programa za Rome, *Izvješće o provođenju Nacionalnog programa za Roma za 2007., 2008. i 2009. godinu*, 73.

134 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Nacional Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 41.

razrednih odjela, od čega 1.978 mješovitih i 50 segregiranih.¹³⁵ Postojanje segregiranih – „romskih“ razreda zabilježeno je u četiri županije: Sisačko-moslavačkoj (2 razreda), Varaždinskoj (5 razreda), Koprivničko-križevačkoj (4 razreda) i Međimurskoj (39 razreda).¹³⁶ U školskoj 2012./2013. godini ukupan broj segregiranih razreda u Hrvatskoj smanjen je za dva u odnosu na školsku godinu 2011./2012.¹³⁷ Nedavni podaci o predškolskom odgoju i obrazovanju u Međimurskoj županiji za 2013./2014. pokazuju da se programi predškolskog odgoja i obrazovanja provode u 15 dječjih vrtića i 5 osnovnih škola, s ukupno 289 djece podijeljene u 39 odgojnih skupina – 33 mješovite i 6 skupina koje polaze samo romska djeca.¹³⁸ Međutim, treba napomenuti da se jedan od problema povezanih sa statističkim podacima odnosi na metodologiju koja se koristi za određivanje broja segregiranih i integriranih („mješovitih“) razreda. Naime, pitanje je trebaju li se većinski „romski“ razredi s, na primjer, jednim ili dva neromska učenika, smatrati integriranim ili segregiranim razredima. Jasni kriteriji po tom pitanju još nisu uspostavljeni.

Prema opažanjima intervjuiranih predstavnika tijela Međimurske županije, broj razreda koje pohađaju isključivo romski učenici u stalnom je porastu te je danas veći nego u vrijeme presude Europskog suda za ljudska prava 2010. godine, u predmetu Oršuš i drugi protiv Hrvatske. Imajući u vidu dobnu strukturu romskog stanovništva u Hrvatskoj¹³⁹ i povećanje sudjelovanja romske djece u predškolskim i osnovnoškolskim programima, naročito u područjima s brojnijim romskim zajednicama, čini se da će se trend povećanja broja segregiranih razreda nastaviti. Ovaj trend potencijalno vodi stvaranju segregiranih „romskih“ škola.¹⁴⁰ Intervjuirani romski i neromski sudionici zaključuju da su kvaliteta i ukupni kriteriji obrazovanja u pretežno „romskim“ razredima u Međimurju slabiji i da se smanjuju u odnosu na „mješovite“ ili „neromske“ razrede. Zbog pada kvalitete obrazovanja u pretežno „romskim“ razredima, neromski roditelji svoju djecu često prebacuju u druge razrede ili škole, što doprinosi uspostavljanju čistih „romskih“ razreda i daljnjoj segregaciji u obrazovanju. Nadalje, intervjuirani romski roditelji ukazuju da rašireno neprijateljstvo i nepovjerenje većinskog stanovništva prema Romima dodatno doprinosi obrazovnoj segregaciji u Međimurju.

Inkluzivno obrazovanje

U Nacionalno strategiji za uključivanje Roma 2013.–2020. godine zaključuje se da su najveći rezultati u provođenju prethodne NSUR-e (2003.) postignuti u području uključivanja romske djece u obrazovni sustav.¹⁴¹ Ipak, unatoč činjenici da su određene mjere za inkluzivno obrazovanje i desegregaciju u obrazovanju bile na dnevnom redu odgovarajućih strateških dokumenata za uključivanje Roma, inkluzivno obrazovanje nije bilo razmotreno i razrađeno u svoj njegovoj složenosti, kao specifično pitanje. Vezano uz etnički inkluzivno obrazovanje, u Strategiji 2013.–2020. godine se upućuje na namjeru da se do 2015. godine uspostavi sustav podrške obrazovnim institucijama, za razvoj obrazovnih programa i primjenu obrazovne prakse, koji će osigurati odgovarajuću pripremu djece za školu i uvjete za njihovu istinsku društvenu integraciju, poštujući različitosti u multikulturalnom okruženju.

Usvajanje i početak eksperimentalnog provođenja i praćenja Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u kolovozu 2012. godine bio je značajan korak za promidžbu inkluzivnog obrazovanja i nediskriminacije. Kurikulum, između ostalog, sadrži interkulturalnu dimenziju kojom se predviđa razvoj kulturnog identiteta i interkulturalnih kompetencija te uzajamno razumijevanje i poštovanje između manjina i većinskog stanovništva i njihovih kultura. Odlukom ministra znanosti, obrazovanja i sporta, Kurikulum se u školskim godinama 2012./2013. i 2013./2014. eksperimentalno provodi u 12 osnovnih i srednjih škola.

135 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 12.

136 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 20–22.

137 Isto, 20.

138 Vidi UNDP, *Atlas romskih naselja u Međimurskoj županiji*.

139 Rezultati popisa stanovništva 2011. pokazuju da djeca mlađa od 15 godina čine 15,23% stanovništva Republike Hrvatske, dok je taj postotak kod romske populacije 44,65%. Izvor: Državni zavod za statistiku.

140 U školskoj godini 2013./2014. romska djeca čine više od 50% ukupnog broja učenika u četiri osnovne škole u Međimurju: Macinec (73,20%), Kuršanec (70,77%), Pribislavec (59,93%) i Orehovica (58,84%). Vidi UNDP, *Atlas romskih naselja u Međimurskoj županiji*.

141 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 38.

Škole u kojima su u školskoj 2012./2013. evidentirani segregirani razredi nisu uključene u eksperimentalni program. Jedna eksperimentalna škola je u Međimurskoj županiji – 3. osnovna škola u Čakovcu. Predviđeno je da, počevši od školske 2014./2015., građanski odgoj postane obavezan predmet u svim osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj.¹⁴²

Hrvatska Agencija za odgoj i obrazovanje održala je 2012. i 2013. godine različite oblike stručnog usavršavanja te pružala stručnu pomoć i smjernice prosvjetnim radnicima uključenim u obrazovanje romskih učenika. Agencija je 2012. godine održala 13 stručnih skupova za 1.075 učitelja/nastavnika uključenih u obrazovanje Roma.¹⁴³ Još 13 skupova za 532 učitelja/nastavnika organizirano je 2013. godine. Posebne obuke o, primjerice, individualizaciji i prilagodbi jezičnih i matematičkih nastavnih sadržaja te o načelima nastave hrvatskoga jezika u kontekstu komunikacijsko-humanističkog modela obrazovanja, organizirane su za učitelje osnovnih škola u Međimurskoj županiji.¹⁴⁴

Od srpnja 2010. godine (temeljem Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama¹⁴⁵) škole su obavezne pružiti posebnu pomoć djeci koja ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik.¹⁴⁶ Podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta pokazuju da je ta pomoć u učenju hrvatskoga jezika pružena za 14,5% romskih učenika u osnovnim školama u školskoj godini 2011./2012. te za njih 12,8% u školskoj godini 2012./2013.

Iako je bilo predviđeno, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta još nije usvojilo i odobrilo plan i program romskog jezika i kulture za učenike osnovnih škola. Stoga, manjinska prava, propisana Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina,¹⁴⁷ odnosno na jezicima kojima se služe Romi u Hrvatskoj, bilo Romani Chib ili bajaški (starorumunjski) jezik, ostaju neostvarena. Podučavanje o sadržajima koji se odnose na Rome uglavnom provode romske udruge izvaninstitucionalnim obrazovanjem (ljetne i zimske škole), koje je sufinancirano iz državnog proračuna. U školskoj godini 2012./2013., 162 učenika su pohađala posebne oblike obrazovanja koje su provele tri romske udruge.¹⁴⁸ Sadržaji koji se odnose na povijest i kulturu Roma ostaju uglavnom nedostupni i nevidljivi u redovnom obrazovanju. S tim u vezi, na primjer, Romsko nacionalno vijeće se zalaže za odgovarajuće uključivanje sadržaja i informacija o stradanjima Roma i o genocidu počinjenom nad Romima (*Porajmos*) tijekom II. svjetskog rata u redovni školski program.¹⁴⁹ Međutim, vezano uz napore za promicanje inkluzivnog obrazovanja, može se spomenuti da su povezivanje uspjeha Desetljeća za uključivanje Roma u području obrazovanja s obrazovnom politikom EU i statusom romskog jezika, kao i povezivanje povijesnih iskustva Roma u Europi s napretkom tolerancije i nediskriminacijom Roma, bili među posebnim prioritetima hrvatskog predsjedanja Desetljećem 2012./2013. godine. Jedno istraživanje provedeno 2010. godine je pokazalo da između romskih i neromskih učenika osnovnih škola ne postoje značajnije razlike u rezultatima samoprocjene prilagodbe u obrazovnom sustavu.¹⁵⁰

142 25. travnja 2014. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta je započelo jednomjesečno javno savjetovanje putem interneta o nacrtu Programa i kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama.

143 Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Izvjешće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2012. godinu za potrebe nacionalnih manjina*, srpanj 2013., 18, dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/26072013/izvjsce%20o%20provedbi%20uzpnm-a%20-%20za%202012.pdf>.

144 Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Izvjешće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013. godine, za 2012. godinu*, 23.

145 *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, Narodne novine, broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12 i 94/13

146 Isto, članak 43.

147 *Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*, Narodne novine, broj 51/00 i 56/00

148 Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Izvjешće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013. godine, za 2012. Godinu*, 26–27.

149 Na primjer, pod hrvatskim predsjedanjem Desetljeća za uključivanje Roma 2012./2013. Romsko nacionalno vijeće je iniciralo i organiziralo međunarodnu konferenciju: „Povezivanje povijesnog iskustva Roma u Europi s promicanjem tolerancije i nediskriminacije Roma“. Konferencija je održana 23. i 24. svibnja 2013. i, između ostalog, rezultirala je donošenjem „Jasenovačke deklaracije“. Tekst Deklaracije (na engleskom) dostupan je na: http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9470_file1_jasenovac_declaration.pdf.

150 Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, *Analiza rezultata istraživanja provedenog u sklopu projekta „Pristupačnije i kvalitetnije obrazovanje Roma u Republici Hrvatskoj“*, kolovoz 2010, 12–13, dostupno na: http://dokumenti.ncvvo.hr/Kvaliteta_obrazovanja/Romi/analiza_rezultata.pdf.

Suzbijanje diskriminacije u obrazovanju

Mjere NSUR-a usmjerene na rješavanje problema diskriminacije Roma u obrazovanju kontinuirano su provedene 2012. i 2013. godine. One su se uglavnom odnosile na sprječavanje diskriminacije smanjivanjem marginalizacije i socijalne isključenosti te utjecaja siromaštva te su uključivale nastavak sufinanciranja roditeljskog udjela u troškovima programa predškolskog odgoja i stvaranja preduvjeta za povećanje upisa djece oba spola u osnovnim i srednjim školama. Ove mjere su bile usmjerene i na borbu protiv segregacije, kao posebnog oblika diskriminacije i najvidljivijeg oblika diskriminacijskog postupanja prema romskim učenicima u školi. Segregacija Roma u obrazovanju je razmotrena u Poglavlju 3.1.

Vlasti su provodile mjere koje su se odnosile na izvršenje presude u predmetu *Oršuš i drugi protiv Hrvatske* (vidi Poglavlje 2.5.). U te svrhe, troškovi državnog proračuna za uključivanje romske djece u programe predškolskog odgoja i obrazovanja 2012. godine, povećani su za više od 20% u odnosu na prethodnu godinu, s 1.537.849,72 kuna 2011. na 1.929.108,06 kuna 2012. godine.¹⁵¹ To je rezultiralo time da su sva romska djeca, upisana 2012. godine u osnovne škole u Međimurju, prethodno – u razdoblju od rujna 2011. do lipnja 2012., bila uključena u programe predškolskog odgoja i obrazovanja.¹⁵² Sredstva izdvojena za troškove predškolskog odgoja i obrazovanja Roma su 2013. godine dodatno povećana i dosegla su iznos od 3.131.967,31 kuna.

Sprječavanje neopravdanog smještanja u posebne (specijalne) oblike obrazovanja

Ni Nacionalni program za Rome iz 2003., niti Nacionalna strategija za uključivanje Roma 2013.–2020. ne upućuju na pitanje (mogućeg) neopravdanog smještanja romske djece u posebne obrazovne programe ili institucije.

U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine spominje se da se djeca s teškoćama u razvoju obrazuju u redovnim školama u okviru redovnih, prilagođenih ili posebnih programa ili, kada je to doista jedina mogućnost, u posebnim ustanovama, prema posebnim programima s odgovarajućom rehabilitacijskom i socijalnom potporom.¹⁵³ Međutim, u Strategiji se ukazuje na problem neodgovarajućeg praćenja udjela romske djece koja se obrazuju u okviru programa za djecu s posebnim potrebama.¹⁵⁴ Nadalje, u Strategiji se ukazuje i na probleme u preciznom određivanju točnog broja romske djece s teškoćama u razvoju, prvenstveno zbog nedostatka statističkih podataka razdijeljenih po etničkoj pripadnosti.¹⁵⁵ Dakle, nedostatak službenih podataka i odgovarajućeg sveobuhvatnog istraživanja općenito sprječava pravilnu procjenu stanja i obuhvata romske djece smještene u posebno obrazovanje u Hrvatskoj. U poglavlju u kojem se razmatra pitanje zdravlja romske djece, u Strategiji se zaključuje da su „[...] romska djeca s teškoćama u razvoju suočena s istim izazovima s kojima se suočavaju djeca s teškoćama u razvoju ostalog stanovništva češće institucionalizirana nego djeca ostalog stanovništva [...]. Također, zbog uvjeta u kojima odrastaju te često nemogućnosti rane socijalizacije i predškolskog obrazovanja koji bi njihove sposobnosti izjednačio sa sposobnostima ostalog stanovništva, djece istog uzrasta, u znatno većem postotku su procijenjena kao djeca sa smanjenim mentalnim sposobnostima, odnosno dijagnosticirana su kao djeca s 'blagom mentalnom retardacijom', što za posljedicu ima neravnopravan položaj u školskom sustavu i smanjenje mogućnosti za kvalitetno obrazovanje.”¹⁵⁶

151 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 12–13.

152 Program se provodio u trajanju od pet sati dnevno, uz uključeni obrok i prijevoz. Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2012. godinu za potrebe nacionalnih manjina*, 19.

153 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 40.

154 Isto.

155 Isto, 72.

156 Isto, 62.

Podaci za školsku godinu 2013./2014. Centra za odgoj i obrazovanje iz Čakovca, posebne obrazovne ustanove za učenike osnovnih škola s ozbiljnim teškoćama u razvoju u Međimurskoj županiji, pokazuju da romska djeca čine 41,12% od ukupno 197 učenika Centra.¹⁵⁷ Ovi podaci, naročito imajući u vidu službeni udio Roma u ukupnom stanovništvu Međimurja (4,49% prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011.), ukazuju na značajnu nadzastupljenost romskih učenika u posebnom obrazovanju u Međimurskoj županiji.

Završavanje obveznog obrazovanja

Osnovno obrazovanje u trajanju od osam godina obvezno je i besplatno za svu djecu u dobi od šest do petnaest godina koja stalno borave u Republici Hrvatskoj. I dok se broj romskih učenika osnovnih škola u posljednjih osam godina povećao za više od pet puta (vidi Poglavlje 2.6.), mnogi od njih napuštaju školu u dobi od 15 godina starosti, bez da su završili cijeli ciklus osmogodišnjeg obrazovanja.¹⁵⁸ U nedostatku posebnih strateških planova za rješavanje problema ranog napuštanja škole u Hrvatskoj, osmišljeno je nekoliko mjera za promicanje završetka obveznog školovanja romskih učenika koje se provode se u okviru NSUR-a. Mjere su naročito uključivale: upis djece oba spola u osnovnu školu, stvaranje preduvjeta za uključivanje i sudjelovanje učenika, programe produženog boravka u školama, pružanje posebne pomoći u učenju hrvatskoga jezika, osposobljavanje i uključivanje romskih suradnika pomagača u nastavi u obrazovni proces te stvaranje preduvjeta za smanjivanje broja razrednih odjela koje pohađaju samo učenici Romi.¹⁵⁹

U Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma 2013.–2020. godine predviđa se i uključivanje romske djece u osnovnoškolsko obrazovanje i završavanje osnovnoškolskog obrazovanja među Romima koje će biti u razini s nacionalnim prosjekom (razina uključenosti 98% i završavanja 95%).¹⁶⁰ U tom smislu Strategijom se želi osigurati uključivanje u osnovno obrazovanje sve djece romske nacionalnosti, bez obzira na njihov obiteljski status po pitanju državljanstva, mjesta boravka i postojanja dokumentacije o identitetu djeteta.¹⁶¹ Iako još neutvrđene, predviđene polazne vrijednosti za mjerenje napretka prema ostvarivanju tog cilja uključuju: 1. Udio romske djece uključene u osnovno obrazovanje u odnosu na ukupan broj romske djece osnovnoškolske dobi 2012. godine i 2. Broj pripadnika romske manjine koji su završili osnovnu školu u odnosu na ukupan broj pripadnika romske manjine starijih od 15 godina.¹⁶² Ipak, rezultati Regionalne studije UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine ukazuju da stopa upisa romske djece u osnovne škole iznosi 87 %, u odnosu na stopu od 93% za neromsku djecu.¹⁶³

Za potrebe praćenja napretka uključivanja Roma u obvezno obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta prikuplja i iskazuje brojčane i međusobno usporedive podatke o romskim učenicima u osnovnim školama; učenicima koji su napustili školu; učenicima koji ponavljaju godinu; učenicima kojima je pružena pomoć u učenju hrvatskog jezika; i učenicima u produženom dnevnom boravku u školama. Podaci se prikupljaju na početku i na kraju svake školske godine i razvrstani su po spolu.

157 Vidi UNDP, *Atlas romskih naselja u Međimurskoj županiji [Atlas of Roma settlements in Međimurje County]*.

158 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 41.

159 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 14–20.

160 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 46.

161 Isto.

162 Isto, 46–47.

163 UNDP–World Bank–European Commission Regional Roma Survey 2011, *Data on Croatia [Podaci o Hrvatskoj]*, web stranica, dostupno na: http://www.eurasia.undp.org/content/dam/rbec/docs/Roma_survey_data___Croatia_2011.xls.

Tablica 1.
 Romi u osnovnoškolskom/obveznom obrazovanju

Školska godina	2010./2011. (muški/ženski)		2011./2012. (muški/ženski)		2012./2013. (muški/ženski)		2013./2014. (muški/ženski)	
	Početak	Kraj	Početak	Kraj	Početak	Kraj	Početak	Kraj
Učenici Romi	4,435 2.246/2.189	4,723 2.409/2.314	4,915 2.509/2.406	4,822 2.449/2.433	5,173 2.612/2.561	5,311 2.671/2.640	5,470 2.769/2.701	
Učenici koji su napustili školu		173 101/72		189 102/87		153 83/70		
Učenici ponavljači	587 348/239	643 347/296	604 331/273	550 333/217	431 258/173	464 250/214	428 235/193	
Učenici kojima je pružena pomoć u učenju hrvatskog jezika	865 435/430	555 289/266	568 282/286	700 341/359	681 345/336	455 237/218	511 251/260	
Učenici u programu produženog boravka	340 183/157	246 142/104	256 141/115	362 165/197	367 183/184	362 190/172	548 293/255	

Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (podatke pružio ULJPPNM u travnju 2014.)

Upis u predškolski odgoj i obrazovanje

Cilj Nacionalne strategije za uključivanje Roma iz 2012. godine je da se do 2020. godine uspostave mehanizmi za veće uključivanje romske djece oba spola u programe predškolskog odgoja u trajanju od najmanje jedne godine (pet sati dnevno tijekom pedagoške godine), uz istovremenu preporuku da „predškola“ traje najmanje 2 godine.¹⁶⁴ U međuvremenu, mjere koje su nadležna tijela provela od usvajanja NSUR-a iz 2003. godine pridonijele su poboljšanju uključivanja romske djece u predškolski odgoj (naročito u Međimurskoj županiji – vidi Poglavlje 3.3.), mada postoje neujednačenosti u njihovom provođenju u različitim dijelovima države.¹⁶⁵ Rezultati Regionalne studije UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine ukazuju na značajne razlike u stopama uključenosti romske i neromske djece u dobi od 3 do 6 godina u programe predškolskog odgoja i obrazovanja; 21% u odnosu na 45%.¹⁶⁶ U donjoj tablici se vidi da, službeni podaci iskazani po školskim godinama ukazuju na veće ili manje promjene u broju romske djece u predškolskom odgoju i obrazovanju na početku i na kraju godine.

Tablica 2.
 Romi u predškolskom odgoju i obrazovanju

Školska godina	2010./2011. (muški/ženski)		2011./2012. (muški/ženski)		2012./2013. (muški/ženski)		2013./2014. (muški/ženski)	
	Početak	Kraj	Početak	Kraj	Početak	Kraj	Početak	Kraj
Redovni predškolski odgoj	399 198/201	276 136/140	289 137/152	420 205/215	455 233/222	351 160/191	390 180/210	
Programi predškole	400 196/204	310 156/154	334 185/149	320 173/147	356 186/170	413 203/210	379 184/195	
Predškolski odgoj UKUPNO	799 394/405	586 292/294	623 322/301	740 378/362	811 419/392	764 363/401	769 364/405	

Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (podatke pružio ULJPPNM u travnju 2014.)

164 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 45.

165 Isto, 39.

166 Vidi UNDP-World Bank-European Commission Regional Roma Survey 2011.

Tijekom 2012. i 2013. godine, sudjelovanje roditelja u predškolskom odgoju pojačano je s nekoliko projekata koji su provedeni u različitim mjestima, poput: „Predškolom do pune integracije“, kojeg su provodili Međimurska županija i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, uz potporu REF-a; „Osnaživanje roditelja romske nacionalnosti za podršku razvoju i obrazovanju njihove djece“, kojeg je provelo Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“, u suradnji s četiri osnovne škole iz Međimurske (3) i Sisačko-moslavačke (1) županije; projekta predškolskih i izvannastavnih programa za romsku djecu „Dječji centar – Jutarnji cvijet“ u Vodnjanu, kojeg provodi Udruga za promicanje kreativnosti „Merlin“ iz Pule (Istarska županija), itd. Brojni novi projekti za poticanje integracije romske djece predškolske dobi diljem države pokrenuti su 2013. godine, u okviru IPA IV natječaja „Integracija skupina u nepovoljnom položaju u redoviti obrazovni sustav“ (vidi Poglavlje 2.6.).

Treba spomenuti da je Studija o dječjem mišljenju o vrtićima i školama, koju su 2013. godine proveli Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“ i Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“, pokazala vrlo pozitivna iskustva romske djece u pohađanju programa predškolskog odgoja u vrtićima. Ipak, u Studiji je ukazano i na neka negativna iskustva, uglavnom povezana s izloženošću romske djece, uključene u obrazovne programe predškolskog odgoja u osnovnim školama, diskriminaciji od nastavnog osoblja i vršnjaka.¹⁶⁷

Promicanje strukovnog osposobljavanja, osvježavanja roditelja te unaprjeđenje osposobljavanja nastavnika i medijacije u školama

HZZ je provodio mjere sufinanciranja i financiranja obrazovanja Roma kroz uključivanje u programe osposobljavanja za zanimanja i osposobljavanja uz zapošljavanje, u kojima je 2012. godine¹⁶⁸ sudjelovao 21 korisnik, a 2013.¹⁶⁹ 15 korisnika.

Roditeljska svijest o značaju obrazovanja kontinuirano je poticana nizom mjera i projekata (vidi Poglavlje 3.6.).

Tijekom dvije godine, Agencija za odgoj i obrazovanje je organizirala 26 stručnih skupova za 1.607 učitelja i nastavnika uključenih u obrazovanje Roma (vidi Poglavlje 3.2.).

U projekt Hrvatskog centra za dramski odgoj: „Odgojna drama i kazalište kao sredstvo poticanja inkluzije Roma“, 2012. godine uključen je 161 nastavnik te ostalo nastavničko osoblje uključeno u obrazovanje Roma (uključujući romske suradnike pomagače u nastavi) iz Međimurske županije, Zagreba, Siska i Slavenskog Broda. Krajem 2011. godine, škole su dobile odobrenje resornog ministarstva za sklapanje (trajnih) ugovora o radu s romskim suradnicima pomagačima u nastavi (umjesto sklapanja privremenih radnih ugovore/ugovora o djelu, što je bila praksa do školske godine 2011./2012.).¹⁷⁰ Plaće za svih 26 romskih pomagača u nastavi 2013. godine bile su osigurane iz državnog proračuna.

Projekt financiran sredstvima IPA-e: „Medijatori za integraciju“, kojeg provode Udruga Llere (Španjolska) i Romsko nacionalno vijeće, može se spomenuti u kontekstu novih inicijativa u području medijacije u školama. Pokrenut 2013. godine, projekt je usmjeren na osnovne škole, profesionalce, centre za socijalnu skrb, studente društvenih znanosti i romske aktiviste iz područja sa značajnijim romskim stanovništvom (Kutina, Sisak, Slavonski Brod i Darda).

167 Pravobraniteljica za djecu, *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2013.*, ožujak 2014., 120, dostupno na: http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu-93/izvjeo-radu-pravobranitelja-za-djecu-mainmenu-94/doc_download/410-izvjee-o-radu-pravobraniteljice-za-djecu-za-2013-godinu.html.

168 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2012. godine*, siječanj 2013., 10.

169 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, siječanj 2014., 11.

170 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 19–20.

Osim podrške djeci predškolske dobi i učenicima osnovnih škola, o čemu je bilo riječi u prethodnim poglavljima, nastavljeno je s pružanjem različitih mjera potpore Romima uključenim u srednjoškolsko obrazovanje (poput dodjeljivanja stipendija i smještaja u školske domove te financiranja dodatnih aktivnosti i diplomatskih putovanja) i više razine obrazovanja (stipendije).¹⁷¹

STUDIJA SLUČAJA:

Predškolsko i osnovnoškolsko (obvezno) obrazovanje Roma u Međimurju – okvirna procjena utjecaja mjera provedenih u okviru NSUR-a

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine, na području Međimurske županije živi 5.107 Roma. Oni čine 4,49% ukupnog stanovništva županije i skoro 1/3 trećinu ukupne romske populacije u Hrvatskoj. Značajan broj nacionalnih strateških mjera iz područja obrazovanja proveden je na području Međimurske županije, što je (osim značajnije koncentracije romskog stanovništva) rezultat presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Oršuš i ostali protiv Hrvatske. Provedene mjere uglavnom su bile usmjerene na unaprjeđenje integracije romske djece u predškolsko i obvezno (osnovnoškolsko) obrazovanje, kao i na suzbijanje i uklanjanje segregacije Roma u nastavi. Tijekom ožujka 2014. godine, za potrebe izrade ove Studije slučaja, obavljani su razgovori s predstavnicima Međimurske županije (Odjel za društvene djelatnosti – Odsjek za zdravstvo, socijalnu zaštitu i nacionalne manjine) i osnovnih škola u Kotoribi i Orehovici, kao i s predstavnicima romskih i neromskih OCD-a te roditeljima Romima čija su djeca uključena u obrazovni sustav.

Temeljem obavljenih razgovora, izvršena je okvirna procjena trenutnog stanja provođenja mjera iz NSUR-a usredotočenih na obrazovanje Roma u Međimurskoj županiji, čiji osnovni nalazi ukazuju na sljedeće činjenice i probleme:

- *povećava se broj romske djece koja pohađaju predškolski odgoj i osnovnu školu; međutim, županija ne vodi posebnu evidenciju o postotku romske djece koja idu u školu;*
- *u školama u kojima dominiraju razredi s isključivo romskom djecom ili većom koncentracijom romske djece opada kvaliteta obrazovanja, što je jedan od razloga zbog kojeg roditelji neromi ispisuju svoju djecu iz takvih škola. To pak doprinosi povećavanju broja razreda koje pohađaju isključivo učenici Romi, odnosno povećavanju pojavnosti neizravne diskriminacije i segregacije;*
- *broj razreda koje pohađaju isključivo učenici Romi se povećava, što može rezultirati nastajanjem škola s isključivo romskim učenicima. Razlozi su, jednim dijelom, povećanje broja Roma koji se uključuju u obrazovni proces, ali i pad kvalitete obrazovanja u školama s velikom koncentracijom učenika Roma, što potiče odlazak neromske djece iz tih škola;*
- *netrpeljivost i nepovjerenje roditelja neromske djece prema Romima vidljiva je i ogleda se u njihovoj odlučnosti da, unatoč vrlo teškoj ekonomskoj situaciji, sami plaćaju naknade za boravak svoje djece u drugih vrtićima i putne troškove do udaljenih škola, kako bi bila na distanci od romske djece;*
- *da bi se izbjeglo demotiviranje romske djece za pohađanje škole te smanjila stopa odustajanja od školovanja snižavaju se kriteriji i obrazovni standardi, što također dovodi do odlaska neromske djece iz takvih škola i povećavanja razreda s isključivo romskim učenicima;*
- *romska djeca nemaju dovoljno dobro znanje hrvatskog jezika i neophodne tehničke, materijalne i ostale uvjete za kvalitetno praćenje i sudjelovanje u svim segmentima nastave. To im stvara probleme i prepreke u praćenju nastave i ostvarivanju dobrih rezultata;*
- *sudionici razgovora su se suglasili da je stručno znanje učitelja na visokoj razini, ali ono nije u potpunosti iskorišteno. Program pomagača u nastavi funkcionira i njegova kvaliteta se poboljšava, ali još nije u cijelosti prihvaćen u svim obrazovnim ustanovama;*
- *informacije o sufinanciranju roditeljskog udjela u predškolskom odgoju nisu dovoljno proširene; osoblje u vrtićima često nije informirano o postojećim mogućnostima i načinima njihovog ostvarivanja i korištenja.*

171 Vidi Vlada Republike Hrvatske, *Izvešće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2012. godinu za potrebe nacionalnih manjina*, 21.

Imajući u vidu naglašenu desegregacijsku politiku sadržanu u NSUR-u, zanimljivo je primijetiti da, prema mišljenju djela roditelja romske djece, upisivanje djece u razrede s isključivo romskom djecom može pozitivno djelovati na motivaciju romske djece da se uključe i zadrže u obrazovnom procesu.

STUDIJA SLUČAJA: Odustajanje Roma od srednjoškolskog obrazovanja – primjer iz Trgovačke škole u Zagrebu

Trgovačku školu u Zagrebu polazi relativno veliki broj romskih učenika u odnosu na sveukupno mali broj romskih učenika u srednjoškolskom obrazovanju. Prema mišljenju školske pedagoginje, obrazovanje romskih učenika je prilično izazovno, jer značajan broj njih koji upišu školu ne završavaju obrazovni ciklus do kraja. Škola je svjesna tog problema i nastoji ga rješavati, ponajprije razgovarajući s romskim učenicima. U posljednjih nekoliko godina uočene su određene promjene i poboljšanja, ali ih pedagoginja smatra nedovoljnim. U školskoj 2011./2012. godini u obrazovne programe u Trgovačkoj školi bilo je upisano ukupno 20 romskih učenika, od kojih je 10 uspješno završilo godinu. Pet ih je ponavljalo godinu, dok je njih 5 napustilo obrazovanje. Od sedam romskih učenika na početku školske godine 2012./2013., školsku su godinu uspješno završila četiri učenika, dok ih je troje odustalo od obrazovanja.

Početak školske 2013./2014. godine, školu je pohađalo ukupno 11 romskih učenika, od kojih je njih pet, do travnja 2014. godine, napustilo školovanje, na zahtjev roditelja, iz sljedećih razloga: nepostojanje želje za nastavkom školovanja, učestalo izostajanje s nastave, obiteljski problemi, želja za upisom u drugi program i nepoznato.

Stavovi i iskustva nekih romskih učenika u srednjoškolskom obrazovanju

Tijekom razgovora u fokus grupi, koji je organiziran za potrebe izrade ove Studije slučaja i ne odnosi se na primjer Trgovačke škole u Zagrebu, nekoliko je mladih Roma, od kojih je većina završila srednjoškolsko obrazovanje, iznijelo sljedeća razmišljanja o unaprijeđenju srednjoškolskog obrazovanja Roma:

- prvi korak treba biti educiranje roditelja, kako bi razumjeli značaj obrazovanja za njihovu djecu te ih poduprli i stimulirali da nastave s obrazovanjem;
- mladi Romi i njihovi roditelji bi trebali biti upoznatiji i svjesniji vlastite vrijednosti, samostalnosti, samopoštovanja te zadovoljstva koje se stječe završetkom školovanja i pripadnošću obrazovnom djelu društva;
- dobri primjeri obrazovanih i uspješnih mladih Roma bi trebali biti promicani i njihovu bi vidljivost u društvu trebalo povećati;
- treba poticati različite oblike suradnje i druženja između romske i neromske djece;
- važno je osigurati stalnost i redovitost stipendija, kako nedostatak novčane potpore potrebne za školovanje ne bi demotivirao učenike da nastave školovanje ili ih usmjerio na neke druge poslove.

Sudionici fokus grupe ukazali na nužnost suočavanja s nesnošljivošću i prikrivenom diskriminacijom romskih učenika, u školama (i od nastavnika i od učenika) uz potrebu traženja i razvijanja načina prevladavanja tih pojava. Važnost toga je izražena u izjavi jednog učenika koji je napustio školu: „U Školi za Cestovni promet u Zagrebu bilo je nas šest učenika romske nacionalne manjine. Sve su nas smjestili u isti razred. Nama je to bilo čudno i nismo bili zadovoljni time. Osjetili smo da nas odvajaju. U razredu se osjetila diskriminacija od strane drugih učenika, ali i profesora. Nisu se korektno ponašali prema nama i nisu nas potpuno prihvatili u društvu. To je bio jedan od većih razloga zašto sam napustio školu.“

4. ZAPOŠLJAVANJE

Pomoć u traženju posla

HZZ je, u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012. godine (s produženom primjenom do kraja 2013.), 2012. i 2013. godine provodio nekoliko mjera NSUR-a usmjerenih na poticanje i povećanje zaposlenosti Roma. Ove mjere naročito su uključivale:

- sufinanciranje zapošljavanja mladih i drugih Roma sa stečenim kvalifikacijama (završenom školom) ili prethodnim radnim iskustvom, u trajanju od 24 mjeseci, u što je bilo uključeno 10 (4 žene) korisnika 2012. godine i 17 (6 žena) 2013. godine;
- sufinanciranje uključivanja Roma u programe javnih radova u trajanju do 6 mjeseci godišnje. Mjera je bila djelomično subvencionirana od jedinica lokalne samouprave i uključila je ukupno 633 korisnika Roma (211 žena) 2012.godine i 717 (241 žena) 2013. godine;
- sufinanciranje/financiranje sudjelovanja Roma, osobito mladih i žena, u programima stručnog osposobljavanja i osposobljavanja uz zapošljavanje (osposobljavanje na radnom mjestu), s 21 korisnikom (1 žena) 2012. godine i 15 (5 žena) 2013. godine;
- sufinanciranje samozapošljavanja Roma, sa 7 korisnika (2 žene) 2013. godine;
- stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa za nezaposlene mlade Rome koji su završili četverogodišnje srednjoškolsko i sveučilišno obrazovanje, s jednom korisnicom 2013. godine.¹⁷²

Dakle, tijekom protekle dvije godine ukupno je 1.421 Rom (od čega 471 žena) koristio spomenute mjere za poticanje zapošljavanja. Vezano uz navedeni broj romskih korisnika, vrijedno je spomenuti da je na kraju 2012. godine procijenjeni broj nezaposlenih Roma registriranih pri HZZ bio 4.711 (2.334 žena) te 5.059 (2424 žena) na kraju 2013.¹⁷³ Međutim, iako su mjere provođene diljem države, više od 86% ukupnih romskih korisnika je bilo iz pet županija s brojnou populacijom Roma: Osječke-baranjske (665), Međimurske (322), Grada Zagreba i Zagrebačke županije (150) i Bjelovarsko-bilogorske županije (86).¹⁷⁴ Osim poticajnih mjera zapošljavanja, HZZ i njegovi regionalni uredi provodili su i niz drugih aktivnosti koje su bile usmjerene isključivo na nezaposlene Rome, poput grupnog informiranja; individualnog i grupnog savjetovanja; procjene sposobnosti, interesa i motivacije nezaposlenih Roma u obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju i slično, u koje je 2012. godine bilo uključeno 8.260 romskih korisnika (3.658 žena) te 7.260 (3.355 žena) 2013. godine. Radi promicanja mogućnosti zapošljavanja Roma, HZZ je organizirao i 1.646 (863 u 2012. i 783 u 2013.) ciljanih posjeta savjetnika u zapošljavanju raznim poslodavcima, kao i 204 (123 u 2012. i 81 u 2013.) sastanka s udrugama poslodavaca, sindikatima, udrugama Roma i predstavnicima jedinica lokalne i područne samouprave.¹⁷⁵

Prijelazni programi javnih radova

Programi javnih radova provedeni u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012. godine bili su usmjereni na dugotrajno nezaposlene osobe u nepovoljnom položaju na tržištu rada, uklju-

172 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2012. godine, 10-11; Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine, 11–12.*

173 Isto, 1; 1.

174 Isto, 11; 12.

175 Isto, 11–13; 12–14.

čujući i Rome. Ti su programi provođeni u obliku kratkoročnih mjera radi ublažavanja socijalnih posljedica nezaposlenosti i uglavnom su uključivali zapošljavanje na komunalnim i manje složenim poslovima u jedinicama lokalne samouprave i njihovim tvrtkama. Osobama uključenim u javne radove isplaćivani su minimalna plaća (uključujući i zdravstveno osiguranje) i troškovi prijevoza. Polovicu potrebnih financijskih sredstava osigurao je HZZ, dok je druga polovica dodijeljena iz lokalnih proračuna. U javne radove 2012. godine¹⁷⁶ bilo je uključeno ukupno 17.826 osoba (43% više nego u 2011.) te 15.405 u 2013.,¹⁷⁷ od kojih su 3,55%, odnosno 4,65% činili Romi (vidi Poglavlje 4.1.). Radi usporedbe, udio Roma u ukupnom broju nezaposlenih u Hrvatskoj, prema procjeni HZZ-a bio je 1.3% na kraju 2012. i 1.4% na kraju 2013. godine.¹⁷⁸ Vezano uz prethodno navedene podatke, neki su romski čelnici izrazili zabrinutost zbog neprimjerenog korištenja sredstava iz NSUR-a za zapošljavanje Roma u javnim radovima, odnosno zbog njihovog isplaćivanja neromima, koji su potpisali izjave tvrdeći da pripadaju romskoj manjini. Međutim, HZZ je izvjestio da su ti navodi bili istraženi i da nisu pronađene nepravilnosti.¹⁷⁹

Može se zaključiti da su programi javnih radova pružili privremeno rješenje za smanjenje nezaposlenosti među Romima, s vrlo rijetkim prilikama za nadogradnju njihovih profesionalnih sposobnosti i radnih kvalifikacija. Pripadnici romske zajednice Slavenskog Broda, koji su intervjuirani za potrebe ovog istraživanja, izrazili su određeno nezadovoljstvo programima javnih radova provedenim u njihovim naseljima. Istaknuli su da mnogi Romi, zainteresirani za javne radove, nisu dobili priliku da se zaposle, naročito ako nisu bili povezani s utjecajnim romskim udrugama. Također, rekli su da tek zapošljavanje na vrijeme od najmanje 12 mjeseci može dati rezultat u integraciji i poboljšanju položaja lokalnih Roma.

Programi za stjecanje prvog radnog iskustva

Mladi Romi u dobi do 35 godina čine 54,1% procijenjenog broja od 5.059 nezaposlenih Roma registriranih pri HZZ-u 2013. godine, s najvećim udjelom onih u dobi između 20 i 25 godina (17,9%).¹⁸⁰ U Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine navodi se da je stopa nezaposlenosti mladih u dobi od 15–24 godine među Romima 76%, a 34% među neromima. U studiji se ukazuje i da 73% Roma u spomenutoj dobi nema prethodnog radnog iskustva, dok je taj udio među neromskom mladeži 77%.¹⁸¹ Pritom treba spomenuti da Romi ulaze u evidenciju nezaposlenih HZZ-a u dosta ranoj dobi, često sa samo 15 godina starosti te da oni u dobi između 15 i 20 godina čine 8,7% ukupnog broja nezaposlenih Roma registriranih od HZZ-a 2013. godine.¹⁸²

U okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012. godine, 2012. i 2013. godine nastavljeno je provođenje nekoliko mjera usmjerenih na stjecanje prvog radnog iskustva mladih Roma (vidi Poglavlje 4.1.). Međutim, uz iznimku programa javnih radova, u provođenje mjera, poput sufinanciranja zapošljavanja mladih, sufinanciranja sudjelovanja u programima stručnog osposobljavanja i osposobljavanja uz zapošljavanje (osposobljavanje na radnom mjestu) te stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa, bilo je uključeno relativno malo Roma, u odnosu na ukupan broj korisnika. Tako je 2013. godine, u mjeru sufinanciranja zapošljavanja mladih bilo uključeno samo 17 Roma; njih 15 je sudjelovalo u provođenju stručnog osposobljavanja i osposobljavanja uz zapošljavanje (2012. godine 21 korisnik); a samo je jedna Romkinja koristila

176 Vidi Moj-posao.net, „0 javnim radovima“, 18. siječnja 2013., dostupno na: <http://www.moj-posao.net/Vijest/72338/0-javnim-radovima/2/>.

177 Hrvatski zavod za zapošljavanje, „Rezultati provedbe Mjera aktivne politike zapošljavanja u 2013. godini – Ukupni korisnici Mjera aktivne politike zapošljavanja u 2013. godini do 31.12.2013. godine“, dostupno na: <http://www.hzz.hr/default.aspx?id=11818>.

178 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvjeshće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2012. godine*, 1; *Izvjeshće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, 1.

179 Vidi, npr., Index.hr, „Hrvatski zavod za zapošljavanje tvrdi: Nema malverzacija, na ugovoru krivo piše ima programa“, 25. travnja 2014., dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/hrvatski-zavod-za-zaposljavanje-tvrdi-nema-malverzacija-na-ugovoru-krivo-pise-ima-programa/741862.aspx>.

180 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvjeshće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, 2–3.

181 Vidi UNDP–World Bank–European Commission Regional Roma Survey 2011.

182 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvjeshće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, 3.

mjere stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa mladih koji su završili četverogodišnje srednjoškolsko i sveučilišno obrazovanje (vidi Poglavlje 4.1.). Ove podatke treba sagledati i u svjetlu iznimno nepovoljne obrazovne strukture nezaposlenih Roma, od kojih je 68,7% bez formalnog obrazovanja ili s nezavršenom osnovnom školom, a udio onih sa završenom osnovnom školom 23,9%.¹⁸³ Tijekom 2013. godine, u sve HZZ-ove mjere aktivne politike zapošljavanja bilo je uključeno 42.827 novih korisnika,¹⁸⁴ od kojih su 757 bili novo uključeni Romi.¹⁸⁵

Uklanjanje prepreka (uključujući diskriminaciju) na tržištu rada

U područjima djelovanja koja se odnose na zapošljavanje i ekonomsko uključivanje Roma u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine postavljen je opći cilj premošćivanja jaza između romske manjine i većinskog stanovništva na tržištu rada. S tim u vezi, posebni ciljevi i mjere predviđene u Strategiji u velikoj mjeri se podudaraju s mjerama sadržanim u APDUR 2005.–2015. godine koje su provedene u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011–2012. godine. Treba reći da su sredstva državnog proračuna za provođenje mjera za zapošljavanje i osposobljavanje nezaposlenih Roma, registriranih pri HZZ, bila značajno povećana između 2006. i 2012. godine; s 2.544.700,64 kuna u 2006. na 7.065.000,00 kuna 2011. godine i 7.500.000,00 kuna 2012. godine.¹⁸⁶ Ipak, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine navodi se da se „i pored mjera, financijskih sredstava i napora koje Republika Hrvatska ulaže u poboljšanje ekonomskog statusa romske nacionalne manjine kroz povećanje njihovog zapošljavanja, ne postiže [...] odgovarajući učinak“, dijelom zbog nepostojanja sustavnih podataka o posebnostima pojedinih regija i, stoga, slabo prilagođenih lokalnih politika i intervencija.¹⁸⁷ U Strategiji se zaključuje da su „osnovne prepreke zapošljavanju Roma na otvorenom tržištu [...] niska razina obrazovanja i neprihvatanje dokvalifikacije i dodatnog osposobljavanja, predrasude poslodavaca, ali i kriva samopercepcija Roma da su diskriminirana manjina te da je svejedno što čine, ali da posao ne mogu dobiti; te marginaliziranost romske populacije i život u siromaštvu.“¹⁸⁸

Iako nezaposlene osobe ne prati prema nacionalnosti, nego broj nezaposlenih Roma procjenjuje prema, na primjer, njihovom prebivalištu, uvjerenjima potrebnim za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi i poznavanju romskog jezika, treba reći da HZZ vodi detaljne statistike o stanjima i obilježjima Roma koji su uključeni u njegove evidencije u svrhu, između ostalog, praćenja napretka u provođenju odgovarajućih mjera NSUR-a.¹⁸⁹

Ključne mjere spomenute u Poglavlju 4.1., od kojih su neke bile usmjerene na mlade i žene, doprinijele su većem zapošljavanju Roma evidentiranih na HZZ-u na otvorenom tržištu rada – 170 Roma (76 žena) 2012. godine¹⁹⁰ i 226 (114 žena) 2013. godine,¹⁹¹ od kojih oko 72% nisu imali formalno obrazovanje ili su završili osnovnu školu, a 65% ih je bilo u dobi od 15–35.

Primjer političke mjere aktivnog zapošljavanja HZZ-a usmjerene isključivo na Rome je: „Pola-pola i za osobe romske nacionalne manjine“. Njom se težilo potaknuti potencijalne poslodavce da zapošljavaju Rome, sufinanciranjem 75% odgovarajućih troškova bruto plaće svakog zaposlenika u razdoblju od 24 mjeseca.¹⁹²

183 Isto, 3–5.

184 Vidi Hrvatski zavod za zapošljavanje, „Rezultati provedbe Mjera aktivne politike zapošljavanja u 2013. godini – Ukupni korisnici Mjera aktivne politike zapošljavanja u 2013. godini do 31.12.2013. godine“

185 Vidi Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, 11.

186 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 74–76.

187 Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 53.

188 Isto, 51.

189 Dostupni podaci i statistike su podijeljeni po dobi, spolu, trajanju nezaposlenosti, regionalnoj (ne)zaposlenosti, osnovnim djelatnostima poslodavaca, itd.

190 Vidi Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2012. godine*, 7.

191 Vidi Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, 7.

192 Vidi Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Potpore za zapošljavanje [Employment Subsidies]*, dostupno na: http://www.hzz.hr/UserDocImages/Paket_potpore_Letak.pdf.

Nekoliko lokalnih projekata usmjerenih na povećanje ljudskog kapitala nedovoljno obrazovanih osoba te za uklanjanje prepreka za uključivanje Roma na tržište rada 2012. i 2013. godine proveli su i razni sudionici, u okviru IPA IV – Razvoj ljudskih potencijala; npr. projekt iz 2011./2012. godine „Novo sutra za romsku zajednicu Đurđevac“,¹⁹³ kojeg je provodio Centra za socijalnu skrb u Đurđevcu u Koprivničko-križevačkoj županiji; projekt „Gastrostart“,¹⁹⁴ kojeg u 2013./2014. godini provodi Centar za socijalnu skrb u Čakovcu u Međimurskoj županiji; i projekt „Održiva budućnost kroz integraciju Roma“,¹⁹⁵ kojeg u 2013./2014. godini provodi Centar za mlade iz Osijeka.

Napori za podizanje javnog razumijevanja koristi za cijelo društvo od integracije Roma (uključujući Romkinje) bili su pojačani stalnim terenskim posjetima osoblja HZZ-a potencijalnim poslodavcima i razmjenom informacija o mogućnostima zapošljavanja nezaposlenih Roma, provođenjem različitih mjera s naglašenom međuetničkom dimenzijom, kao i provođenjem antidiskriminacijskih intervencija i kampanja o kojima je raspravljeno u poglavljima 2.2.-5.

Potpora samozapošljavanju i poduzetništvu

U Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije 2011. godine ukazuje se na vrlo nisku stopu samozapošljavanja u Hrvatskoj – 1,58% među Romima i 3.95% među neromskim stanovništvom u dobi između 15 i 65 godina. U studiji se ukazuje i da je stopa učestalosti neformalne zaposlenosti među Romima sedam puta veća nego među neromskim stanovništvom (40,4% u odnosu na 5,85%).¹⁹⁶

Jedan od posebnih ciljeva u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine je povećanje stope formalnog samozapošljavanja Roma, provođenjem širokog spektra ciljanih intervencija i mjera, uključujući i sufinanciranje bruto minimalne plaće samozaposlenih osoba u prve dvije godine rada te otvaranje kreditnih linija za mikro-financiranje, s posebno prilagođenim uvjetima za mikro i male poslove koje tradicionalno obavljaju Romi.¹⁹⁷ U Strategiji se ukazuje i na Romkinje, kao posebno „ciljanu“ skupinu.

U 2012. i 2013. godini, u okviru Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja 2011.–2012., HZZ je na informativnim radionicama i savjetovanjima provodio izobrazbe usmjerene na samozapošljavanje Roma. U ovu mjeru su 2012. godine bila uključena 43 Roma (7 žena) te 61 (13 žena) 2013.¹⁹⁸ godine. Radi usporedbe, 2011. godine je u istu mjeru bilo uključeno 38 Roma (6 žena), dok 2009. i 2010. godine nije bio zabilježen niti jedan korisnik. Godine 2013. pet Roma i dvije Romkinje bili su korisnici sufinanciranja samozapošljavanja Roma.

Projekt „Društveno uključivanje i zapošljavanje Roma kroz biodinamičku poljoprivredu“, kojeg u 2013./2014. godini, na području Međimurske županije, provodi Autonomni centar – ACT iz Čakovca, je primjer intervencije usmjerene na lokalno samozapošljavanje i poticanje poduzetništva među Romima u okviru IPA IV programa.

Djelovanje po pitanju mobilnosti roma iz ruralnih područja na tržištu rada

Ni u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine, niti u prethodnom NSUR-u se posebno ne razmatra pitanje mobilnosti Roma iz ruralnih područja na tržištu rada, dijelom zbog nepostojanja sustavnih podataka o

193 Vidi, npr., Veljko Kajtazi, „Novo sutra za romsku zajednicu – Đurđevac“, 1. lipnja 2012., dostupno na: <http://veljkokajtazi.com/wordpress/novo-sutra-za-romsku-zajednicu-durdevac>.

194 Vidi Centar za socijalnu skrb Čakovec, „Gastrostart“, dostupno na: http://czss-ck.hr/?Projekti___Gastrostart.

195 Vidi Youth Centre Osijek, „Project: Sustainable Future through the integration of Roma“, 28. kolovoza 2013., dostupno na: <http://www.cnc.hr/projekti/Project-Sustainable-Future-through-the-integration-of-Roma---/32.html>.

196 Vidi UNDP–World Bank–European Commission Regional Roma Survey 2011.

197 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 57–58.

198 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2012. godine*, 13; *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine*, 14.

posebnostima pojedinih mikroregija, kako je to spomenuto u Poglavlju 4.4. Međutim, u Strategiji se općenito ističe da se situacija u romskim zajednicama razlikuje ovisno o regiji u kojoj žive te se spominje potreba osiguravanja boljeg uvida u te regionalne razlike i njihovo bolje razumijevanje. Stoga se u Strategiji predviđa mapiranje romskih mikroregija u nepovoljnom položaju, kao i segregiranih ili marginaliziranih romskih naselja.¹⁹⁹

Dok se u NSUR-u i ostalim strateškim dokumentima ne spominju Romi kao posebna – “ciljana” skupina u okviru programa poljoprivrednih poticaja, u Strategiji su sadržane poveznice na korištenje odgovarajućih izvora financiranja EU, u svrhu njenog provođenja, poput IPA-e i programa i instrumenata kohezijske politike EU.²⁰⁰

STUDIJA SLUČAJA: Uključivanje Roma u programe javnih radova u Brodsko-posavskoj županiji

Prema podacima popisa stanovništva 2011. godine, na području Brodsko-posavske županije živi 1.178 Roma, koji čine 0,78% ukupnog stanovništva županije. U odnosu na popis iz 2001. godine kada je bilo popisano 586 Roma, njihov službeni broj u županiji se povećao za oko 50%. Od 2007. godine, sukladno Nacionalnom programu za Rome iz 2003. godine i Akcijskom planu Desetljeća za uključivanje Roma 2005.- 2015. godine, HZZ je provodio mjere za zapošljavanje Roma u okviru programa javnih radova kroz dva usmjerena programa „Romi za Rome“ i „Romi za lokalnu zajednicu“. Program „Romi za Rome“ je bio usredotočen na uključivanje Roma u javne radove za izgradnju i održavanje infrastrukture u romskim naseljima, dok su u okviru programa „Romi za lokalnu zajednicu“ Romi uglavnom zapošljavani u programima zaštite okoliša, u komunalnim djelatnostima, šumarstvu, poljoprivredi i sl. Navedeni programi su, unatoč početnim poteškoćama, profunkcionirali i mogu poslužiti kao pozitivni primjeri modela za zapošljavanje Roma. Tijekom 2012. i 2013. godine, na području Brodsko-posavske županije, u okviru tih programa, bilo je zaposleno 65 pripadnika romske zajednice – 45 Roma (uključujući tri žene Romkinje) 2012. te njih 20 (samo muškog spola) 2013. godine. U okviru oba programa, zaposleni su Romi uglavnom obavljali poslove uređivanja javnih površina u Gradu Slavonskom Brodu, uključujući lokalno „romsko naselje“.

Mišljenja i stavovi pripadnika lokalne romske zajednice o uključivanju Roma u programe javnih radova su razmotreni u fokus grupi, koja je za potrebe izrade ove Studije slučaja okupljena krajem ožujka 2014. godine. U nju se uključilo 17 Roma iz „romskog naselja“ u Slavonskom Brodu, uključujući i predsjednika gradskog Vijeća romske nacionalne manjine i predstavnike triju romskih udruga.

Sudionici grupe su ocijenili pokretanje javnih radova putem regionalnih ureda HZZ-a, kojima je omogućeno zapošljavanje romskog stanovništva, rekavši da su javni radovi dobri, jer omogućuju zaposlenicima stjecanje radnih navika i vrijednu praksu za rad na drugim vrstama poslova. Posebno dobar aspekt programa javnih radova, prema njihovom mišljenju, je da se njima rješavaju problemi romskih naselja (romska naselja se čiste i uređuju te se rješavaju komunalni problemi u njima) te smatraju da bi se s tom praksom trebalo nastaviti. Većina sudionika smatra da su programi javnih radova jedina mogućnost za zapošljavanje mladih Roma te bi taj model zapošljavanja trebalo nastaviti i proširiti. Drugi pozitivni aspekt prema njihovom mišljenju je sudjelovanje gradskog Vijeća romske nacionalne manjine u aktivnostima na području javnih radova, jer je Vijeće doprinosilo pravednosti u procesu zapošljavanja, čineći napore da se svim Romima koji žele raditi pruži jednaka prilika za zapošljavanje. Time su izbjegnute loše prakse privilegiranja članova i simpatizera lokalnih romskih organizacija.

nastavio na str.62

199 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 121.

200 Isto, 131–135.

Sudionici su ključnim ograničenjima programa ocijenili zapošljavanje na relativno kratak vremenski rok, čime se ne doprinosi dugotrajnom i održivom smanjivanju nezaposlenosti među romskim stanovništvom. Također, da program ne pruža priliku za zapošljavanje većeg broja zainteresiranih osoba. Anketirani sudionici su uglavnom bili mišljenja da bi trebalo omogućiti zapošljavanje u programima javnih radova na rok od najmanje 12 mjeseci, jer bi se samo dugotrajnijim zapošljavanjem osiguralo ostvarivanje značajnijih i održivijih rezultata u pogledu integracije i unaprjeđenja položaja romskog stanovništva. Iskazali su i potrebu za učinkovitijim rješavanjem statusa Roma, uključenih u javne radove, po završetku razdoblja zaposlenja. To se naročito odnosi na potrebu ubrzavanja postupka stjecanja njihovih prava nakon prijavljivanja HZZ-u i Centru za socijalnu skrb.

5. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Proširenje obuhvata zdravstvenim i socijalnim uslugama

U Zakonu o zdravstvenoj zaštiti propisano je da svaka osoba ima pravo na zdravstvenu zaštitu i na mogućnost ostvarenja najviše moguće razine zdravlja, u skladu s odredbama tog Zakona i Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.²⁰¹ Obvezno zdravstveno osiguranje je zajamčeno svoj djeci do navršene 18. godine života s uređenim statusom prebivališta/boravišta u Hrvatskoj.²⁰² Za Rome koji nemaju hrvatsko državljanstvo (stranci s odobrenim stalnim boravkom u Republici Hrvatskoj, državljani drugih država članica EU i državljani država koje nisu članice EU s registriranim privremenim boravkom u Republici Hrvatskoj), uvjeti i način ostvarivanja i financiranja obveznog zdravstvenog osiguranja uređeni su Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj.²⁰³

Za razliku od mjera predviđenih Akcijskim planom Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. iz 2005. godine, U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine sadržane su jasne odrednice u vezi obuhvata zdravstvenim osiguranjem Roma u Hrvatskoj.²⁰⁴ Radi povećanja obuhvata Roma zdravstvenim osiguranjem, u Strategiji se predviđa uspostava mehanizama za sustavno informiranje i poticanje Roma na rješavanje statusnih pitanja, čime će im se olakšati ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje. Nadalje, u Strategiji je postavljen cilj da se Romima (do 2020.) osigura 100% pristup zdravstvenim uslugama, s naglaskom na starije osobe, osobe s invaliditetom, tjelesnim oštećenjima i posebnim potrebama te mobilne romske skupine.²⁰⁵

Iako je poznato da određeni broj Roma nije uključen u sustav obveznog zdravstvenog osiguranja (uglavnom zbog neriješenih statusnih pitanja i nedostatka odgovarajućih informacija o sustavu), napredak u proširenju prava na osnovnu zdravstvenu zaštitu i pristup uslugama zdravstvene zaštite bilo je relativno teško pratiti zbog nepostojanja odgovarajućih evidencija razdijeljenih po etničkoj pripadnosti. Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje nisu imali podatke o zdravstvenom stanju, zdravstvenoj zaštiti i obveznom zdravstvenom osiguranju Roma.²⁰⁶ U Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011g godine navodi se da 82% odraslih Roma u dobi od 16 ili više godina ostvaruje pravo na zdravstveno osiguranje, dok ih 92% ima pristup zdravstvenim uslugama kada je to potrebno; prema rezultatima iste ankete ta prava ostvaruje 97, odnosno 98% neromskog stanovništva.²⁰⁷ Međutim, u studiji se ukazuje da 44% Roma nema pristup osnovnim lijekovima, dok isti problem pogađa 16% neromskog stanovništva.

Formalne prepreke za pristup zdravstvenim uslugama

Problem obuhvaćenosti Roma zdravstvenim osiguranjem treba razmotriti kao ključnu formalnu prepreku njihovom pristupu zdravstvenim uslugama. S tim u vezi u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine se ukazuje

201 *Zakon o zdravstvenoj zaštiti*, Narodne novine, broj 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11, 12/12, 35/12, 70/12, 144/12, 82/13, 159/13 i 22/14, članak 3. stavak 1.

202 *Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju*, Narodne novine, broj 80/13 i 137/13, članak 9.

203 *Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj*, Narodne novine, broj 80/13.

204 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 66.

205 Isto, 67.

206 *Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020.*, rujan 2012., Narodne novine, broj 116/12, Poglavlje 2.7.6 Zdravlje Roma

207 Vidi UNDP-World Bank-European Commission Regional Roma Survey 2011.

na neriješena statusna pitanja, odnosno neposjedovanje odgovarajućih osobnih dokumenata i nepravodobne prijave na Zavod za zdravstveno osiguranje po završetku ili napuštanju škole ili po prestanku zaposlenja, kao probleme koji sprječavaju uređivanje zdravstvenog osiguranja za određeni broj Roma.²⁰⁸ Uspostavljanje određenih mehanizama, predviđenih u Nacionalnoj strategiji, za rješavanje formalnih prepreka u ostvarivanju pristupa zdravstvenim uslugama spomenuto je u prethodnom poglavlju; dok konkretne mjere utvrđene Akcijskim planom za provedbu Strategije 2013.–2015. godine uključuju:

- redovito informiranje Roma od tijela javne vlasti o njihovim pravima na zdravstvenu zaštitu i povezana statusna pitanja; i
- izradu programa edukacije za medijatore Rome za pitanja zdravlja u romskim zajednicama te pružanje podrške u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu.²⁰⁹

Međutim, službeni podaci o postignućima u provođenju tih mjera još uvijek nisu raspoloživi.

Treba napomenuti kako nadležne institucije izvještavaju da neodređeni broj (uglavnom nezaposlenih) Roma bez zdravstvenog osiguranja ostvaruje zdravstvenu zaštitu na teret proračunskih sredstava, u skladu s Pravilnikom o mjerilima i postupku za utvrđivanje nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatak sredstava za uzdržavanje za osobe s prebivalištem u RH, kojima se zdravstvena zaštita ne osigurava po drugoj osnovi.²¹⁰

Unaprjeđenje pristupa zdravstvenim uslugama

U posljednje dvije do tri godine, glavni fokus u području zaštite zdravlja, uključujući i pristup zdravstvenoj zaštiti, ostao je na provođenju mjera Akcijskog plana Desetljeća 2005.–2015. godine koje su naročito uključile:

- poboljšanje obuhvaćenosti cijepljenjem romske djece;
- poboljšanje zdravlja romske dojenčadi i djece poduzimanjem mjera zdravstvene zaštite radi otklanjanja najčešćih uzroka smrtnosti, prosvjećivanja roditelja te prevencije i liječenja;
- provođenje zdravstvenog prosvjećivanja o planiranju i zaštiti reproduktivnog zdravlja u obitelji, kao i mjere koje promiču sigurno majčinstvo (posebno među trudnicama i roditeljama);
- poboljšanje higijensko-sanitarnih uvjeta u romskim stanovima i naseljima kako bi se spriječile zarazne bolesti (kontrola glodavaca); i
- educiranje i osposobljavanje Roma za medicinske poslove i poslove zdravstvene zaštite.²¹¹

Prema dostupnim službenim podacima, navedene mjere bile su usmjerene na različite romske zajednice (urbane, ruralne, segregirane, itd.) i provedene su na različitim geografskim lokacijama, bilo u prostorijama zdravstvenih i drugih javnih institucija ili (putem mobilnih timova) na terenu.²¹² Međutim, službeni podaci o broju i vrstama poduzetih aktivnosti te njihovim korisnicima i ostvarenim rezultatima i dalje ostaju uglavnom nesistematizirani i neunificirani te nepotpuni i na državnoj i na lokalnoj razini. S tim u vezi, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine navodi se da je „[...] prikupljanje podataka o zdravstvenom statusu i uvjetima života romskog stanovništva na razini područne (regionalne) samouprave u najvećoj mjeri izostalo [...]“ i „[...]da je većina županija oskudno definirala prioritete u vezi sa zdravljem Roma, što onemogućuje provedbe mjera i programa usmjerenih na poboljšanje zdravstvenog stanja romske nacionalne manjine[...]“.²¹³

208 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Nacionalna Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 59.

209 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 41–42.

210 Vidi, npr., *Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020.*, Poglavlje 2.7.6 Zdravlje Roma.

211 Vidi, npr., Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Akcijski plan Desetljeća za uključivanje za 2011. i 2012. godinu*, 16–19.

212 Vidi, npr., Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 38–71.

213 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Nacionalna Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 65–66.

Dakle, imajući u vidu i nepostojanje podataka razdijeljenih po etničkoj pripadnosti, može se zaključiti da službeno prikupljeni podaci, uključujući i podatke iz nekoliko pilot istraživačkih projekata u pojedinih županijama (koji su provedeni u okviru Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine i akcijskih planova Desetljeća za uključivanje Roma), ne pružaju pouzdanu osnovu za mjerenje ukupnog razmjera i utjecaja provođenja NSUR-a i drugih odgovarajućih strateških intervencija na području zdravstvene zaštite Roma.

Diskriminacija u sustavu zdravstvene zaštite i prava pacijenata

U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine razmatra se pitanje diskriminacije u sustavu zdravstvene zaštite u posebnom, mada prilično kratkom, poglavlju.²¹⁴ U njemu se zaključuje da se „predrasude o romskom stanovništvu, što dovodi do diskriminacije, pojavljuju i u području zdravstvene zaštite i među zdravstvenim radnicima“, ali se ukazuje i na nedostatak preciznih podataka s tim u vezi. Dakle, neke naznake diskriminacije i kršenja prava Roma u sustavu zdravstvene zaštite postoje, mada njihov opseg i učestalost pojavljivanja ostaju službeno nezabilježeni. Radi uklanjanja predrasuda i suzbijanja diskriminacije Roma u sustavu zdravstvene zaštite, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine postavljeni su specifični ciljevi za povećanje senzibiliziranosti radnika u sustavu zdravstva za rad s Romima te poboljšanje komunikacije između Roma i liječnika obiteljske medicine. Predviđeno je da će se napredak u ostvarivanju ciljeva mjeriti razinom zadovoljstva romske populacije odnosom zdravstvenih radnika prema njima, putem anketa koje će se provoditi svake godine.²¹⁵

Diskriminacija u područjima zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite zabranjena je Zakonom o suzbijanju diskriminacije iz 2008. godine (za više o diskriminaciji i ulozi Pučkog pravobranitelja kao središnjeg tijela nadležnog za suzbijanje diskriminacije u Republici Hrvatskoj vidi Poglavlje 2.4.).

Prava pacijenata

Zakon o zaštiti prava pacijenata donijet 2004. godine temeljni je pravni akt kojim se uređuju prava pacijenata u Hrvatskoj.²¹⁶ U skladu sa Zakonom, osnovana su povjerenstva za zaštitu prava pacijenata na županijskoj razini (koja se sastoje od predstavnika pacijenata, OCD-a i stručnjaka u području prava pacijenata) i povjerenstvo nadležnog ministarstva na državnoj razini (koje se sastoji od predstavnika odgovarajućih OCD-a, Ministarstva zdravlja i medija). Povjerenstva su, između ostalog, nadležna za praćenje provođenja odgovarajućih propisa, kao i povreda pojedinačnih prava pacijenata. Međutim, u Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva 2012.–2020. godine navodi se da usvajanje tog Zakona nije značajno doprinijelo zaštiti prava pacijenata, uglavnom zbog nedostatka institucionalnih kapaciteta i političke volje te transparentnosti u njegovom provođenju.²¹⁷ U Strategiji se ukazuje i da pacijenti nisu dovoljno svjesni svojih prava i da je potrebno razviti odgovarajući sustav za praćenje ostvarivanja njihovih prava. U godišnjim izvješćima 2010.–2013. godine, Pučki pravobranitelj ističe da Zakon ne sadrži odredbu o učinkovitom pravnom sredstvu za zaštitu prava pacijenata i, u tom smislu, stalno daje preporuke za odgovarajuće izmjene i dopune Zakona.²¹⁸

U Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva 2012.–2020. godine, u zasebnom poglavlju²¹⁹ se razmatra i problem korupcije u zdravstvu. Prema rezultatima Globalnog barometra korupcije 2013. godine Transparency International-a, na ljestvici od 1 (bez korupcije) do 5 (potpuna korupcije) zdravstveni sektor u Hrvatskoj je ocijenjen s 3,8.²²⁰

214 Isto, 63–64.

215 Isto, 68.

216 *Zakon o zaštiti prava pacijenata*, Narodne novine, broj 169/04 i 37/08.

217 Vidi Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020., Poglavlje 3.7.2 Stanje prava pacijenata.

218 Pučka pravobraniteljica, *Izvješće Pučke pravobraniteljice za 2013. godinu*, 31. ožujka 2014., 96–97, dostupno na: <http://www.ombudsman.hr/index.php/hr/izvjesca/izvjesce-pucke-pravobraniteljice/finish/20-2013/55-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2013-po-prvi-puta-objedinjeno-izvjesce-o-stanju-ljudskih-prava-u-hrvatskoj-i-radu-ureda>.

219 Vidi Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020., Poglavlje 3.7.5 Problem korupcije.

220 Vidi Transparency International Croatia, „Građani Hrvatske najkorumpiranijim smatraju političke stranke, sudstvo i javne službenike“, 2013, dostupno na: <http://www.transparency.hr/hr/sto-radimo/globalni-barometar-korupcije/41>.

Ciljane kampanje za podizanje svijesti o zdravlju

Tijekom 2011. i 2012. godine aktivnosti podizanja svijesti i intervencije usmjerene na zdravlje Roma provedene su prvenstveno mjerama Akcijskog plana Desetljeća 2005.–2015. godine (vidi Poglavlje 5.3.). Nadležne nacionalne i područne (regionalne) vlasti i zdravstvene ustanove izvjestile su o brojnim romskim korisnicima obuhvaćenim informativnim i edukacijskim mjerama, koje su provedene u županijama i na mjestima s brojnijim romskim stanovništvom.²²¹ Iako su se razlikovale po opsegu i broju korisnika, ovisno o lokaciji, mjere su uključivale aktivnosti prevencije i kontrole zaraznih bolesti, uključujući kampanje cijepljenja djece predškolske i školske dobi; epidemiološke inspekcije u romskim naseljima i školama za rano otkrivanje izvora zaraze i načina prijenosa; preglede djece u ranom djetinjstvu; zdravstveno prosvjeđivanje o planiranju obitelji i očuvanju reproduktivnog zdravlja, majčinstva i higijeni; redoviti zdravstveni rad i informiranje – tijekom posjeta, o preventivnim mjerama zdravstvene zaštite te redovite liječničke preglede, uključujući i one u okviru posebnih zdravstvenih kampanja i projekata; distribuciju edukativnih publikacija, itd. Najvidljiviji napredak u provođenju spomenutih mjera je postignut u povećanju broja cijepljene romske predškolske i školske djece, koji je u nekim sredinama dosegao i do 100% pokrivenosti i bio jednak stopi cijepljene neromske djece iste dobi. Vezano za cijepljenost romske djece, u Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine se navodi da je ta cijepljenost dosegla 97% među romskom djecom u predškolskoj dobi do 6 godina starosti te 96% među djecom u školskoj dobi od 6 godina.²²²

Treba spomenuti da su Akcijskim planom za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.–2015. godine dodatno razvijene i, do određene mjere, proširene mjere koje su se provodile u razdoblju primjene prethodnog NSUR-a (2003.) i akcijskih planova Desetljeća. Na primjer, u Akcijskom planu 2013.–2015. godine izričito se predviđaju mjere usmjerene na razvoj i provođenje edukativnih programa i kampanja (medijske emisije, brošure, tiskane materijale, tribine, predavanja, radionice, igraonice) za podizanje svijesti Roma o osobnoj odgovornosti za vlastito zdravlje. U Akcijskom planu se predviđaju i potpore OCD-ima; naročito njihovim projektima usmjerenim na podizanje svijesti o prevenciji bolesti, zdravim načinom života i zaštiti mentalnog zdravlja.²²³ Radionice „Prevencija zdravlja i borba protiv ovisnosti“, koje je provela Udruga za promicanje obrazovanja Roma u Hrvatskoj „Kali Sara“, su primjer provođenja tih mjera u 2013. godini. Radionice je financijski podržalo Ministarstvo zdravlja, a uključile su 50 sudionika, većinom Romkinja, iz Siska, Grubišnog Polja, Palanjeka, Zagreba, Kutine, Gračenice, Koprivnice, Čakovca i Varaždina.

Koordinacija između zdravstvenog i drugih sektor

Kao što je navedeno u poglavlju 1.3., formalni okviri i djelotvorni mehanizmi za učinkovitu koordinaciju između različitih razina upravljanja u provođenju i praćenju Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. iz 2005. godine su nedostajali. Značajnija koordinacija između sektora zdravstvene zaštite i drugih sektora, u smislu sustavnog i integriranog pristupa zdravlju, do sada nije zabilježena.

221 Vidi, npr., Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*, 38–71.

222 Vidi UNDP–World Bank–European Commission Regional Roma Survey 2011.

223 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 45–47.

STUDIJA SLUČAJA:

Provođenje mjera za unaprjeđenje zdravlja romske djece i mladih u gradu Zagrebu

Početak 2014. godine, radi bolje procjene provođenja posebnih mjera aktualne nacionalne i gradske strategije za uključivanje Roma u području zdravstvene zaštite djece i mladih, članica romskog Nacionalnog Vijeća obavila je razgovore s odabranim predstavnicima romskih i neromskih sudionika.

Rad na Studiji bio je usredotočen na procjenu provođenja i rezultata dvije posebne mjere:

- sustavan rad na poboljšanju zdravlja romske dojenčadi i djece izjednačavanjem cijepljenosti romske djece s ostalom populacijom (povećanje udjela cijepljene romske djece); i
- zdravstveno prosvjećivanje o planiranju obitelji i prezentacije o očuvanju reproduktivnog zdravlja i sigurnog majčinstva, naročito među trudnicama i babinjačama (edukacija romskih pomagača, edukacija romskih obitelji uz pomoć patronažnih timova).

U razgovoru s voditeljicom Odjela za zdravstvo u Gradskom uredu za zdravstvo ukazano je, između ostalog, na problem nepostojanja preciznih podataka o cijepljenosti djece razdijeljene po etničkoj pripadnosti. Na upit o opsegu cijepljenosti romske djece, dobiven je odgovor da Ured nema te podatke i da im ih nadležni liječnici ni ne dostavljaju u svojim izvješćima. Voditeljica Odjela je kazala da te podatke ne bi ni mogla dati, jer bi se to moglo smatrati diskriminacijom.

Predstavnica jedne pedijatrijske ordinacije pri Domu zdravlja Zagreb – Istok, koja smatra da ta ordinacija obuhvaća najviše romske populacije u cijelom Zagrebu, ukazala je na sljedeće izazove u provođenju planiranih mjera:

- u nekim slučajevima postoji problem uspostavljanja odgovarajućeg kontakta i suradnje s romskim roditeljima;
- roditelji Romi često ne ispunjavaju svoje obaveze dovođenja djece na cijepljenje ili sistematske medicinske preglede (u toj ordinaciji čak je 80 % nepotpuno cijepljene romske djece);
- liječnica upozorava patronažne sestre u slučajevima kada roditelji ne dovode djecu na cijepljenje; međutim, patronažni rad na terenu je prilično otežan zbog loših uvjeta u romskim naseljima;
- romsku djecu dovode liječnici samo kada su teško bolesna, rijetko preventivno;
- na romskoj djeci često su zamjetni neodgovarajući higijenski standard i uvjeti u kojima žive.

U raspravi u fokus grupi, u kojoj su sudjelovali pripadnici romske zajednice s područja više gradskih naselja sa značajnijom koncentracijom Roma (npr. Kozari putovi, Trnava, Petruševac, Struge), izraženi su sljedeći stavovi i razmišljanja o provođenju ciljanih mjera zdravstvene zaštite:

- važno je više ulagati u edukaciju mladih Roma vezano za rano stupanje u brak (vanbračnu zajednicu) i planiranje obitelji, kao i u edukaciju o reproduktivnom zdravlju, zaštiti od spolnih bolesti i unaprjeđenju životnih uvjeta;
- romske djevojke koje su prisustvovala savjetovanju o zdravlju/reproduktivnom zdravlju i planiranju obitelji takva savjetovanja smatraju vrlo korisnim;
- romski roditelji često nedovoljno brinu o djeci zbog teških i loših životnih uvjeta;
- u gradskim romskim naseljima djeca su nedovoljno obuhvaćena mjerama cijepljenja;
- romske OCD-e bi mogle i trebale više doprinositi zdravstvenom prosvjećivanju;
- položaj Roma se malo poboljšao, ali bi situacija trebala biti bolja s obzirom na financijska ulaganja i projekte usmjerene na romsko stanovništvo.

U Studiji slučaja ponovno se naglašava problem neuspjeha u prikupljanju podataka razdijeljenih po etničkoj pripadnosti i, stoga, neodgovarajućeg praćenja obuhvata Roma posebnim integracijskim mjerama u području zdravstva te u postizanju ciljanih rezultata. U njoj se ukazuje na potrebu poboljšanja i intenziviranja aktivnosti usmjerenih na informiranje i prosvjećivanje Roma o pristupu zdravstvenim

uslugama i funkcioniranju zdravstvenog sustava, s posebnim naglaskom na roditelje i adolescente. U Studiji se sugerira da pravilno planiranje suradnje i promicanje suradnje između nadležnih zdravstvenih institucija i lokalnih romskih sudionika, posebice lokalnih NVO i institucija, kao i prihvaćanje njihove uzajamne odgovornosti u provođenju strateških mjera u području zdravlja, mogu značajno doprinijeti predviđenim mjerama širenja informacija i poboljšanju zdravlja Roma, naročito onih koji žive u segregiranim i marginaliziranim romskim naseljima.

6. STANOVANJE

Desegregacija i nediskriminatorski pristup stanovanju

Iako se u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine upućuje na načela „destigmatizacije, desegregacije i degetoizacije“ u rješavanju stambenih pitanja Roma,²²⁴ u njoj se ne predviđaju jasni i sustavni planovi i mjere za promicanje stambene desegregacije segregiranih romskih područja. Točan broj Roma koji žive u segregiranim sredinama je teško utvrditi, prvenstveno stoga jer nadležne lokalne i područne (regionalne) vlasti nisu službeno registrirale mnoga segregirana „romska naselja“, ili ih uključila u svoje planove prostornog uređenja.

Slično kao u Nacionalnom programu za Rome iz 2003. godine, u Strategiji se radije usmjeravaju ciljevi i mjere na istraživanje prostorne organizacije romskih naselja, prostornog uređenja i zaštite okoliša, kao i legalizaciju i podizanje standarda i adekvatnosti stambenih objekata Roma u segregiranim romskim sredinama. Te mjere, uključujući nekoliko planova za osiguravanje socijalnog stanovanja za romske obitelji u potrebi, predviđene su kao ključne „desegregacijske“ intervencije u području stanovanja.²²⁵ Stoga, planiranjem i provođenjem većine intervencija vezanih uz stanovanje u izdvojenim sredinama, Strategija je u određenoj mjeri protivna načelima desegregacije i degetoizacije koja se u njoj općenito promiču. U Poglavlju 1.4. opisan je primjer neusuglašenosti između glavnih integracijskih/desegregacijskih i ciljanih politika u području stanovanja i prostornog planiranja u segregiranim romskim naseljima, što može doprinijeti zadržavanju društvene i prostorne razdvojenosti romskog i neromskog stanovništva.

Ne postoje mjerljivi ili drugi sustavni pokazatelji o promjenama u broju Roma koji su živjeli u segregiranim sredinama 2012. i 2013. godine.

Pristup infrastrukturi komunalnih i socijalnih usluga

Provođenje NSUR-ovih politika prostornog uređenja i legalizacije romskih stambenih objekata i naselja smatra se ključnim pravnim i tehničkim uvjetom za razvoj komunalne strukture i strukture socijalnih usluga unutar i oko segregiranih romskih naselja te su, kao takve, te mjere ostale visoko prioritetne tijekom 2012. i 2013. godine. S tim u vezi, treba spomenuti da je novousvojenim zakonom iz 2012. godine²²⁶ (kojim se uređuju uvjeti, postupak i pravne posljedice uključivanja nezakonito izgrađenih zgrada u pravni sustav) krajnji rok za podnošenje zahtjeva za legalizaciju bespravno izgrađenih objekata bio 30. lipnja 2013. godine. S obzirom da postupak legalizacije zahtijeva dodatna sredstva koja Romi često nemaju, vlasti su 2013.²²⁷ godine dodijelile sredstva za legalizaciju više od 350 romskih kuća.

Vlasti izvješćuju o brojnim mjerama usmjerenim na razvoj komunalne infrastrukture i socijalnih usluga u i oko segregiranih romskih naselja u 2012. i 2013. godini; uglavnom ukazujući na izgradnju pristupnih cesta i vodovodne mreže te rekonstrukciju stambenih objekata u Varaždinskoj, Međimurskoj, Sisačko-moslavač-

224 Vidi Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 83.

225 Isto, 87.

226 *Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama*, Narodne novine, broj 86/12 i 143/13.

227 Podatak predstavio Veljko Kajtazi, romski zastupnik u Hrvatskom saboru i predsjednik Romskog nacionalnog vijeća, na ceremoniji u povodu Svjetskog dana Roma održanoj u Zagrebu, 8. travnja 2014.

koj i Osječko-baranjskoj županiji.²²⁸ Financijska sredstva za te namjene su uglavnom osigurana iz državnog proračuna, posredstvom Povjerenstva za praćenje Nacionalnog programa za Rome i (nacionalnog) Savjeta za nacionalne manjine. Na primjer, Savjet za nacionalne manjine je 13. lipnja 2013. godine odobrio financijske potpore/sufinanciranje za lokalne intervencije u iznosu od 550.000,00 kuna i to: Varaždinskoj županiji (za uređenje dječjeg igrališta u Općini Petrijanec), Gradu Grubišno Polje (za uređenje jedne ulice), Gradu Kutini (za izgradnju društvenog doma za Rome); Gradu Đurđevcu (za rekonstrukciju ceste u lokalnom romskom naselju); Općini Petlovac (za dovršetak objekata u romskom naselju u Torjancima); i Općini Darda (za gradnju kulturnog centra Roma u Baranji).²²⁹ Najveće ulaganje u poboljšanje infrastrukture u romskim naseljima 2012. i 2013. godine, u vrijednosti većoj od 1.9 milijuna eura, ostvareno je kroz IPA 2008 „Projekt potpore Romima – faza III: Infrastrukturna poboljšanja u romskim naseljima Orehovica i Sitnice“, u Međimurskoj županiji. Projekt je bio usmjeren na izgradnju komunalne infrastrukture, uključujući ceste i sustave opskrbe vodom i strujom.²³⁰

Što se tiče podataka o udjelu Roma bez pristupa određenim komunalnim infrastrukturnim uslugama, u Regionalnoj studiji UNDP-a, Svjetske banke i Europske komisije iz 2011. godine se navodi da oko 35% romskih kućanstava nema vodu iz vodovoda u stanu ili u vrtu/dvorištu; 45% ih nema unutarnji zahod ili kupaonicu; dok ih 88% u svojim stambenim objektima ima pristup električnoj energiji.²³¹

Iako su navedene intervencije imale pozitivne učinke na neke lokalne romske zajednice, preciznije mjerljive naznake o promjeni broja Roma s poboljšanim pristupom komunalnoj infrastrukturi i socijalnim uslugama za 2012. i 2013. godinu nisu službeno predočene i teško ih je neslužbeno procijeniti.

Socijalno stanovanje

Ne postoje posebni propisi kojima bi bile uređene obveze države u području osiguravanja stambenog smještaja za socijalno ugroženo stanovništvo, uključujući i Rome, dok posebne mjere u području socijalnog stanovanja uglavnom provode malobrojne jedinice lokalne samouprave.

U okviru ciljeva na području stanovanja, u Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine, se predviđa primjena „socijalnih programa osiguravanja stambenog zbrinjavanja za romske obitelji i pojedince gdje je to potrebno“.²³² U Strategiji se predviđa i zamjena romskih stambenih jedinica koje se ne mogu legalizirati te izgradnja kuća za Rome u skladu sa Zakonom o područjima od posebne državne skrbi, sukladno planovima područne (regionalne) i lokalne samouprave.²³³ Ove mjere su dodatno razrađene i ugrađene u Akcijski plan za provedbu NSUR-a za razdoblje 2013.–2015. godine, ali službena izvješća s preciznim podacima o njihovom utjecaju, dostupnosti socijalnog stanovanja i broju romskih korisnika u 2013. godini do sada nisu objavljena.

Međusektorski pristup intervencijama u stanovanju

U Nacionalnoj strategiji iz 2012. godine se zaključuje da bi „stanovanje trebalo biti sastavnim dijelom većine nacionalnih strategija i programa, ali i mjera kao pitanje koje obuhvaća sve značajne sektore, dok aktivnosti vezane uz stanovanje trebaju biti dio integriranog pristupa uključujući, posebice, ljudska prava, obrazovanje, zdravstvo, socijalna pitanja, zapošljavanje i sigurnost te desegregaciju.“²³⁴ Međutim,

228 Vidi, npr., Government Office for Human Rights and Rights of National Minorities, *Roma Decade Progress Report 2012 [Izvješće o napretku Desetljeća za 2012.]*

229 Vidi Savjet za nacionalne manjine, *Zapisnik sa 53. sjednice Savjeta za nacionalne manjine*, 11 rujna 2013., dostupno na: http://www.savjet.nacionalne-manjine.info/files/2013/zapisnik_53_2013.doc.

230 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, „Projekti u okviru programa Phare i IPA“, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=9.

231 Vidi UNDP–World Bank–European Commission Regional Roma Survey 2011.

232 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Nacionalna Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 87.

233 *Zakon o područjima posebne državne skrbi*, Narodne novine, broj 86/08, 57/11, 51/13, 148/13 i 76/14. Zakon je usmjeren na bivša ratom pogođena područja i nerazvijene regije u državi.

234 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Nacionalna Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]*, 84.

2012. i 2013. godine nije bilo značajnijih ili vidljivijih poboljšanja u širenju obuhvata stambenih intervencija, urbanog planiranja i ruralnog razvoja ili u činjenju da iste postanu dijelom sveobuhvatnog međusektorskog pristupa.

Sudjelovanje regionalnih i lokalnih vlasti i zajednic

Uključenost regionalnih i lokalnih vlasti i zajednica u provođenje mjera NSUR-a problematizirana je u poglavljima 1.2. i 1.3.

Međutim, od usvajanja Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine područne (regionalne) i lokalne vlasti uglavnom su bile uključene u stvaranje uvjeta za urbanizaciju romskih naselja; prije svega u području prostornog planiranja, stvaranjem i usvajanjem odgovarajućih prostornih planova i ostale dokumentacije. U razdoblju između 2004. i početka 2013. godine izrađeno je svih 14 županijskih programa za poboljšanje stanja prostora i okoliša na lokacijama nastanjenim Romima, od kojih je 13 i usvojeno.²³⁵ Istovremeno, izrađeno je i usvojeno 25 prostornih planova za 17 lokacija u 16 jedinica lokalne samouprave s područja 13 županija.²³⁶

Sudjelovanje regionalnih i lokalnih vlasti u provođenju stambenih mjera od značaja za Rome može se promatrati i kroz njihovo sudjelovanje u PHARE 2005, PHARE 2006 i IPA 2008 projektima potpore Romima Faza I.-III., koji su provedeni u 6 romskih naselja smještenih na području Međimurske županije.²³⁷ Prema mišljenju ULJPPNM-a, unatoč brojnim izazovima u njihovoj pripremi i provođenju, stečeno iskustvo iz ta tri projekata financirana od EU trebalo bi doprinijeti boljem planiranju sličnih intervencija i poboljšanju suradnje među sudionicima na središnjoj i lokalnoj razini u budućnosti.

STUDIJA SLUČAJA:

Mjere za unaprjeđenje uvjeta stanovanja i života Roma u gradu Slavonskom Brodu

Prema rezultatima popisa stanovništva 2011. godine, grad Slavonski Brod ima 59.141 žitelja, od kojih su 1.142 ili 1,93% Romi. Na području grada postoji segregirano „romsko naselje“. Od 2006. godine, u okviru mjera Nacionalnog programa za Rome iz 2003. godine i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015. godine, Slavonski Brod je započeo s aktivnostima usmjerenim na ostvarivanje mogućnosti zadržavanja i legalizacije svih romskih objekata te opremanje „romskog naselja“ potrebnom infrastrukturom.

Konkretni ciljevi i aktivnosti grada u prethodnom razdoblju bili su:

- 1. Riješiti imovinsko pravne odnose: pokrenuti su postupci da bi se pripadnicima romske nacionalne manjine kao stvarnim korisnicima obiteljskih kuća, omogućilo pravo vlasništva nad zgradama. U 2013. godini izrađen je elaborat parcelacije „romskog naselja“, kao jedan o preduvjeta za rješavanje imovinsko-pravnih odnosa.*
- 2. Pokrenuti postupke legalizacije bespravno sagrađenih objekata: podneseno je oko 400 zahtjeva za legalizaciju bespravni objekata u „romskom naselju“. Međutim, ti se predmeti nisu mogli rješavati zbog nepotpune dokumentacije pa je pokrenut postupak kompletiranja dokumentacije te se započelo s obradom predmeta.*
- 3. Urediti komunalnu infrastrukturu: uređeni su oborinski sustavi u jednoj ulici te je izvršena modernizacija makadamskih cesta (asfaltiranjem i nasipanjem tucanikom).*

nastavio na str.72

235 Vidi Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]*, 74.

236 Isto, 75.

237 Vidi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, „Projekti u okviru programa Phare i IPA“.

Krajem ožujka 2014. godine, u „romskom naselju“ je organizirana fokus grupa, u kojoj su okupljeni pripadnici romske zajednice kako bi raspravili i razmotrili dosadašnje aktivnosti i rezultate mjera usmjerenih na poboljšanje uvjeta života u naselju.

Sudionici fokus grupe su potvrdili da su lokalne vlasti uložile značajne napore i sredstva u poboljšanje infrastrukture u naselju (vodovodna mreža, elektro mreža, asfaltiranje cesta), ali su naglasili i da još postoje dijelovi naselja bez mogućnosti priključka na vodovodnu i elektro mrežu te da bi te sustave/mreže trebalo proširiti i dograditi, kao i dovršiti asfaltiranje cesta. Sudionici su naveli i da je postupak parcelacije zemljišta pokrenut, ali tek nakon velikog angažmana Vijeća romske nacionalne manjine. Na inicijativu Udruženja Roma „Ludari Rumunjskog porijekla“ izgrađena je nadstrešnica na autobusnom stajalištu u naselju.

Najprioritetnija pitanja i dalje ostaju problem legalizacije bespravni objekata te problemi priključivanja na vodovodnu i elektro mrežu i kanalizacijski sustav. Naime, izgradnja vodovodne, elektro i kanalizacijske mreže u naselju nije dala odgovarajuće rezultate u smislu poboljšanja uvjeta življenja, jer je legalno priključivanje na postojeće mreže uvjetovano pravnim statusom stambenih objekata. Nadležna komunalna poduzeća ne dozvoljavaju priključivanje na komunalne infrastrukturne mreže bez uredne dokumentacije, koja uključuje rješenje o legalizaciji, građevinsku dozvolu ili rješenje o izvedenom stanju objekta. Slijedom toga, gradsko Vijeće romske nacionalne manjine je od nadležnih institucija zatražilo da, do završetka postupaka parcelacije i legalizacije zemljišta, razmotre mogućnost osiguravanja privremenih priključaka na vodovodnu i elektro mrežu.

U naselju je provedeno čišćenje kanalizacijske mreže, ali su se sudionici fokus grupe požalili na kvalitetu obavljenih radova, jer se otpadna voda još uvijek vraća natrag u naselje.

Oni su procijenili da su životni uvjeti i kvaliteta života u „romskom naselju“ i dalje loši, unatoč mjerama koje su poduzete u području stanovanja jer, prema procjenama sudionika, 95 % žitelja naselja preživljava od primanja socijalne pomoći.

STUDIJA SLUČAJA:

Međusektorska suradnja za stvaranje preduvjeta za parcelizaciju zemljišta i legalizaciju romskog naselja Capraške Poljane u gradu Sisku

Prema rezultatima popisa stanovništva 2011. godine, grad Sisak ima 47.768 stanovnika, od kojih su 648 Romi. Capraške Poljane su romsko naselje u Sisku, koje se nalazi u rubnom dijelu grada; to je najveće romsko naselje u Sisačko-moslavačkoj županiji. Naselje ima oko 150 kuća, u kojima prema neslužbenim procjenama živi oko 1.700 Roma. Romi u naselju žive u bespravno izgrađenim kućama, koje su uglavnom u vrlo lošem stanju. Naselje ima vodovod i mrežnu infrastrukturu za distribuciju električne energije. Međutim, većina stanovnika nema pristup elektro mreži. Ozbiljan problem za naselje je nepostojanje kanalizacije. Ceste su tek djelomično asfaltirane, što stvara određene poteškoće, naročito u kišnim i zimskim razdobljima. U naselju ne postoji društveni dom, kao ni pristup trgovini, ambulanti, pošti ili drugim javnim uslugama. Nema javnog prijevoza, osim autobusa za djecu koja pohađaju osnovnu školu.

Naselje se prostire na zemljištu koje je većim dijelom u vlasništvu grada Siska (površine cca 78.000 m²). Sisak je izradio detaljan plan uređenja naselja, temeljem kojeg bi trebala biti izvršena parcelacija zemljišta. Izrada parcelacijskog elaborata prema detaljnom planu uređenja za naselje Capraške poljane preduvjet je za legalizaciju bespravno sagrađenih stambenih objekata i čitavog naselja, kao i za projektiranje i izgradnju nedostajuće infrastrukture (vodovoda, elektromreže, sustava odvodnje, cesta, i sl.) te legalno priključenje kuća na komunalne mreže.

Sisak je 2013. godine izdvojio nedovoljna financijska sredstva za pokrivanje troškova parcelacije naselja Capraške Poljane, u iznosu od 10–15% stvarno potrebnih sredstava. Početkom 2013. godine romski

predstavnicima u gradu Sisku i Sisačko-moslavačkoj županiji su, u suradnji s udrugom Projekt građanskih prava Sisak (PGP Sisak), organizirali sastanak s predstavnicima gradskih vlasti kako bi raspravili problem osiguravanja nedovoljnog iznosa sredstava. Cilj sastanka je bio razmotriti moguća rješenja za osiguravanje dodatnih financijskih sredstava za postupak parcelacije. Međutim, kako je nakon lokalnih izbora u svibnju 2013. godine došlo do političkih promjena, trebalo je održati drugi sastanak s novim gradskim vlastima. Na ovom sastanku su sudjelovali i predstavnici UNDP-a Hrvatska, kojima se PGP Sisak obratio za pomoć u sufinanciranju projekta parcelacije. Nove gradske vlasti potvrdile su spremnost za suradnju i obećale da će sredstva planirana za parcelaciju osigurati rebalansom proračuna. Istovremeno, krajem 2013. godine, UNDP je potpisao sporazum s gradom Siskom o sufinanciranju projekta parcelacije te je postupak mogao započeti i trenutačno je u tijeku.

U veljači 2014. godine, sukladno Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma 2013.–2020. godine, Sisačko-moslavačka županija je donijela županijski akcijski plan za uključivanje Roma 2013.–2015. godine, kojim se predviđa provođenje mjera za rješavanje pitanja vlasništva i imovinsko pravnih odnosa, kao i provođenje postupka legalizacije u romskom naseljima. U konkretnom slučaju Capraških Poljana. Ta je mjera povezana sa završetkom postupka parcelacije, kao preduvjetom za legalizaciju bespravno sagrađenih romskih stambenih objekata. Trenutačno su, u 2014. godini, u rješavanje problema legalizacije uključeni lokalni predstavnici Roma, zastupnik romske nacionalne manjine u Hrvatskom saboru, lokalne vlasti i nadležno ministarstvo.

BIBLIOGRAFIJA

- Centar za socijalnu skrb Čakovec, „Gastrostart“, web stranica, dostupno na: http://czss-ck.hr/?Projekti___Gastrostart (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Council of Europe, Committee of Ministers, *Resolution CM/ResCMN(2011)12 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Croatia [Rezolucija br. CM/ResCMN(2011)12 o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Hrvatskoj]*, 6. lipanja 2011., dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1812557&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Council of Europe, Committee of Ministers, *Supervision of the execution of the judgment in the case of Oršuš and others against Croatia [Nadzor nad izvršenjem presude u predmetu Oršuš i drugi protiv Hrvatske]*, 2. studenoga 2011., dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1862497&Site=COE> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Council of Europe, *Estimates and official numbers of Roma in Europe [Procjene i službeni broj Roma u Europi]*, ažurirano 2. srpnja 2012., web stranica, dostupno na: http://hub.coe.int/c/document_library/get_file?uuid=3f6c4a82-0ca7-4b80-93c1-fef14f56fdf8&groupId=10227 (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Council of Europe, Secretariat of the Committee of Ministers, *Action Report/Communication from Croatia concerning the case Šečić against Croatia (Application No. 40116/02) [Akcijsko izvješće/Priopćenje Hrvatske o predmetu Šečić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 40116/02)]*, 17. travnja 2012., DH-DD(2012)410, dostupno na: <https://wcd.coe.int/com.intranet.InstraServlet?command=com.intranet.CmdBlobGet&IntranetImage=2075824&SecMode=1&DocId=1882062&Usage=2> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Državni zavod za statistiku (www.dzs.hr) (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI), *ECRI Report on Croatia (fourth monitoring cycle) [CRI(2012)45] [Izvješće ECRI-a o Hrvatskoj (četvrti ciklus praćenja) [CRI(2012)45]]* (Strasbourg, 20. lipnja 2012.), dostupno na: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Croatia/HRV-CbC-IV-2012-045-ENG.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- European Court of Human Rights, *Beganović v. Croatia (Application no. 46423/06) [Predmet Beganović protiv Hrvatske (Zahtjev br. 46423/06)]*, Presuda od 25. lipnja 2009., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-93258> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- European Court of Human Rights, *Đurđević v. Croatia (Application no. 52442/09) [Predmet Đurđević protiv Hrvatske (Zahtjev br. 52442/09)]*, Presuda od 19. srpnja 2011., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105691> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- European Court of Human Rights, *Oršuš and others v. Croatia (Application no. 15766/03) [Predmet Oršuš i drugi protiv Hrvatske (Zahtjev br. 15766/03)]*, Presuda od 16. ožujka 2010., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97689> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- European Court of Human Rights, *Šečić v. Croatia (Application no. 40116/02) [Predmet Šečić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 40116/02)]*, Presuda od 31. svibnja 2007., dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80711> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- European Union Agency for Fundamental Rights – FRA, *Housing conditions of Roma and Travellers in the European Union: Comparative report [Uvjeti stanovanja Roma i Putnika u Europskoj uniji: Komparativni izvještaj]* (Beč, listopad 2009.), dostupni na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/608-ROMA-Housing-Comparative-Report_en.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Government Office for Human Rights and Rights of National Minorities, *Action Plan for the Removal of Obstacles to the Exercise of Particular Rights in the Area of Integration of Foreigners 2013–2015 [Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje od 2013. do 2015. godine]* (Zagreb, srpanj

2013.), dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/30092013/Integration_Action_Plan.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Government Office for Human Rights and Rights of National Minorities, *Roma Decade Progress Report 2012 [Izvješće o napretku Desetljeća za 2012.]* (Zagreb, 2013.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/croatia%20%20roma%20decade%20progress%20report%202012.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Government of the Republic of Croatia, *Action Plan for the implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013 – 2015 [Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine]* (Zagreb, travanj 2013.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/23102013/action%20plan%20for%20the%20implementation%20of%20nris%202013-2015.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Government of the Republic of Croatia, *National Programme for the Roma [Nacionalni program za Rome]* (Zagreb, listopad 2003.), dostupno na: http://www.dijete.hr/en/documents/national-plans-and-strategies/doc_view/221-the-national-program-for-the-roma.raw?tmpl=component (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Government of the Republic of Croatia, *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020 [Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine]* (Zagreb, studeni 2012.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/23102013/national%20roma%20inclusion%20strategy%202013-2020.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2012. godine* (Zagreb, siječanj 2013.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Izvješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj – prosinac 2013. godine* (Zagreb, siječanj 2014.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Potpore za zapošljavanje*, dostupno na: http://www.hzz.hr/UserDocImages/Paket_potpore_Letak.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, „Rezultati provedbe Mjera aktivne politike zapošljavanja u 2013. godini – Ukupni korisnici Mjera aktivne politike zapošljavanja u 2013. godini do 31.12.2013. godine“, web stranica, dostupno na: <http://www.hzz.hr/default.aspx?id=11818> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Index.hr, „Hrvatski zavod za zapošljavanje tvrdi: Nema malverzacija, na ugovoru krivo piše ima programa“, web stranica, 25. travnja 2014., available at: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/hrvatski-zavod-za-zaposljavanje-tvrdi-nema-malverzacija-na-ugovoru-krivo-pise-ima-programa/741862.aspx> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Index.hr, „Jesu li u Međimurju zahvaljujući EU romska djeca 'jednakija od drugih?'“, web stranica, 20. studenoga 2013., dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/jesu-li-u-medjimurju-zahvaljujuci-eu-romska-djeca-jednakija-od-drugih/712467.aspx> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Jagoda Novak, Aron Pecnik and Bajro Bajrić, *Analiza i smjernice za osnaživanje romskog civilnog sektora u Republici Hrvatskoj* (Zagreb: Centar za ljudska prava i Udruga Romi za Rome Hrvatske, 2012.), dostupno na: http://www.ombudsman.hr/dodaci/628_Analiza%20i%20smjernice%20za%20osnazivanje%20kapaciteta%20romskog%20civilnog%20sektora%20u%20RH.doc (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Jagoda Novak, Ivana Faletar and Aron Pecnik, *Provedba Akcijskoga plana Desetljeća za uključivanje Roma za Hrvatsku u periodu 2009. – 2010. godina (u kontekstu Okvira za praćenje Desetljeća za uključivanje Roma, UNDP, 2008)* (Zagreb: Centar za ljudska prava, veljača 2011.), 55., dostupno na: http://www.ombudsman.hr/dodaci/584_Integracija%20Roma-kinja%20-%20Centar%20za%20ljudska%20prava.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Jasenovac Declaration [Jasenovačka deklaracija], 2013., dostupno na: http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9470_file1_jasenovac_declaration.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Ljubomir Mikić, *Korištenje fondova EU za integraciju Roma u Republici Hrvatskoj: Iskustva i izazovi* (Vukovar: Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć – Vukovar i Romsko nacionalno vijeće, studeni 2013.), dostupno na: http://www.center4peace.org/images/PDF/Romi_EU%20fondovi_11%20studeni%202013.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Milena Babić, „Korištenje IPA Fondova za poboljšanje položaja romske zajednice u Hrvatskoj“ (PowerPoint prezentacija, skup „Korištenje fondova EU za uključivanje Roma u Republici Hrvatskoj: Naučene lekcije i perspektive za razdoblje 2014. – 2020.“, Zagreb, 4. listopada 2013.)

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, „Trgovanje ljudima“, web stranica, dostupno na: <http://www.mup.hr/31.aspx> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Moj-posao.net, „O javnim radovima“, web stranica, 18. siječnja 2013., dostupno na: <http://www.moj-posao.net/Vijest/72338/O-javnim-radovima/2/> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

- Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, *Analiza rezultata istraživanja provedenog u sklopu projekta „Pristupačnije i kvalitetnije obrazovanje Roma u Republici Hrvatskoj“* (Zagreb, kolovoz 2010.), dostupno na: http://dokumenti.ncvvo.hr/Kvaliteta_obrazovanja/Romi/analiza_rezultata.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Niall Crowley, Angela Genova and Silvia Sansonetti, *Country Report on Croatia, Empowerment of Romani Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategies – Study* [Izvješće o Hrvatskoj, Osnajivanje Romkinja u okviru Europskog okvira za nacionalne strategije za uključivanje Roma – Studija] (Brussels: European Parliament, 2013), dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493020/IPOL-FEMM_ET\(2013\)493020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493020/IPOL-FEMM_ET(2013)493020_EN.pdf) (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalnog programa za Rome, *Izvješće o provođenju Nacionalnog programa za Roma za 2007., 2008. i 2009. godinu*, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/izvjesce_o_%20provodjenju_nacionalnog_programa_za_rome_2007_08_09.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Pravobraniteljica za djecu, *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2013.* (Zagreb, ožujak 2014.), dostupno na: http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu-93/izveo-radu-pravobranitelja-za-djecu-mainmenu-94/doc_download/410-izjee-o-radu-pravobraniteljice-za-djecu-za-2013-godinu.html (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Pučka pravobraniteljica, *Izvješće Pučke pravobraniteljice za 2013. godinu* (Zagreb, 31. ožujka 2014.), dostupno na: <http://www.ombudsman.hr/index.php/hr/izvjesca/izvjesce-pucke-pravobraniteljice/finish/20-2013/55-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2013-po-prvi-puta-objedinjeno-izvjesce-o-stanju-ljudskih-prava-u-hrvatskoj-i-radu-ureda> (posljednji put pristupljeno 24. srpnja 2014.)
- Pučki pravobranitelj, *Izvješće o pojavama diskriminacije za 2011.* (Zagreb, lipanj 2012.), dostupno na: <http://www.sabor.hr/fgs.axd?id=21206> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Pučki pravobranitelj, *Izvješće o pojavama diskriminacije za 2012.* (Zagreb, lipanj 2013.), dostupno na: <http://www.ombudsman.hr/index.php/hr/izvjesca/izvjesca/finish/21-2012/2-izvjesce-o-pojavama-diskriminacije-za-2012-godinu> (posljednji put pristupljeno 24. srpnja 2014.)
- Republika Hrvatska, *Kazneni zakon*, Narodne novine, broj 125/11 i 144/12
- Republika Hrvatska, *Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013. – 2015. godine*, 22. veljače 2013., Narodne novine, broj 27/13
- Republika Hrvatska, *Nacionalna politika za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011. do 2015. godine*, 15. srpnja 2011., Narodne novine, broj 88/11
- Republika Hrvatska, *Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020.*, rujan 2012., Narodne novine, broj 116/12
- Republika Hrvatska, *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina*, Narodne novine, broj 155/02, 47/10, 80/10 i 93/11
- Republika Hrvatska, *Zakon o azilu*, Narodne novine, broj 79/07, 88/10 i 143/13
- Republika Hrvatska, *Zakon o hrvatskom državljanstvu*, Narodne novine, broj 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94 i 130/11
- Republika Hrvatska, *Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju*, Narodne novine, broj 80/13 i 137/13
- Republika Hrvatska, *Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj*, Narodne novine, broj 80/13
- Republika Hrvatska, *Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*, Narodne novine, broj 51/00 i 56/00
- Republika Hrvatska, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, Narodne novine, broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12 i 94/13
- Republika Hrvatska, *Zakon o područjima posebne državne skrbi*, Narodne novine, broj 86/08, 57/11, 51/13, 148/13 i 76/14
- Republika Hrvatska, *Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama*, Narodne novine, broj 86/12 i 143/13
- Republika Hrvatska, *Zakon o suzbijanju diskriminacije*, Narodne novine, broj 85/08 i 112/12
- Republika Hrvatska, *Zakon o zaštiti prava pacijenata*, Narodne novine, broj 169/04 i 37/08
- Republika Hrvatska, *Zakon o zdravstvenoj zaštiti*, Narodne novine, broj 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11, 12/12, 35/12, 70/12, 144/12, 82/13, 159/13 i 22/14
- Savjet za nacionalne manjine, *Zapisnik sa 53. sjednice Savjeta za nacionalne manjine*, 11. rujna 2013., dostupno na: http://www.savjet.nacionalne-manjine.info/files/2013/zapisnik_53_2013.doc (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

- Transparency International Hrvatska, „Građani Hrvatske najkorumpiranijim smatraju političke stranke, sudstvo i javne službenike“, web stranica, 2013., dostupno na: <http://www.transparency.hr/hr/sto-radimo/globalni-barometar-korupcije/41> (pristupljeno 11. svibnja 2014)
- UNDP, *Atlas romskih naselja u Međimurskoj županiji*, web stranica, 2014., dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/dam/croatia/docs/Research%20and%20publications/socialinclusion/UNDP-HR-ATLAS-ROMA-MEDJIMURJE-2014.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- UNDP-World Bank-European Commission Regional Roma Survey 2011, *Data on Croatia [Podaci o Hrvatskoj]*, web stranica, dostupno na: http://www.eurasia.undp.org/content/dam/rbec/docs/Roma_survey_data_Croatia_2011.xls (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- UNHCR, *Estimate of Refugees and Displaced Persons still seeking solutions in South-Eastern Europe, As at 30 June 2013 [Procjena broja izbjeglica i raseljenih osoba koji još uvijek traže rješenja u jugoistočnoj Europi, Stanje na dan 30. lipnja 2013.]*, web stranica, dostupno na: http://www.unhcr.hr/media/com_form2content/documents/c2/a56/f9/SEE_EstimateOfRefIDPs_MapA3LC_30-06-2013.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Akcijski plan Desetljeća za uključivanje za 2011. i 2012. godinu* (Zagreb, svibanj 2011.), available at: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/akcijski_plan_2011_12.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu* (Zagreb, ožujak 2013.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2009. do 2011. godine, za 2011. godinu* (Zagreb, 2012.), dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/images/pdf/izvjesce_za_2011god.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Izvješće o radu Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u Hrvatsko društvo za 2013. godinu* (Zagreb, siječanj 2014.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/izvjesce%20o%20radu%20stalnog%20povjerenstva%20-%202013.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, „Okončano savjetovanje na nacrt Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine/Očitovanja zainteresirane javnosti“, web stranica, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=80 (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, „Projekti u okviru programa Phare i IPA“, web stranica, dostupno na: http://www.uljppnm.vlada.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=9 (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, *Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću – Nacrt Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje 2013.–2015.*, dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/01012014/objedinjene%20primjedbe.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Veljko Kajtazi, „Novo sutra za romsku zajednicu – Đurđevac“, web stranica, 1. lipnja 2012., dostupno na: <http://veljokajtazi.com/wordpress/novo-sutra-za-romsku-zajednicu-durdevac/> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Vlada Republike Hrvatske, „Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005.–2015 – Radna skupina“, web stranica, 28. svibnja 2013., dostupno na: http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme_i projekti/aktualne teme/nacionalni_program_za_rome/akcijski_plan_desetljeca_za_ukljucivanje_roma_2005_2015/radna_skupina (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Vlada Republike Hrvatske, *Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013. godine, za 2012. godinu* (Zagreb, srpanj 2013.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/26072013/izvjesce%20o%20provedbi%20ap-a%20za%20provedbu%20uzpnm-a%20-%20za%202012.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Vlada Republike Hrvatske, *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2012. godinu za potrebe nacionalnih manjina* (Zagreb, srpanj 2013.), dostupno na: <http://www.uljppnm.vlada.hr/images/26072013/izvjsce%20o%20provedbi%20uzpnm-a%20-%20za%202012.pdf> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)
- Vlada Republike Hrvatske, *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine* (Zagreb, 2012.), dostupno na: http://www.mup.hr/UserDocsImages/nacionalni_programi/trgovanje_ljudima/2012/NACIONALNI%20PLAN%20FINALNO.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Vlada Republike Hrvatske, „Nacionalni program za Rome – Članovi povjerenstva“, web stranica, 28. svibnja 2013., dostupno na: http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme_i_projekti/aktualne teme/nacionalni_program_za_rome/nacionalni_program_za_rome/clanovi_povjerenstva (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Vlada Republike Hrvatske, *Odluka o osnivanju Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020.*, 4. srpnja 2013., Narodne novine broj, 86/13

Vlada Republike Hrvatske, *Rješenje o imenovanju predsjednice, zamjenika predsjednice i članova Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine*, 3. listopada 2013., Narodne novine, broj 25/13

Vlada Republike Hrvatske, *Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina*, 5. travnja 2012., Narodne novine, broj 42/12

Youth Centre Osijek, „Project: Sustainable Future through the integration of Roma“ [Održiva budućnost kroz integraciju Roma], web stranica, 28. kolovoz 2013., dostupno na: <http://www.cnc.hr/projekti/Project-Sustainable-Future-through-the-integration-of-Roma---/32.html> (pristupljeno 11. svibnja 2014.)

Ovo Izvješće pripremila je koalicija organizacija civilnog društva: Institut saveza za tranzicijska istraživanja i nacionalnu edukaciju – Institut STINE (Split), Romsko nacionalno vijeće (Zagreb) i Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć (Vukovar). Vodeći istraživač koalicije je Ljubomir Mikić (Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć), a voditelj projekta je Stojan Obradović (Institut STINE).

Autori Izvješća su Ljubomir Mikić i Milena Babić (Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć), u konzultacijama s Bibijanom Papo i Davidom D. Orlovićem (Romsko nacionalno vijeće). U provođenju projekta sudjelovali su sljedeći istraživači: Agron Tahiri, Siniša Senad Musić, Čedo Todorović, Samanta Malkoč Hendeković i Branislav Tekić.

Savjete u izradi izvješća pružale su sljedeće organizacije: Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma (Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation), Odjel za javne politike Srednjoeuropskog sveučilišta (Central European University's Department of Public Policy), Europski centar za prava Roma (European Roma Rights Centre), Habitat for Humanity, Fond za obrazovanje Roma (Roma Education Fund) te, iz Fondacija Otvoreno Društvo (Open Society Foundations): Program „Najviše od fondova EU za Rome“ (Making the Most of EU Funds for Roma), Ured za romske inicijative (Roma Initiatives Office) i Projekt za unaprjeđenje zdravlja Roma (Roma Health Project).

U 2013. i 2014. godini Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma podržala je izradu izvješća koalicija organizacija civilnog društva u osam država: Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Crnoj Gori, Srbiji i Velikoj Britaniji. U pilot godini, 2012., podržana je izrada izvješća iz Albanije, Bugarske, Češke, Mađarske, Makedonije, Rumunjske, Slovačke i Španjolske.

U izvješćima, koalicije organizacija civilnog društva dopunjuju ili pružaju alternativne informacije u odnosu na one sadržane u izvješćima o napretku Desetljeća za uključivanje Roma, koje podnose vlade država sudionica u Desetljeću te u ostalim izvješćima koje o provođenju svojih nacionalnih strategija za uključivanje Roma države članice dostavljaju Europskoj komisiji. Ova izvješća nisu izrađena s namjerom da zamijene kvantitativno praćenje i evaluaciju koje provode državne vlasti, već da lokalna znanja usmjere u okvire nacionalnih i europskih političkih procesa te da pruže osvrt na stvarni društveni utjecaj vladinih mjera. Izvješća organizacija civilnog društva pružaju podatke koji dopunjuju one službene te daju alternativne podatke u slučaju nepostojanja službenih podataka, ili alternativna tumačenja objavljenih podataka.

Projekt koordinira Fondacija tajništva Desetljeća za uključivanje Roma, u suradnji s programom „Najviše od fondova EU za Rome“ (Making the Most of EU Funds for Roma program) i Uredom za romske inicijative Fondacija Otvoreno Društvo.

DECADE OF
ROMA INCLUSION
2005-2015
www.romadecade.org

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation

Teréz körút 46.

1066 Budapest, Hungary

www.romadecade.org